

MĚSTO, KULTURA a CESTOVNÍ RUCH

sborník ze semináře • litomyšl • 2010

auúo

QUÚP Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR

Ministerstvo pro místní rozvoj

Ústav územního rozvoje

Foto © Pavel Vopalka

Letecký pohled na centrum Litomyšle

MĚSTO, KULTURA a CESTOVNÍ RUCH

sborník ze semináře auúp ▪ litomyšl ▪ 22.–23. dubna 2010

Ústav územního rozvoje, Brno 2010

© Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR ▪ 2010

© Ministerstvo pro místní rozvoj ▪ 2010

© Ústav územního rozvoje ▪ 2010

ISBN 978-80-87318-11-9

OBSAH

Město, kultura a cestovní ruch / Jan Mužík	5
Pardubický kraj a město Litomyšl	
➤ Role Pardubického kraje v oblastech územního plánování, regionálního rozvoje, kultury a cestovního ruchu / Pavel Kalivoda	9
➤ Ideje územního plánu Litomyšle / Petr Hruška	11
Rekreační a turistický potenciál historických měst, ochrana kulturních hodnot sídel a krajiny ČR a možnosti jejich rozvíjení	
➤ Vývoj a ochrana historických měst v ČR, aktuální otázky plošné památkové ochrany / Alena Krusová	14
➤ Kultura, cestovní ruch a rekreační potenciál Prahy / Taťána Štědrá	16
➤ Město Kutná Hora – rozvoj a ochrana jeho kulturního potenciálu / Ondřej Seifert	20
➤ Specifika ČR ve městech lázeňského trojúhelníku / Václav Zůna	24
Příklady vlivu turistiky a rekreace na sídla a krajinu, potenciál, míra využití území a možnosti regulace nástroji ÚP	
➤ Aktivity Pardubického kraje v oblasti podpory cestovního ruchu se zaměřením na oblast Králicka / Miroslav Stejskal & Miroslav Smejkal	30
➤ Územní plánování v oblasti Krkonoš a jeho specifické problémy / František Pospíšil	32
➤ Příklady vlivu turistiky a rekreace na sídla a krajinu, potenciál, míra využití území a možnosti regulace nástroji ÚP – Špindlerův Mlýn / Oldřich Hysek & Zuzana Maroušková	36
Obecné principy	
➤ Funkce rekreace v územně analytických podkladech obcí / Jitka Mejsnarová	40
Příklady ze Slovenska	
➤ Lokalita UNESCO „Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia“ – kultúrna krajina a cestovný ruch / Ľubica Paučulová	44
➤ Pamiatková rezervácia Banská Štiavnica a technické pamiatky jej príslušného okolia v územnoplánovacej dokumentácii / Jana Gregorová	47
Souvislosti, zobecnění, závěry	
➤ Cestovní ruch a ochrana přírody / Ondřej Vítek	50
➤ Ekonomické aspekty cestovního ruchu / Jaromír Stejskal	52
➤ Dvacet let vývoje cestovního ruchu v České republice a jeho prostorové a funkční souvislosti / Martin Šauer & Jiří Vystoupil	54
➤ Ohlas na seminář / Pavel Valtr	59

ÚVOD

Seminář pořádaný Asociací pro urbanismus a územní plánování ČR ve spolupráci s Pardubickým krajem a městem Litomyšl se uskutečnil ve dnech 22. a 23. dubna 2010 v Litomyšli. Vybrané téma „Město, kultura a cestovní ruch“ doslova harmonovalo s kulturní tradicí, urbanistickou i architektonickou přitažlivostí města. Příjemné prostředí dotvářely prostory zámeckého návrší a interiéry Evropského školicího centra YMCA, které je výborným příkladem revitalizace areálu bývalého zámeckého pivovaru, rodiště Bedřicha Smetany. Záštitu nad seminářem převzali hejtman Pardubického kraje pan Radko Martínek a starosta města Litomyšle pan Michal Kortyš. Organizační pomoc poskytlo Kongresové centrum Litomyšl, vedené panem Furárem.

Seminář se setkal s očekávaným zájmem, přítomno bylo 170 účastníků. Program byl sestaven z těchto bloků:

- Představení Pardubického kraje a města Litomyšle;
- Rekreační a turistický potenciál historických měst, ochrana kulturních hodnot sídel a krajiny a možnosti jejich rozvíjení;
- Příklady vlivu turistiky a rekreace na sídla a krajinu, potenciál území, míra jeho využití a možnosti regulace nástroji územního plánování;
- Výměna názorů a zkušeností v rámci společenského večera;
- Příklady ze Slovenska – Banská Štiavnica, Tatranský národný park;
- Přírodní, ekonomické a vývojové souvislosti, diskuse;
- Prohlídka pozoruhodných částí historického jádra, zámeckého návrší a nové výstavby sportovního a rekreačního areálu města Litomyšle.

Všechny části programu se podařilo úspěšně naplnit.

MĚSTO LITOMYŠL

Jedním z hlavních záměrů organizátorů bylo podrobněji seznámit účastníky semináře, zejména komunální politiky, správní úředníky, ale i projektanty, s inspirativním příkladem vývoje urbanistické struktury tohoto pozoru-

Pohled na město od jihu, F. B. Werner, pol. 18. století

ruhodného malého města, zejména pak s jeho proměnou v posledních dvaceti letech. Dobře připravena byla závěrečná exkurze – prohlídka vybraných částí města doprovázená hodnotným výkladem průvodce. V prezentaci města jsem však postrádal alespoň stručný rozbor prostorové a funkční struktury města a jeho spádové oblasti.

Připomenutí vývoje města

Město Litomyšl se postupně rozrůstalo převážně na pravém břehu říčky Loučná, původně Trstěnice. První zmínka o hradišti na Trstěnické stezce pochází z roku 981. Z trhové vsi byla Litomyšl povýšena na město Přemyslem Otakarem II. v roce 1259. Kamenné hradby byly budovány od roku 1351. První zděnou stavbou v původně dřevěném městě, byla radnice s věží, postavená v roce 1418. Podélná struktura historického jádra se naprosto přirozeně vytvořila podél obchodní stezky vedené v údolí po pravém břehu řeky. Její rostlý charakter prokazují obě části rozšířeného prostoru tržiště (dnešní Smetanovo náměstí). Koncem 15. století bylo založeno v sousedství hradu Nové, nebo také tzv. Horní město, které bylo chráněno vlastními hradbami. Společně s dolní částí tak město získalo základ svého celkového obrazu, na kterém se podílí rostlá forma zástavby, terén, výškové a architektonické dominanty, zejména perštejnský renesanční zámek a piaristická kolej s monumentálním barokním kostelem.

Na počátku 17. století byla Litomyšl druhým největším městem východních Čech a počtem domů se zařadila mezi největší česká města. Jeho vývoj byl v tomto období narušován a omezován častými požáry. K bourání hradeb město přistoupilo na počátku 19. století. Městu se vyhnula výstavba hlavní železniční trati Praha – Olomouc. Lokální železnice sem dorazila až v roce 1882 z Chocně a dále do Svitav již nebyla nikdy prodloužena. To znamenalo, že zde nedošlo k výraznější koncentraci průmyslu. Město si tak uchovává svůj charakter kulturního, vzdělávacího a správního centra. Významným urbanistickým počinem 1. poloviny 20. století je založení Masarykovy čtvrti na levém břehu Loučné, která je postupně naplňována kvalitní vilovou zástavbou a významnými objekty veřejného vybavení. Podobně se začíná rozrůstat i jižní část města směrem na Benátky.

Po 2. světové válce se poměrně rychle začíná ve městě posilovat funkce průmyslové výroby. Již v 50. letech je na severním okraji města postaven velký areál továrny Vertex. Areál má sice výhodnou vazbu na železnici, ale jinak je umístěn velmi nešťastně do údolí Loučné. Na severním okraji města je tak vytvořena prostorová

Plán města

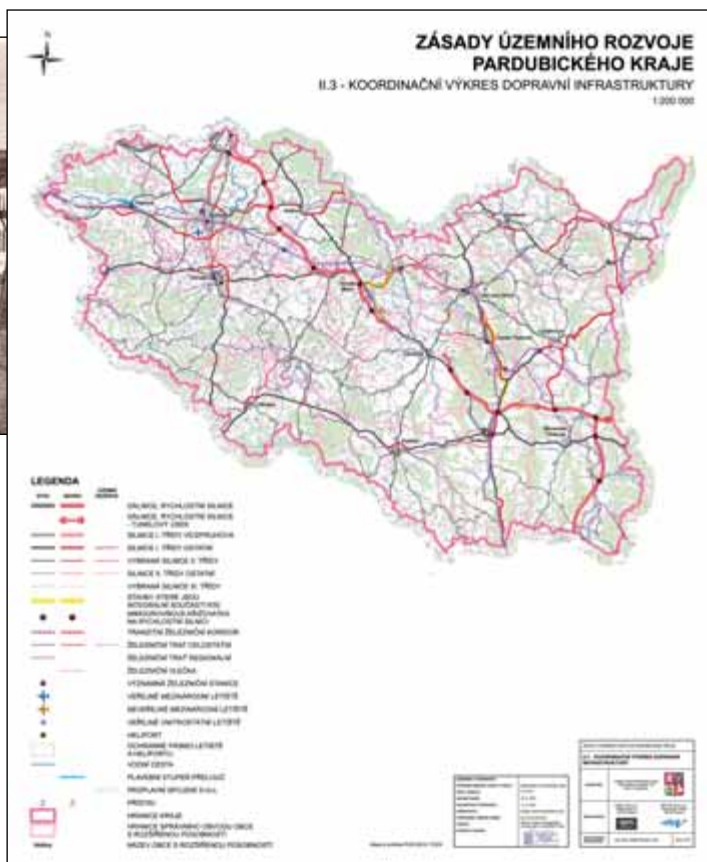

Jižní část náměstí

i provozní bariéra mezi městem a jeho přitažlivým rekreačním zázemím, rybníky Velký a Malý Košíř a přírodní památkou Nedošínský háj. Organismus města je v tomto období zasažen také „komplexní“ bytovou výstavbou, která se velmi necitlivě dotkla i severní části historického jádra, které bylo již v roce 1950 prohlášeno městskou památkovou rezervací. Urbanisticky za ne příliš šťastné je také považováno vybudování průtahu silnice I/35 v trase vedoucí po levém břehu řeky, mezi historickým jádrem – centrem města a Masarykovou čtvrtí. Umožnilo to však pozdější, všestranně pozitivní revitalizaci historického jádra, aniž by byla oslabena jeho přístupnost a široká návštěvnost.

Po tomto ne zrovna šťastném období urbanistického i architektonického vývoje města přichází v posledních dvaceti letech období, které již dnes můžeme označit za pravý opak. Vedení města si uvědomuje jedinečnost urbanistických hodnot města stejně jako vážnost jeho nedostatků. Při jejich obnově a odstraňování postupuje koncepčně s jasnou vizí budoucí podoby města a jeho okolí. Jednotlivé regenerační akce často řeší formou architektonických soutěží, tedy za účasti odborníků. Výsledky této ne zcela běžné praxe jsou již dnes zřetelné. Dokládá to řada příkladů modernizace parků veřejných prostorů, regenerovaných staveb a stavebních souborů, stejně jako nových realizací soudobého architektonického výrazu.

Připravovaný severovýchodní obchvat rychlostní silnice R35 není zatím podrobněji navržen a zakotven v územně plánovací dokumentaci (ZÚR Pardubického kraje, platném ÚP města). Jeho realizace jistě městu odlehčí od průjezdné automobilové dopravy, ale může také generovat významné i dlouhodobé změny v organismu vnitřního města. Vybavení rychlostní komunikace zahrnující zařízení obchodu a služeb, může například přinést snížení krátkodobé návštěvnosti jeho centra. Může také narušit vztah města a jeho příměstské krajiny v cenných partiích s vysokým rekreačním potenciálem.

ZÚR Pardubického kraje

Spádové území a základní prostorové členění města

Letecký pohled na historické jádro města od jihu

Poloha a význam města ve struktuře osídlení

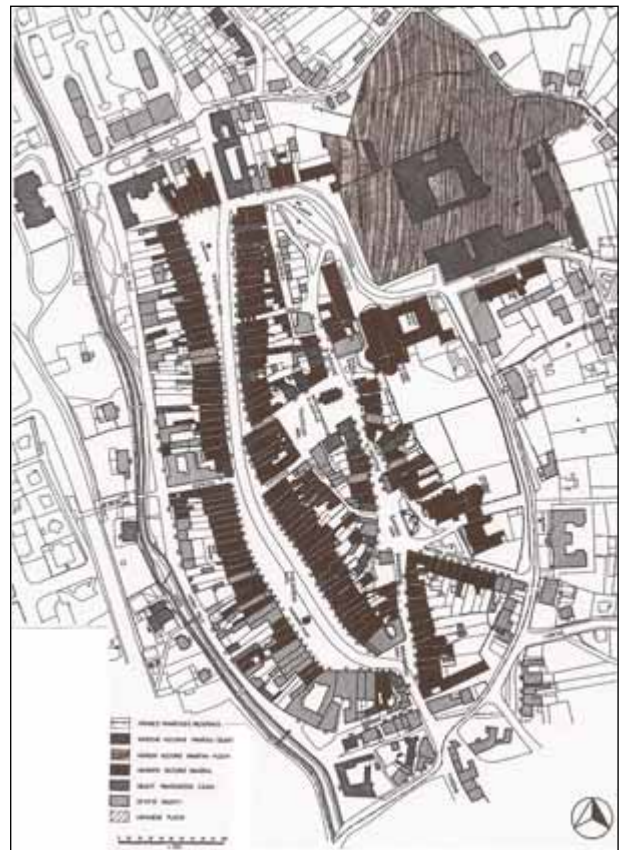
Dnes má město cca 10 200 obyvatel. Jeho organismus plní funkci centra pro poměrně širokou spádovou oblast s velkým množstvím těch nejmenších sídel venkovského charakteru a s nemalým počtem obyvatel. Jeho prostorová struktura a funkční skladba by měla i nadále být dimenzována tak, aby potřeby těchto malých sídel město vždy co nejlépe naplňovalo.

Město má dnes velmi dobré a cenné vazby na okolní krajinu, která nabízí obyvatelům i návštěvníkům významný rekreační a turistický potenciál. Zejména lesnatý masiv Českotřebovské vrchoviny táhnoucí se od Ústí nad Orlicí až nad Českou Třebovou, s vrcholy Andrlův chlum (560 m) a Kozlovský kopec (601 m), vždy poskytoval obyvatelům těchto měst, včetně Litomyšle, množství příležitostí pro každodenní i víkendovou rekreaci jak v letním, tak v zimním období. Věřme tomu, že řešení rychlostní komunikace R35 a vyvolané výstavby bude ke krajině a vazbám sídel na její nejpřítažlivější partie ohleduplné a nepřinese jejich přerušeni ani oslabení.

Základní prostorové a funkční členění města

Optimální skladba funkcí je velmi důležitá pro samozřejmý provoz městského organismu s pestrou nabídkou jednotlivých druhů prostředí. Je však předurčena vývojem města, možnostmi veřejných prostorů, potřebou pestrosti prostředí, bezkonfliktních provozních vztahů a měnícími se sociálními potřebami.

Litomyšl se postupně rozvíjí v koncentrické formě kolem výrazného celoměstského centra, jehož větší část tvoří historické jádro. Naprostá většina zástavby je soustředěna na ploše 2 x 2 km. Docházková vzdálenost centra z nejbližších míst s rozptýlenou nízkopodlažní rodinnou zástavbou je maximálně 15 minut. Ze všech světových stran přiléhají k centru celkem čtyři charakterově samostatnější předměstí, která současně zprostředkovávají kontakt s okolní příměstskou krajinou.

Mapa MPR 1994

Smetanovo náměstí – severní část

Pohled z věže Proboštského kostela – dolní město a zámecké návrší

Koupaliště, část sportovního areálu v jižním sektoru města

Součástí města je také několik samostatných částí – osad (Nedošín, Kornice, Suchá a další). V jeho blízkosti je dále řada samostatných venkovských sídel, která využívají zejména objekty a zařízení veřejného vybavení jádrového města a společně tak tvoří přirozený sídelní celek. V rozvojových dokumentech i urbanistické koncepci města by tak Litomyšl měla s touto rolí počítat. Stejně tak by bylo urbanisticky správné, aby každá samostatná obec udržovala a rozvíjela svá specifika, přitažlivé prostředí či vybavenost, a tím byla přínosná pro celý sídelní celek.

Urbanistická koncepce města počítá s možností plošného rozvoje všech částí, areálů a funkčních složek dle vývoje potřeb jeho obyvatel a návštěvníků. Funkční skladba města i způsob zástavby jsou řešeny tak, že umožňují případný plošný rozvoj na územích s nezvratným sídelním potenciálem a dobrou vazbou na centrum.

Ve funkční skladbě Litomyšle jsou zastoupeny všechny funkce. Některé dokonce svou velikostí i významem pře-

vyšují standard malého města (školství, zdravotnictví, kulturní a sportovní zařízení). Jednotlivé funkce, až na Vertex, jsou umístěny v optimální a jim odpovídající poloze. Společně se strukturou veřejných prostorů a zástavby tak tvoří harmonický celek – živý a zdravý městský organismus.

PODĚKOVÁNÍ ZA PŘÍPRAVU SEMINÁŘE

Na přípravě semináře se podíleli za Asociaci: Vlasta Poláčková, Milan Körner, Milan Košar, Zuzana Hrochová, Ivana Dubná, za Město Litomyšl Josef Filipi.

Za iniciativní přístup a kvalitní práci patří všem upřímné poděkování.

Grafický doprovod:

- © KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (obr. 1)
- © Webové stránky města Litomyšle (obr. 2 a 4)
- © Archiv autora (fotografie)

*doc. Ing. arch. Jan Mužík, CSc.
předseda AUÚP ČR*

Role Pardubického kraje v oblastech územního plánování, regionálního rozvoje, kultury a cestovního ruchu

Pavel Kalivoda

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE

Pardubický kraj se díky své rozloze (4 519 km²) i počtem obyvatel (516 329) řadí k menším krajům v rámci celé České republiky. Má 451 obcí a 33 měst. Pro Pardubický kraj jsou typická souměstí (Pardubice – Chrudim, Ústí nad Orlicí – Česká Třebová, Choceň – Vysoké Mýto). Sídelní struktura kraje dominuje převaha středně velkých a menších obcí a měst. V obcích velikostní kategorie 500–2 000 obyvatel žije 24,5% obyvatel, v obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel je to 20,0%. Podíl obyvatel v obcích nad 10 000 obyvatel se v posledních letech zvolna snižuje a činí cca 40% obyvatel. Krajskou metropoli Pardubice obývá 17,4% obyvatel kraje.

Z pohledu ekonomické vyspělosti lze Pardubický kraj řadit mezi průměrné kraje v ČR. Poměrně značné rezervy jsou zde ve využívání možností pro cestovní ruch (viz následující tabulka).

Ekonomické ukazatele (HDP k 31. 12. 2008, ostatní údaje k 31. 12. 2009)		
HDP/1 obyv.	Kč	295 219
HDP/1 obyv. (ČR = 100)	%	83,5
Pořadí mezi kraji ČR		8
Hodnota exportu/1 obyv.	tis. Kč	329
Pořadí mezi kraji ČR		2
Prům. hrubá měsíční mzda	Kč	20 297
Pořadí mezi kraji ČR		11
Trh práce (k 31. 12. 2009)		
Míra nezaměstnanosti	%	9,58
Pořadí mezi kraji ČR		6
Bytová výstavba (k 31. 12. 2009)		
Dokončené byty		1 866
Dokončené byty na 1 000 obyvatel		3,12
Pořadí mezi kraji ČR		9
Cestovní ruch (k 31. 12. 2009)		
Hosté v ubytovacích zařízeních	osoby	337 698
Pořadí mezi kraji ČR		13
Hosté v ubytovacích zařízeních na 1 000 obyv.		654
Pořadí mezi kraji ČR		10

Základní statistické ukazatele charakterizující Pardubický kraj

ZÁKLADNÍ ROZVOJOVÉ PRIORITY PARDUBICKÉHO KRAJE

Cíle a priority nové krajské samosprávy jsou deklarovány v programovém prohlášení. Nejvýznamnějším úkolem je dbát o všestranný rozvoj území kraje a o potřeby občanů. Cílem je rovnoměrná podpora všech oblastí kraje, a to jak z územního, tak věcného hlediska. Základním principem je vycházet z koncepčních dokumentů.

PROBLEMATIKA ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Dne 14. 12. 2006 byl schválen Územní plán velkého územního celku Pk, 27. 9. 2007 byly zahájeny práce na Zásadách územního rozvoje Pk, které byly dne 29. 4. 2010 předloženy k projednání na zasedání Zastupitelstva Pk. Návrh Zásad Pk mimo jiné obsahuje vymezení rozvojových oblastí, rozvojových os a rozvojových center krajského významu, vymezení specifických oblastí, dále vymezení ploch a koridorů krajského významu, vymezení cílových charakteristik krajiny a v neposlední řadě i vymezení veřejně prospěšných staveb.

Dne 30. 4. 2009 byly také v Zastupitelstvu Pk projednány Územně analytické podklady Pk (ÚAP Pk). Jejich pořízení bylo financováno z Integrovaného operačního programu (oblast podpory 5.3a). ÚAP Pk jsou zveřejněny na webových stránkách Pk, rovněž byly v souladu se stavebním zákonem zaslány na všechny stavební úřady v Pk, na MMR a MŽP. V současné době probíhá úplná aktualizace ÚAP Pk i ÚAP jednotlivých obcí s rozšířenou působností (ORP).

PROBLEMATIKA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Z pohledu regionálního rozvoje je klíčovým dokumentem Program rozvoje Pardubického kraje. Ten byl v roce 2006 schválen Zastupitelstvem Pk. Lze jej považovat za dokument zastřešující jednotlivé koncepce. V polovině letošního roku bude zahájena jeho aktualizace, která by měla být završena schválením nové verze dokumentu koncem roku 2011.

Velkým přínosem pro rozvoj území Pk je využívání evropských fondů. Cílem Pk je maximální využití všech možností, které jednotlivé operační programy nabízejí. Kraj také

poskytuje informace o možnostech fondů a pomáhá především obcím, ale i neziskovým organizacím a podnikatelům v kraji v oblasti využívání fondů.

V rámci předvstupních fondů a v období 2004–2006 byla projektům z území Pk udělena dotace cca ve výši 2,5 mld. Kč z evropských fondů a dotace ze státního rozpočtu ve výši cca 150 mil. Kč. V období 2007–2013 jen za ROP NUTS II SV bylo dosud schváleno z území Pk 118 projektů s dotací ze SF ve výši 3,5 mld. Kč. Lze odhadnout, že území Pk by mohlo v období 2007–2013 získat cca 60 mld. Kč z evropských fondů.

PROBLEMATIKA KULTURY

Radou Pardubického kraje byla již dne 18. 10. 2006 schválena Koncepce podpory státní památkové péče v letech 2006–2012. Mezi její základní cíle patří jak pomoc vlastníkům památek při financování jejich obnovy (k tomu je určen Program stavební obnovy a restaurování kulturních památek v Pardubickém kraji), tak zvýšení důrazu na preventivní péči o kulturní památky. Pro tyto cíle Pardubický kraj vytvořil internetové stránky www.dotace-na-pamatky.cz s komplexními a aktualizovanými informacemi pro vlastníky kulturních památek.

Za dobu své existence rozdělil Pardubický kraj v rámci grantových řízení v oblasti památkové péče dotace přesahující 120 mil. Kč a podpořil téměř 800 projektů obnovy kulturních památek. Celkem bylo za pomoci kraje opraveno přes 400 objektů. Např. na projekt zámku Litomyšl – restaurování kolekce 10 klasicistních kamen byla poskytnuta dotace Pk ve výši 800 tis. Kč.

PROBLEMATIKA CESTOVNÍHO RUCHU

Pardubický kraj vnímá rozvoj cestovního ruchu jako důležitou součást rozvoje zejména v méně ekonomicky rozvinutých oblastech. Aktivita související s propagací kraje vykonává od roku 2008 Destinační společnost Východní Čechy – jde o sdružení právnických osob. Zástupce Pardubického kraje je předsedou její výkonné rady.

Mezi priority Pardubického kraje v oblasti cestovního ruchu patří podpora cestovního ruchu ve vybraných lokalitách (Pardubicko a Chrudimsko, Českomoravské pomozí, Králicko), dále další rozvoj turistických informačních center. Velký význam má zkvalitnění spolupráce s podnikatelskými subjekty.

*Ing. Pavel Kalivoda
vedoucí Odboru strategického rozvoje kraje
a evropských fondů
Krajský úřad Pardubického kraje*

Ideje územního plánu Litomyšle

Petr Hruša

Motto: Zatímco prostorová organizace může být popsána, aniž bychom poukazovali na určité technické řešení, charakter neboli svébytnost, nemůže být oddělena od procesu, kterým je řešení ideově koncipováno.

Uvědoměním si nebezpečí ztráty charakteru „konečného kamenného“ města jako tématu kulturní tradice, přispíváme v Litomyšli k nutnosti rozejít se s bořením historie a tradice. Vůči uvolněnému naivnímu postoji utopického plánovače si nový územní plán Litomyšle bude udržovat určitý odstup a bude nabízet ke globálně bořené historii a tradici opačný možný vývoj.

Charakter čili svébytnost je určující; v každé části má být jiný než účelový. Nabízí se takový, který se blíží či vychází z pojmu „fenomenologický“. Proto je důležitá ochrana a nalezení nejen celkové identity, ale i ideality té či oné části města. Územní plán to bude řešit zaměřením se na téma bodové a liniové i sociální regulace včetně územní linie, ohniska či lokálního centra. Není tak možné, např. v lokálním centru – podobně jako ve stabilizovaných částech lokální komunity, bez změny územního plánu měnit celý způsob zástavby, života a následně tedy i libovolně měnit charakter místa.

Tak se mohou z městských neurčitých částí (enkláv) stát společenské lokality pro kontinuitu se vztahy ke krajině a městskému kontextu. Město se totiž nevyvíjelo, resp. uceleně rostlo, ne po funkčních plochách, jak se to dosud někdy praktikuje v územním plánování, ale vždy po určitých charakterových částech. Jasnou a ucelenou částí je např. jádro, ale jsou zde i jiné, méně jasné lokality, zasluhující si stejné pozornosti. Ty vznikaly jak z „vymezení se proti“, tak z „otevření se pro“. Jde o to, aby se ve městě oba principy spojily, aby charakter navzájem fungovaly v jednotě nebo alespoň v kontrapunktické kompoziční pozici. To znamená např. nedojde-li k otevření se např. přírodním vlivům, může znovu pokračovat totální až totalitní „setření“ všeho povrchním vymezením funkčních ploch jako jediných limitů bez ohledu na podmínky pro život v té či oné části města. Nedojde-li k vymezení bodů a linií jako hranic lokalit vůči okolí, dále může docházet ke ztrátě ideje a ke stírání identity – charakteristických rozdílů a hranic. Princip regulace „vymezení se proti“ a „otevření se pro“ spočívá především ve stanovování artikulace veřejně přístupných prostranství s definováním možných (přípustných) vlivů okolního prostředí (zástavby, volného prostoru). Charakter veřejných prostranství je tak dán vymezením pozitivním (definováním vlastností vlastního bloku veřejného prostranství) i negativním (definováním nepřípustných vlivů i okolních bloků). Tak vznikají v území linie jako urbanis-

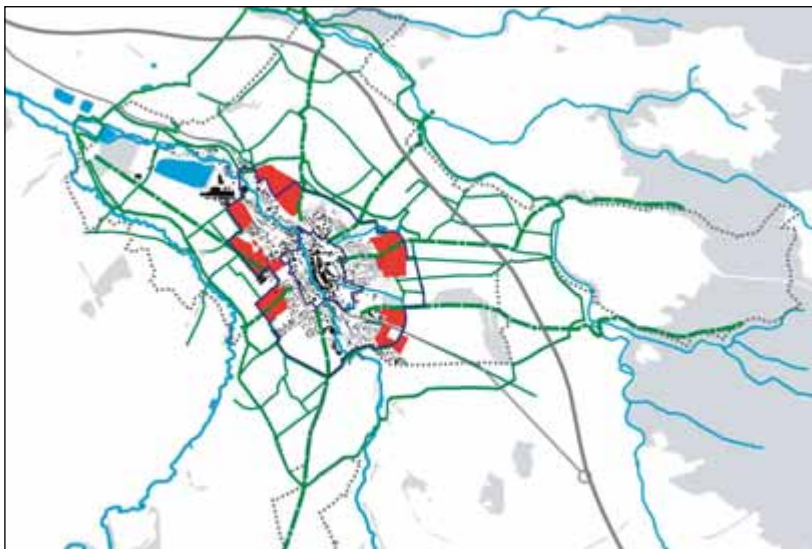
Intervence anamnézy města

tická fluida, projevující se tempem proudění jevů a režimů konkrétního území se zrychlováním tempa změn, následně i životního tempa a potřebnou nejen dopravní, ale i komunikační prostupností.

Pak zde je fenomén popírající „topiku“ – je to téma naznačující možné pojetí širší příměstské krajiny jako meziprostoru pro výběr ve všech jinak jen masově interpretovaných životních sférách. Každá součástka je propojena s ostatními jen pruhem již agregovaných částí vyvázaných v urbánním měřítku a vychází z možností své potřeby zachytit se zejména do struktury „nových“ vztahů. Při volbě metody pro tvorbu města,

Reprezentace urbanizované krajiny

Zprostředkování měřítka krajinnými osami

při naplňování územního plánu, při realizaci staveb a při obecnějším utváření města bychom tak podrobili globální trendy kritickému, k regionálním významům vztáženému, byť modernímu myšlení, a ještě trochu i tělesnému vnímání při řešení urbáních vztahů.

V mém pojetí územního plánu pro nás toto řešení znamená prosté (normální v kontrastu k abnormalitě) vytvoření podmínek nejen pro rozvoj a nové umístění funkcí, ale i pro zachování lokální identity – čili pro život města tak, aby nedošlo k úplné kosmopolitní degeneraci alespoň některých (těch nejkritičtějších) městských, příměstských i krajinných území. Zásadně to pro nás znamená podržení a hledání možného existujícího, anebo nově stanoveného charakteru místa.

Vzhledem k pružnosti regulativů je třeba nejprve stanovit odlišný charakter jednotlivých částí – dílů města – jako je např. vnitřní město, předměstí a venkov. Charakter a volba funkcí ve vztahu k částem bude určující pro popis jednotlivých enkláv urbanistických částí – obcí, rozdělitelných prostorovým a dopravním uspořádáním.

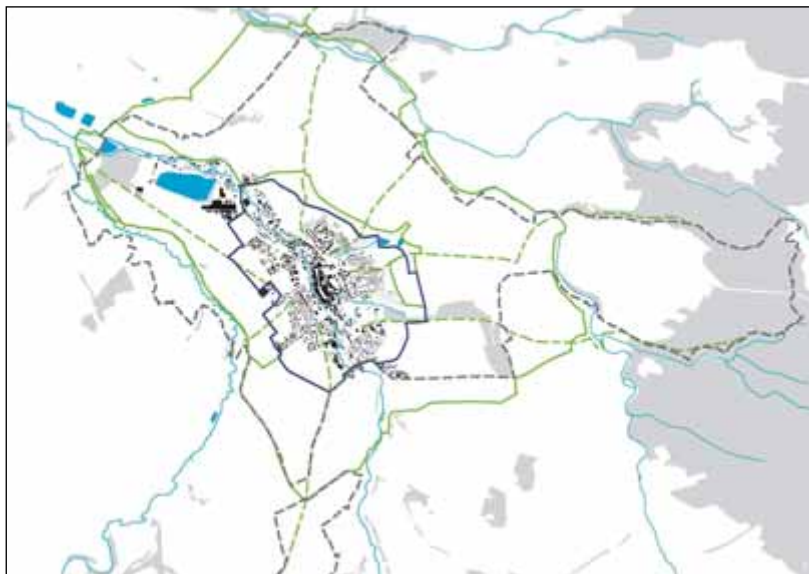
Na úrovni měřítka tohoto územního plánu jde tedy o nalezení a schválení i urbanizačních ohnisek a os, které se budou připojovat jako organizační vyšší řád – strukturu „obyvatelné“ sítě linií a bodů městského diagramu a z toho pak lze teprve odvozovat funkce a systém vzešlých veřejných prostranství – určující prostor pro základní orientaci a hierarchii.

Součástí struktury jsou lokální ohniska hierarchizující okolní funkční plochy. Historický vývoj samovolně

„určil“ některá místa jako liché pro urbání rozvoj. Ten by měl být teď nasměrovanými liniemi jako „územními toky“ a ohnisky jako hlavními „opěrnými územními body“ transformován vždy z místa „nejasného“ v místo „určité“. Součástí tohoto diagramu jsou jak organizační územní tangenciální linie, tak orientační a krajinu podmiňující radiály, ať již v podobě komunikací dopravního nadmístního mikroregionálního systému, tak místních pěších a cyklistických os a organizačně i dopravě přístupných „promenád“.

V souvislosti s liniovými prvky jsou důležité jejich ochranné režimy. Součástí technické ochrany území proti

splachům a zaplavování jsou terasovitě liniemi upravené svahy.

Vymezení města, příměstí a venkova krajinomalebným okruhem

Tyto regulační linie a body budou dále evidovány v souboru tzv. krycích listů lokalit. Jejich význam spočívá zejména v možnosti charakterového hodnocení, nového uspořádání urbanistické struktury, což je podstatné pro pořizování podrobnější územní dokumentace.

Intuitivní i signitivní rovina bude založena na vyvažování zastavitelných a nezastavitelných území jako rovnocenných fenoménů pro navrhovaný vývoj.

V tradici, historické kontinuitě, vtělené do tohoto územního plánu, jsou kromě historického jádra další, obzvláště významná území, navazující i na existenci urbanistických útvarů, totiž těch, které navozují předobraz městských čtvrtí.

Určitým dalším znakem dobře uchopeného účelu, a tedy i sociální stability území, bude obytná pohoda a kvalita prostředí pro rekreaci. Je to znak některých území navozujících pocit „nepovinnosti“, svátečnosti. To, která území zde spadají do kategorie rekreačních území, záleží především na tom, jak jsou z hlediska zastavitelnosti regulována. Územní plán neurčuje v žádném případě způsob využití volného času lidí. Účelem vytvoření podmínek pro rekreaci a sport v tomto územním plánu města bude pouze vytvořit takové podmínky pro vznik území, která zajistí v souladu s celoměstskou mozaikou funkcí maximální (rekreační) možnosti pro „nepráci“ – tedy pro jakousi svátečnost. Znamená to vložení těchto nadúčelových území jakoby doplnit celek o území „pohody“ v systému „pouze“ účelově funkčních ploch.

Civilizovaná kultura venkovských cest

Příměstské krajinné kotvení

Alternativa syrové plurality unitou urbanistických os u příměstí

Vlastní funkční řešení se bude muset evidentně zabývat problémem existujícím historicky, tzn. prostorovým a funkčním odstíněním či zúročením problému příměstí – souvztažností vlastního města a rozsáhlým přiléhajícím územím. Součástí řešení bude vazba na charakter souvisejícího venkova – tedy vazba na krajinu a okolní obce, které mohou obohatit funkční nabídku specifickým charakterem území, např. o venkovské bydlení. Významový princip jednotlivých částí území je podkladem jak pro pochopení vlastního členění, tak pro chápání a pochopení celého města. To územní plán bude řešit odvozením souvislostí charakteristik všech existujících, tzn. navenek se nějak vlastní identitou projevujících částí.

Mluví-li se o „citlivém“ přístupu, znamená to, že může být založen i na opatřeních jako je udržitelný rozvoj a krajinný i návštěvnický udržitelný rozvoj města, a na spolupráci se soukromým sektorem. Z těchto poznatků nechť vycházejí i z územního plánu odvoditelná hlavní východiska doporučených politik a postupů urbanistického diagramu města.

Grafický doprovod © archiv autora

*doc. Ing. arch. Petr Hruša
Architekti Hruša & spol.
Ateliér Brno, s. r. o.*

Vývoj a ochrana historických měst v ČR, aktuální otázky plošné památkové ochrany

Alena Krusová

ZÁKLADNÍ PŘEHLED PAMÁTKOVÝCH REZERVACÍ A PAMÁTKOVÝCH ZÓN

Historická sídla, města a vesnice, představují v České republice poměrně hustou síť sídelních útvarů, jejichž dnešní obraz se postupně vyvíjel v průběhu staletí, je výsledkem syntézy jednotlivých etap urbanistického a architektonického vývoje na území našeho státu.

Česká republika patří v rámci Evropy ke státům s nejstarší tradicí plošné památkové ochrany sídel. Míra dochování urbanistického dědictví není čímsi samozřejmým, naopak je výsledkem soustavného dlouhodobého a mnohdy velmi obtížného úsilí oboru památkové péče, které se datuje od roku 1950 (a v podstatě i dříve). Legislativně pevnější zakotvení, a tím i počátek cílevědomé obnovy historických sídel, řadíme do období po II. světové válce, kdy na základě nařízení úřadu předsednictva vlády č. j. 103.262/50, ve kterém byl již zakotven i pojem památková rezervace, bylo jmenovitě uvedeno prvních 30 městských památkových rezervací (MPR) v Čechách, na Moravě a 10 na Slovensku (např. České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Tábor a další). Proces vyhlášení městských památkových rezervací byl pak dovršen v letech 1989 (mezi posledními Brno, Kolín, Lipník nad Bečvou, Plzeň, Příbor) a v roce 1992 (Františkovy Lázně a Terezín). Počet městských památkových rezervací v České republice tak dosáhl počtu čtyřiceti.

V průběhu sedmdesátých let 20. století bylo již zřejmé, že kromě kategorie MPR je nutno zajistit i památkovou ochranu také dalších historických sídel, které sice nenaplnují tak přísné parametry jako MPR, ale i tak představují hodnotné urbanistické a architektonické památkové celky. Nová kategorie, památkové zóny, byla zakotvena v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Je třeba připomenout, že ochrana formou památkové zóny se může vztahovat na různé typy sídel či jejich části. Památková zóna může být vymezena i pro ochranu dochovaného historického prostředí vážícího se k nějaké historické události nebo pro část krajinného celku, který vykazuje významné kulturní hodnoty (př. území bojiště bitvy u Hradce Králové, bojiště bitvy u Slavkova). Prohlášení městských památkových zón (MPZ) prakticky nastalo až po společenských změnách v roce 1989. K dnešnímu dni bylo prohlášeno 40 městských památkových rezervací, 253 městských památkových zón, 61 vesnických památkových zón, 211 vesnických památkových zón, 19 krajinných památkových zón a 1 památková rezervace ostatní (Kuks). Pro úplný výčet je třeba

dodat, že máme i 10 archeologických památkových rezervací, které byly prohlášeny v sedmdesátých letech minulého století, nejstarší z nich – Levý Hradec – byla prohlášena již v roce 1956. Celkový seznam je nutno doplnit i o jednu technickou památkovou rezervaci (TPR) – Starou Huť v Josefském údolí u Olomučan.

Největší ochrany požívají městské památkové rezervace Praha, Český Krumlov, Telč, Kutná Hora, část MPR Litomyšl, Kroměříž a vesnická památková rezervace Holašovice. Všechna tato sídla jsou chráněna i jako součást Seznamu světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO. Prohlášením památkových rezervací a zón tak byla legalizována možnost na legislativním podkladě usměrňovat stavební aktivity v plošně chráněných územích, nejen formou konzultací dílčích záměrů u jednotlivých památek, ale i územně plánovacích dokumentací, zejména územních a regulačních plánů.

vyhláška ministerstva kultury č. 420/2008 Sb., ze dne 29. listopadu 2008, kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón

§ 6a zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů

Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón

- (1) Krajský úřad může po projednání s ministerstvem kultury, orgánem územního plánování¹⁾ a příslušnou obcí jako dotčenými orgány vydat opatření obecné povahy o ochraně památkové rezervace nebo památkové zóny nebo jejich částí (dále jen „plán ochrany“), ve kterém se stanoví způsob zabezpečení kulturních hodnot památkové rezervace a památkové zóny z hlediska státní památkové péče, a ve kterém lze určit, u jakých nemovitostí, nejsou-li kulturní památkou, ale jsou v památkové rezervaci nebo památkové zóně, nebo u jakých druhů prací na nich, včetně výsadby a kácení dřevin na veřejných prostranstvích (dále jen „úprava dřevin“), je vyloučena povinnost vlastníka (správce, uživatele) vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2.
- (2) Plán ochrany lze vydat na dobu nejdéle 10 let. Pokud po vydání plánu ochrany nabude účinnosti pro památkovou rezervaci, památkovou zónu nebo jejich část regulační plán¹⁾, pozbývají účinnosti ty podmínky plánu ochrany, které jsou v rozporu s tímto regulačním plánem.
- (3) Plán ochrany lze změnit, pokud se změnila kulturní hodnota daného území nebo způsob jejich zabezpečení.

1) Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

ní z hlediska státní památkové péče. Pro vydání změny plánu ochrany se použije odstavce 1 obdobně.

(4) Odborná organizace státní památkové péče poskytuje krajskému úřadu bezplatně odborné podklady, údaje a informace, které slouží jako podklad pro vydání plánu ochrany.

(5) Po nabytí účinnosti plánu ochrany krajský úřad bez zbytečného odkladu posoudí, zda jsou dány důvody pro podání návrhu podle § 17 odst. 5.

(6) Náležitosti a obsah plánu ochrany stanoví ministerstvo kultury prováděcím právním předpisem.

V poslední době se památková péče setkávala a setkává se snahami různých subjektů, ať vlastníků či obcí, o zrušení či omezení plošné památkové ochrany především u památkových zón, a to zejména u zón městských. Tyto snahy byly zpravidla zdůvodňovány nadbytečným zatěžováním vlastníků objektů při plošném uplatňování odstavce 2 § 14 zákona č. 20/1987 Sb., kdy zcela oprávněně v mnoha případech šlo o zbytečné administrativní zatěžování (např. v případě, kdy se vydávalo závazné stanovisko na přestavbu sociálního zařízení v novostavbě, která se nachází v chráněném území) a zároveň o neefektivní vyřízení orgánů státní památkové péče, která pak nemá dostatek kapacit pro řešení skutečně zásadních otázek.

Na základě vyhlášky Ministerstva kultury č. 420/2008 Sb. byl zpracován Návrh nové metodiky pro zpracování plánů ochrany (Ing. arch. Karel Kuča, Ing. arch. Věra Kučová), který byl po připomínkovém řízení NPÚ v současné době předložen Ministerstvu kultury ke konečnému posouzení. Následně bude vypracována konečná verze, kterou Ministerstvo kultury plánuje vydat formou instrukce k potřebě zpracovatelů plánů ochrany PR a PZ. Plány ochrany mají textovou a grafickou část. Chystaná metodika je zaměřena na chráněná území městská a vesnická. Pro krajinné památkové zóny bude potřebné metodiku dále rozpracovat.

ODBORNÁ VYJÁDŘENÍ NÁRODNÍHO PAMÁTKOVÉHO ÚSTAVU V SOUVISLOSTI SE ZÁKONEM č. 183/2006 Sb., ZE DNE 14. BŘEZNA 2006, O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A STAVEBNÍM ŘÁDU, S ÚČINNOSTÍ OD 1. 1. 2007

V souvislosti se zákonem č. 183/2006 Sb. ze dne 14. března 2006, o územním plánování a stavebním řádu, který nabyl platnosti dne 1. 1. 2007 vydal Národní památkový ústav, ústřední pracoviště pokyn č. j. NPÚ – 302/9739/2006 ze dne 21. 12. 2006 ke zpracování odborných podkladů k územně plánovací dokumentaci pro jednotlivá pracoviště dle následujícího principu (viz tabulka).

typ obce/města	odborná vyjádření zpracovává
území obce/města, kde se nachází památková rezervace (PR); ochranná pásma památkových rezervací;	ústřední pracoviště
území obce/města, kde se nachází národní kulturní památka (NKP);* ochranné pásmo národních kulturních památek;	
území obce/města, kde se nachází lokalita zapsaná na Seznamu světového dědictví UNESCO; ochranné pásmo lokalit zapsaných na Seznamu dědictví UNESCO;	
území obce/města, kde se nachází památková zóna (PZ); ochranná pásma památkových zón;	územní pracoviště příslušné dle regionu
území obce/města, kde se nachází nemovitá kulturní památka (KP); ochranná pásma nemovitých kulturních památek	

Tabulka

* po předání NKP na územní odborná pracoviště NPÚ, jen u NKP, které jsou ve vlastní správě NPÚ

Novelu památkového zákona č. 307/2008 Sb. a vyhlášku č. 420/2008 Sb. ze dne 28. listopadu 2008 (dále jen novela a vyhláška) lze chápat jako akt k odstranění tohoto jevu. Novela a vyhláška představují přelomový právní akt, neboť diferenciaci a uplatňování odstavce 2 § 14 památkového zákona poprvé získává právní ukotvení.

Plány ochrany památkových rezervací (PR) a památkových zón (PZ) tak mohou sehrát pozitivní roli pro zkvalitnění památkové ochrany. Základním předpokladem je:

- jejich legenda bude jednoznačně srozumitelná pro zpracovatele i uživatele, včetně nejširší veřejnosti (včetně vlastníků),
- budou zpracovány a užívány na základě jednotné metodiky (odstraňujícím příkladem je územní plánování, kde např. každý územní plán má vlastní legendu).

Vlastní zpracování plánů ochrany PR a PZ bude vyžadovat erudovanost samotného zpracovatele. V neposlední řadě pro jejich vznik musejí být zajištěny i nepostradatelné finanční prostředky.

V případě závažných kauz či pochybností je možné se o odbornou pomoc či konzultaci obrátit též na ústřední pracoviště v Praze.

Použité zdroje:

VOŠAHLÍK, A. – SEDLÁKOVÁ, D. *Almanach programu regenerace MPR a MPZ*. Praha 1997.

KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra. *Principy památkového urbanismu*. SÚPP, Praha 2000.

KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra. *Návrh nové metodiky pro zpracování plánů ochrany*. Rozpracovaná předběžná verze metodiky, pracovní dílna NPÚ v Jindřichově Hradci, 2009.

Novela zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Ing. arch. Alena Krusová, CSc.
Národní památkový ústav
ústřední pracoviště Praha

Kultura, cestovní ruch a rekreační potenciál Prahy

Taťána Štědrá

Praha bezesporu patří k čelným místům v kulturním povědomí jak v České republice, tak ve světě. Svou historií, soužitím různých kultur v průběhu staletí a svou polohou znovu přitahuje zejména v posledních dvaceti letech pozornost i ocenění těch, kteří tyto hodnoty považují za důležité.

ciálu i zařazení Prahy na seznam kulturního dědictví UNESCO, se fakticky projevilo vedle zlepšující se péče o stav památek především výstavbou nových hotelů. Zvýšená pozornost je věnována informačnímu systému a propagaci. Otázkou je, co nového turistům z domo-

Strategickým dokumentem, zmiňující význam cestovního ruchu v Praze, je vedle Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR Strategický plán hl. m. Prahy, aktualizovaný v roce 2008. Nejnovějším dokumentem, který by měl být přijat v průběhu letošního roku, je plán správy památky, zapsané na Seznamu světového dědictví UNESCO, nazvaný Management Plan historického jádra města. V plánu jsou vedle zachování základních principů památkové ochrany historického jádra zformulovány tři urbanistické zásady, nezbytné pro další udržitelný urbanistický rozvoj jádra města. Jsou to:

- ochrana a podpora přirozených městotvorných funkcí v historickém centru, a to zejména funkcí nekomerčních – především univerzitní, kulturní a sportovní rekreční aktivity,
- zohlednění zájmů ochrany světové památky ve všech důležitých veřejných i soukromých investičních záležitostech zejména při umisťování výškových staveb na celém území hlavního města,
- respektování a ochrana původního krajinného a urbanistického měřítka Pražské kotliny.

Příliv turistů od počátku devadesátých let minulého století až do minulého roku stále stoupal, v roce 2009 přijelo do Prahy 4,5 milionů návštěvníků. Slibně se rozvíjející odvětví národního hospodářství, těžící ze znovuprobuzení zájmu o Prahu v devadesátých letech minulého století, využívající historického a kulturního poten-

ciálu i zahraničí Praha dokáže v současné době nabídnout a jak se vyrovnává s nedostatky, které byly návštěvníky v devadesátých letech tolerovány. Přes zlepšující se služby stále pokulhává kvalita dopravy ve všech jejích systémech vyjma MHD, úroveň parteru města podél turistických tras, kvalita restaurací, čistota města, bezpečnost a vstřícnost k hostům.

Největší atraktivitou, schopnou konkurovat evropským i světovým metropolím, je památková rezervace s neopakovatelným kontextem přírodních podmínek Vltavy a zelených svahů vltavského údolí. To všechno je vskutku atraktivní, jedinečné a rozmanité, ale jde o využití podstaty, která není dostatečně dále rozvíjena na celém území města. Nenabízejí se nové atraktivní a podněty pro návštěvníky při respektování výše uvedených zásad.

Udržet konkurenceschopnost stojí čas, peníze a především stále nové nápady. Velkou příležitostí na vybudování nové Národní knihovny jako významného architektonického počínu, který mohl být vedle velkého národního významu i velkým turistickým cílem, Praha zatím promarnila. Jediným významným architektonickým činem je Tančící dům architektů Miluniće a Gehryho. Snahou o oživení kulturní scény v Praze je v současnosti nová iniciativa umělců a architektů, týkající se výstavby nové koncertní haly v Praze, o které se diskutuje již

desetiletí. Lokalit vhodných pro umístění významné veřejné budovy je málo a město by mělo takové pozemky chránit, a nikoli se jich zbavovat.

Velkou hrozbou pro Prahu je možnost ztráty nebo degradace po staletí nabytých hodnot. Historické jádro je vystaveno tlaku developerů na nepřiměřené zásahy do historické struktury, sociální skladba obyvatel centra města se mění, řada objektů je prázdných nebo rekonstruovaných na kanceláře nebo luxusní rezidence, o které není dostatečný zájem. Královská cesta prošla velmi nevhodnou přeměnou uličního parteru, který se změnil z důležitého prvku živého městského centra na přeplněnou trasu nekonečného zástupu turistů. Z dříve měšťanských domů se staly hotely. Pražané, kteří v těchto lokalitách ještě bydlí, nemají kde nakoupit, kam jít do hospody nebo si vychutnat dříve všudypřítomnou atmosféru staré Prahy.

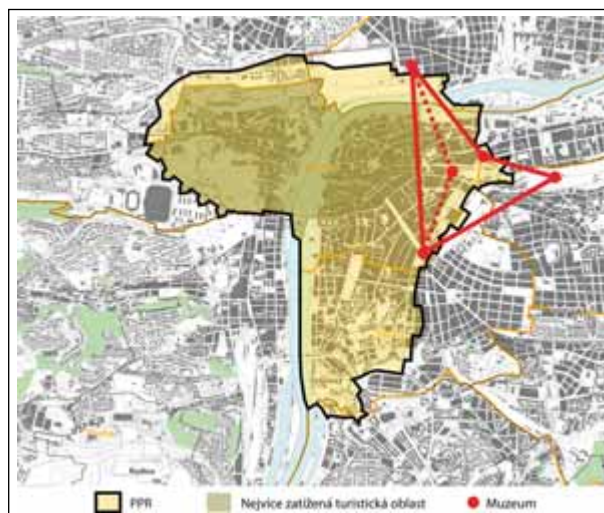
Při rozhodování o vstupu investora do území je rozhodující výše příspěvku do městského rozpočtu, zpravidla bez dostatečně důrazného vymáhání plnění stanovených podmínek, za jakých lze v území stavět. Jmenujme za všechny nejnovější aktuální záměr na transformaci vnitrobloku mezi Václavským náměstím, ulicí Na Příkopě, Panskou a Jindřišskou s desetipodlažními domy, se stoprocentním zastavěním, bez jediného dvora s nebem nad hlavou a zelení, která by připomněla bývalou palácovou zahradu Sylva-Taroucca.

V průběhu posledních let se v Praze otevřelo mnoho nových hotelů, ubytovací kapacita v hotelích přesáhla již 80 tisíc lůžek a předstihla tak evropská srovnatelná města – např. Vídeň. Praha má v současné době 40 hotelů pětihvězdičkových a okolo 70 čtyřhvězdičkových z celkového počtu 472 hotelů.

Praha je schopna nabídnout dostatečné kapacity pro pořádání řady politických jednání, kongresů, konferencí, workshopů a ostatních forem obchodní a kongresové turistiky, schopnost obstát v konkurenci při zachování oceňovaných hodnot města však není dosud

na potřebné výši, i když vrcholný summit USA – Rusko lze hodnotit jako pozitivní reklamu pro podobné akce.

Jedním z mála projektů, který by pomohl rozptýlit turistický ruch mimo historické jádro města, je projekt pražské Muzejní míle. Projekt navrhuje propojit do společné návštěvnické trasy prostorově blízká muzea – Muzeum hl. města s nově navrhovanou budovou, Národní muzeum, Vojenský historický ústav a Národní technické muzeum. Zapojit by se mohlo i předpokládané Železniční muzeum na okraji plochy Masarykova nádraží v bývalém lokomotivním depu a Armádní muzeum s Muzeem české státnosti v památníku na Vítkově, v jehož sousedství se uvažuje o novém pavilonu pro Slovanskou epopej Alfonse Muchy.

„trojský trojlístek“

Praha se trvale potýká s nedostatkem sportovně relaxačních aktivit, s nedostatečným či nevhodným využitím vodních ploch a toků a je výrazně poddimenzována v kapacitách plaveckých bazénů. Pražany i turisty je velmi oceňován komplex kulturně-rekreačního významu v Troji se zoo, botanickou zahradou, vinicí sv. Kláry a areálem trojského zámku. Tento tzv. „trojský trojlístek“ se aktuálně potýká s problémem zlepšení

dopravního napojení lokality a parkování návštěvníků. S růstem návštěvnosti by neměly být podporovány nároky na parkování uvnitř ani v bezprostředním okolí zoo, automobilový provoz by znehodnotil rekreační funkci Troje.

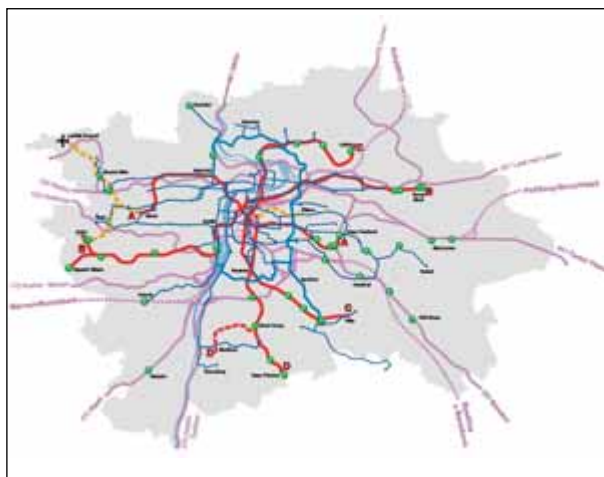
Výrazné zlepšení situace v oblasti rekreace a aktivit pro volný čas přinese připravovaný rekreační park na Rohanském ostrově v přímém kontaktu s centrem města a plánované rekreační oblasti v Radotíně na soutoku Vltavy a Berounky s novými rekreačními jezery. Konečně se blýská na lepší časy i pro dostavbu léta rozestavěného plaveckého bazénu Šutka v Praze 9.

Jediná aktivita, která v oblasti rekreace a trávení volného času dosáhla nebývalého rozvoje, je golf. Praha má v současné době šest golfových hřišť, další se staví a vzrušeně se diskutuje o kontroverzním hřišti v Klávnovicích.

Největší problémy města spojené s cestovním ruchem se týkají dopravy. Mezinárodní letiště Ruzyně je jedním z mála evropských letišť v přímém kontaktu s městem. Současná kapacita letiště je 16,5 mil. cestujících, prognózy společnosti Letiště Praha však avizují do dalších let potřebu přepravy více než 20 mil. cestujících. Letiště přepravilo v roce 2008 12,6 mil. cestujících a nenaplnilo tak předpokládaný počet odbavení, v roce 2009 odbavilo ještě méně – 11,65 mil. cestujících. Diskutabilní je, nakolik je ve světle tohoto využívání letiště prognóza opodstatněná.

O potřebě nové ranveje – paralelní dráhy RWY 06R/24L v Ruzyni se diskutuje řadu let. Výstavba této dráhy je součástí schválené Politiky územního rozvoje i Zásad územního rozvoje hl. m. Prahy, avšak bez stanovení stropu pro množství letových pohybů. Do protikladu se dostávají zájmy státu, zájmy rozvoje cestovního ruchu jako významného tvůrce HDP se zájmy obyvatel dotčených obcí. Zkapacitnění letiště je navíc podmíněno vybudováním návazné kolejové dopravy, spojením mezi letištěm a centrem Prahy.

Praha je nejvýznamnějším uzlem národní železniční sítě, která se řadí co do hustoty na evropskou špičku. Významu železnice však neodpovídá úroveň infrastruktury, která je mnohdy na úrovni jejího vzniku. Do železničního uzlu Praha je zaústěno 10 železničních tratí, z nichž 6 je součástí evropského systému železničních magistral. Přes novou zásadní investici do tzv. Nového spojení, existuje i po této dostavbě několik limitních profilů a úseků. Stále větší význam má železniční doprava pro obsluhu příměstských území a jejich spojení s centrem města. S rychle se zvětšující zátěží automobilového komunikačního systému využívá stále více obyvatel i turistů síť příměstské železnice, která je součástí Pražského integrovaného systému, s navrhovanými novými železničními zastávkami s přímými přestupy na tramvajové tratě a metro.

Systém veřejné hromadné dopravy

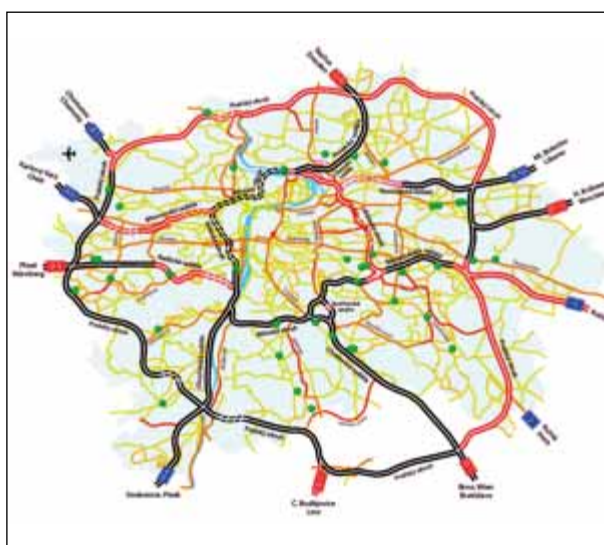

Schéma dopravy

Územní plán dále počítá s koridory pro zaústění vysokorychlostních tratí, jak je to uloženo Politikou územního rozvoje ČR 2008. Počítá se se zaústěním vysokorychlostní trati Praha – Vídeň do stanice Praha-Běchovice, Praha – Dráždany do stanice Praha-Vysočany a jižně od stanice Praha-Smíchov se uvažuje se zaústěním vysokorychlostní trati Praha – Norimberk. Všechny VRT ze všech směrů budou využívat Hlavní nádraží. V centru města je navržena územní rezerva pro výhledový koridor železniční dopravy, tzv. „Nové spojení II. etapa – městský železniční tunel“, který by propojil Hlavní nádraží s nádražím Smíchov dostatečně kapacitní tratí.

Příjezd automobilem do Prahy by měl být zajišťován sedmi radiálami, dvěma spojkami a dvěma okruhy – Městským a Pražským. Na Pražský silniční okruh budou napojeny dálnice D1 brněnská, D3, D5, D8 a D11. I když je dostavba obou okruhů pražskou prioritou, jejich dokončení stále nemá konečný termín. Význam okruhů je zásadní pro uvolnění centra města, ve kterém je pohyb automobilem stále nesnadnější. Dalším problémem je parkování, přes zavedení placených parkovacích zón

pro rezidenty je obtížné v centru zaparkovat. Velká pozornost je proto věnována rozvoji záchytných parkovišť s vazbou na kolejové systémy města.

Obyvatelé i turisté by v centru města měli využívat, a také stále více využívají, kvalitního systému městské hromadné dopravy. Linky metra, tramvají a autobusů pokrývají celé město a rozvoji těchto systémů MHD je věnována velká péče. Připravuje se čtvrtá linka metra, prodloužení trasy A k letišti a nové tramvajové tangenty ve východním, jižním i severním sektoru města, které spojí Žižkov s Jižním městem, Smíchov s Pankrácí a Dejvice s Kobylisy.

Součástí dopravních systémů i turistického ruchu je rekreační cyklistika, která získává stále větší oblibu nejen u domácích, ale i zahraničních turistů. I když se Praha postupně začleňuje do systému značení EuroVelo a mezinárodních tras greenways, zatím výrazně pokulháva ve výstavbě systému cyklistických tras a jejich přeměny na cyklostezky. Praha má zpracovaný generel cyklistiky a jednotný systém číselného značení tras, mnohé úseky cyklostezek byly vybudovány, ale plně propojeny nejsou. V současné době jsou cyklistické trasy v Praze vytyčovány převážně ve stávající uliční síti, která není pro cyklisty vždy bezpečná a příjemná.

Zkušenosti s používáním platného územního plánu sídelního útvaru ukázaly na problémy, které je nutno řešit jak v novém územním plánu, tak v jednotlivých regulačních plánech. Mezi problémy, spojené s ochranou hodnot města, patří stanovení míry využití území, neexistence podrobnějších regulativů omezujících navrhování objemů staveb zejména v památkové rezervaci, nedostatečná výšková regulace a regulace struktury zástavby. V zadání nového územního plánu Prahy, vycházejícího ze schválených zásad územního rozvoje, je

zakotven požadavek na nástroje prostorové a výškové regulace v součinnosti s orgány památkové péče, opřené o charakterově souvislé celky, specifikované svou strukturou, výškou zástavby i podílem zeleně na rostlém terénu.

Výřez z konceptu ÚP

K – 2,2/3/20
K – kompaktní zástavba
 koeficient podlažních ploch **2,2**
 max. počet podlaží **3**
 min. % zeleně na rostlém terénu **20**

Prostorová regulace se bude vztahovat na celé území města vyjma památkové rezervace, ve které bude muset být každý záměr posuzován individuálně. To vše i v zájmu ochrany památek, v zájmu ochrany statku, zapsaného na Seznamu světového dědictví UNESCO a v zájmu udržitelného rozvoje města.

Grafický doprovod:

Mapy:
 Zdroj © Útvar rozvoje hl. m. Prahy
 Fotografie:
 Foto © J. Jiříčka, D. Nováková, Archiv Útvaru rozvoje hl. m. Prahy

*Ing. arch. Taťána Štědrá
 Ateliér funkčních systémů
 Útvar rozvoje hl. m. Prahy*

IDENTIFIKACE

- památka **Historické jádro města s chrámem sv. Barbory a katedrálou Panny Marie v Sedlci**
- zápis 4.–9. 12. 1995
- číslo C 732
- kritéria (ii) (iv)
- předmět ochrany (ii) Dva monumenty symbolizující prosperitu Kutné Hory – chrám sv. Barbory, tvořící panorama historického centra Kutné Hory, jako doklad architektury pozdní gotiky v Evropě a katedrála Panny Marie v Sedlci jako živý důkaz velkoleposti cisterciácké architektury konce 13. století a projev projektu uchování kulturního dědictví, realizovaný na konci 17. století jako první výtvar barokně gotické architektury Jana Blažeje Santini Aichl.
(iv) Středověký městský prostor s dominantami dvou katedrálních staveb, gotickými kostely a bohatými měšťanskými domy jako doklad historie intenzivní báňské činnosti a prosperity stříbrných dolů ve střední Evropě.

UNESCO:

kritérium (ii) – věc, která má velký nadčasový vliv v rozsohu kulturního prostoru světa ve vývoji architektury, monumentálního umění nebo městského území a krajinného rázu

kritérium (iv) – věc je vynikajícím příkladem druhu stavby, architektonického celku nebo krajiny, které ve své celkové podobě ilustrují etapu historie lidstva

- Město Kutná Hora – veřejnoprávní korporace (www.kutnahora.cz)
- Městský úřad Kutná Hora – správa města (www.mu.kutnahora.cz)
- Počet obyvatel: 20 000
- Zastupitelstvo města: 27 členů
- Rozloha města: 3 300 ha
- Členění: 12 městských částí
- Počet památek: 387 nemovitých kulturních památek
- Rozpočet města: cca 400 mil. Kč
- Výdaje města na památky: cca 7 mil. Kč

PLOŠNĚ PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÉ ÚZEMÍ (SOUBORY NEMOVITOSTÍ)

- **Městská památková rezervace Kutná Hora (1961)**
 - Rozloha: 62,5 ha
 - Počet obyvatel v rezervaci: cca 3 000
 - Počet nemovitých kulturních památek: 319
 - Počet movitých kulturních památek: 150
 - Počet kulturních památek – archiválií: 3
- **Ochranné pásmo (1982)**
 - Rozloha: 650 ha
 - Počet obyvatel: cca 17 000
 - Počet nemovitých kulturních památek: 69
 - Počet movitých kulturních památek: 28
- **Území s archeologickými nálezy**
 - Celé území Kutné Hory

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ OBNOVY PAMÁTKOVÉHO FONDU

Na obnovu památkového fondu historického jádra Kutné Hory (ale i některých památek v okolních příměstských částech) v letech 1989–2009 celkově činily příspěvky a podíly vlastníků cca 1 miliardu Kč. Šlo zejména o obnovy měšťanských domů, statické zajišťování opěrných a hradebních zdí a domů, restaurování uměleckořemeslných prvků a obnovu kostelů. Ze státního rozpočtu bylo z větší části hrazeno statické zajišťování opěrného systému (včetně jeho restaurování) chrámu sv. Barbory a také z části hrazena obnova bývalé jezuitské koleje. Z významných obnov sochařské výzdoby lze vyzdvihnout obnovu 13 sousolí před jezuitskou kolejí. V příměstských částech šlo zejména o obnovy kostela sv. Vavřince na Kaňku, kostnice a katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci. Ze svého vlastního rozpočtu město Kutná Hora v rámci programu Regenerace památek města Kutné Hory plnilo podíly na obnovách nemovitostí jak ve svém, tak i v soukromém vlastnictví. Město ze svého rozpočtu také přispívá na obnovy vlastníkům kulturních památek, ale i nemovitostí, které nejsou kulturními památkami, avšak leží v městské památkové rezervaci nebo ochranném pásmu rezervace. V roce 2003 byl městem Kutná Hora zřízen Fond regenerace památek města Kutné Hory s pravidly poskytování příspěvků z rozpočtu města, který je průběžně naplňován. Mnoho nemovitostí bylo obnovováno bez příspěvků státu, kraje nebo města.

Výjimečnost výše některých příspěvků a podílů zejména v letech 1995–2009 je především odrazem významu obnovy chrámu svaté Barbory, na jejíž obnovu by nestačil žádný program Ministerstva kultury (celkem více než 150 mil. Kč), a významem katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci (cca 80 mil. Kč). Obnova bývalé jezuitské koleje (odhad více než 400 mil. Kč) a Vlašského dvora – bývalé královské mincovny (cca 60 mil. Kč) se ovšem také vymykají běžným příspěvkům.

CESTOVNÍ RUCH

Prohlídkové turistické okruhy nabízené v Kutné Hoře zahrnují zejména objekty, které jsou samy o sobě nejvýznamnější z pohledu historie a kulturního dědictví. V některých z nich jsou instalovány muzejní expozice nebo provozovány kulturní aktivity, které se za sledované období postupně rozšířily nebo se v dohledné době rozšiřovat budou (chrám sv. Barbory, České muzeum stříbra, katedrála Nanebevzetí Panny Marie a areál bývalého cisterciáckého kláštera, Galerie Středočeského kraje, městská Galerie Felixe Jeneweina, soukromá muzea či galerie). Mezi nejnavštěvovanější objekty patří kostnice s katedrálou Panny Marie v Sedlci, chrám sv. Barbory, Vlašský dvůr, muzeum Hrádek se středověkým dolem a Kamenný dům.

Návštěvnost Kutné Hory se pohybuje okolo 380 000 turistů ročně. Jde o množství, které je město schopno absorbovat s tím, že existuje ještě rezerva, zejména v zimních měsících. Některé expozice však musejí být uzavřeny s ohledem na bezpečnost provozu (zejména středověký důl). Rozvoj lze předpokládat při možném zpřístupnění dalších památek např. gotických kostelů sv. Jakuba či Panny Marie Na Náměti, dále pak expozice barokního umění v sedlecké katedrále nebo rozšíření nabídky středověkého důlního díla in situ. V roce 2009 byl realizován projekt cestovního ruchu „Kutná Hora – aneb jeden den nestačí“, v přímé vazbě na kulturní památky a kulturní akce. Projekt získal národní ocenění. V realizační přípravě je i projekt rozšíření turistických i sociálních služeb při katedrále v Sedlci.

KULTURA

Kutná Hora se po dlouhém „zimním spánku“, jenž trval téměř tři staletí, probudila až po celospolečenských změnách v roce 1989. Probuzení se projevilo jak stavebně – opravami nemovitostí, tak rozvojem služeb, ale i občanských aktivit. Nejvýznamnější slavností se stalo „Královské stříbření“ – každoročně pořádané na začátku turistické sezóny. Závěr sezóny zase provázejí „Svatováclavské slavnosti“. V průběhu sledovaného období však probíhají i další pravidelné akce jako např. „Kutnohorská kocábka“, Hudební festival Kutná Hora, varhanní koncerty, Operní týden, mezinárodní kytarová soutěž a další. Současně je realizováno množství výstav v Čes-

Chrám sv. Barbory

Foto © Ondřej Seifert

kém muzeu stříbra, Galerii Felixe Jeneweina ve Vlašském dvoře a v dohledné době budou výstavy i v Galerii Středočeského kraje (jezuitská koleje).

MUZEA, GALERIE, EXPOZICE, INFORMACE

České muzeum stříbra

(www.cms-kh.cz)

Dnešní muzeum stojí na základech, které v Kutné Hoře před 131 lety položil J. E. Vocel – archeolog, historik a národní buditel. Za své poslání si vytýčil, aby „písemní a umělecké památky ve zdejší krajině byly sbírány, před zkázou chráněny a známost o nich a tím i větší šetrnost k nim v lidu se budila, šířila a udržovala“. Kutnohorské muzeum pokračuje ve stejném duchu dodnes. Soustřeďuje se na dějiny regionu: na samotnou Kutnou Horu jako královské horní město, na středověké důlní a mincovní památky, geologii kutnohorské oblasti, numizmatiku a umělecké řemeslo. Přitažlivost expozic umocňuje jejich scénické pojetí a hlavně původní středověký důl, kterým mohou návštěvníci procházet.

Galerie Středočeského kraje „GASK“

(www.cmvu.cz)

V roce 1998 vláda České republiky rozhodla o přidělení bývalé jezuitské koleje v Kutné Hoře Českému muzeu výtvarných umění v Praze pro vybudování stálé expozice. V roce 2010 tak bude v těsném sousedství chrámu sv. Barbory otevřeno nové, velkoryse koncipované, polyfunkční kulturní zařízení – Centrum umění Kutná

Hora. Architektonická kvalita a rozsah zároveň vybízejí k vytvoření všestranného kulturního centra integrujícího různé projevy umění.

Průvodcovská služba Kutná Hora s. r. o.

(www.guide.kh.cz)

Průvodcovská služba zajišťuje komplexní služby zahrnující prohlídkové trasy, možnosti ubytování i stravování včetně kontaktů na turistické atraktivity probíhající v Kutné Hoře i okolí.

Farnost Sedlec

(www.sedlec.info)

Farnost Sedlec vyvíjí nebývalou aktivitu v oblasti cestovního ruchu ruku v ruce s hlubokým duchovním zaměřením ve vazbě jak na katedrálu Nanebevzetí Panny Marie a její poklad, tak na kostnici (MEMENTO MORI) včetně širších vazeb na okolí včetně chrámu sv. Barbory a několik románských kostelů.

ZAJIŠTĚNÍ OCHRANY A ÚDRŽBY KULTURNÍHO STATKU

Právní ochrana kulturních památek v zásadě odpovídá standardům jiných srovnatelných zemí Evropy. Výkon státní správy a odborného dohledu je však určen množstvím pracovníků, kteří se památkovou péčí zabývají, finančními možnostmi vlastníků, města, státu, ale i celospolečenským klimatem. Historické jádro jako celek zaznamenalo v devadesátých letech 20. století ve vazbě na společensko-politickou změnu nebývalý stavební ruch. Takový rozsah stavebních činností Kutná Hora znamenala naposledy v polovině 19. století.

Převážná většina rozhodnutí orgánů státní památkové péče byla směřována k obnově měšťanských domů. Zájem památkové péče a záměry stavebníků se střetávaly zejména ve využití půdních vestaveb, gotických sklepů a zachování nově objevovaných historických konstrukcí (gotické roubené /dřevěné/ konstrukce, renesanční stropy, barokní a klasicistní klenby, omítky, dveře, okna atd.). Spory tím pochopitelně vznikaly i při obnovách interiérů (technické rozvody apod.). V procesu rozhodování musela být brána v úvahu také hospodárnost prováděných oprav, možnosti vlastníků, stavebních firem, města, ale i Národního památkového ústavu. V průběhu druhé poloviny 90. let se úroveň řemesel ve stavebnictví postupně zvyšovala. V několika případech však bylo nutné sáhnout i k institutu sankcí. Sankce však již případné škody nemohou nahradit, proto byl na prvním místě kladen důraz na důkladné projednání záměru ještě před vlastním rozhodnutím o způsobu realizace. Diferencovaný přístup bylo též nutné zvolit i v případě, kdy se nejednalo o kulturní památku. V tomto případě jsou totiž státní kompenzace za omezení vlastnických práv minimální. Veřejná správa musí při svém rozhodování vycházet z písemného vyjádření Národního památkového ústavu, ale i z listiny o prohlášení historického jádra za památkovou rezervaci z roku 1961, listiny o prohláše-

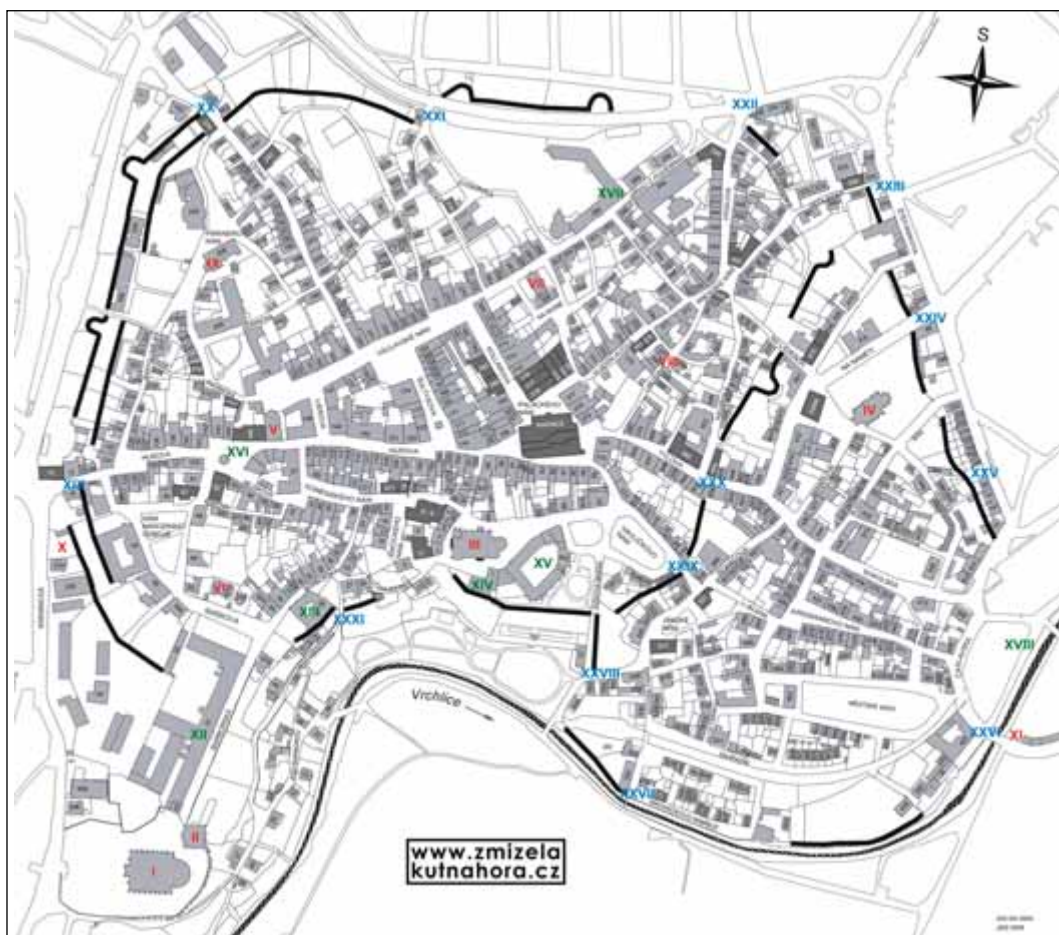
ní ochranného pásma rezervace z roku 1982 a z dalších právních norem včetně mezinárodních úmluv.

Skutečnosti a podklady pro rozhodování je stát povinen zjišťovat v úplných souvislostech a v celém rozsahu. Striktní požadavky na technologie obnov a restaurování je nutné stanovovat zejména u nejcennějších památek či detailů. Další důležitou okolností je státní stavební dozor a odborný dohled. Vyžadování plnění podmínek stanovených památkovou péčí včetně projednávání změn postupů je bezpodmínečnou nutností. V Kutné Hoře nejsou zvláštností nové nálezy cenných historických prvků či dokonce pokladů pražských grošů. Projednáváno je velké množství změn záměrů a realizací obnov před zahájením i v průběhu stavebních prací. S tím souvisejí i zvýšené nároky na stavební dohled a množství pracovníků, kteří se problematikou zabývají. Významnou pomoc poskytuje na úseku ochrany památek i město Kutná Hora jako veřejnoprávní korporace. V historickém jádru se nalézá velké množství chráněných nemovitostí, které jsou trvale užívané, jsou zde, v případě záměru celkové obnovy nemovitostí, prováděny zevrubné stavebně-historické průzkumy. V průběhu dílčích oprav je prováděna dokumentace jak odbornými organizacemi, tak pracovníky městského úřadu. Dokumentace včetně restaurátorských zpráv jsou uloženy na několika místech včetně dokumentačního centra při nadaci „Kutná Hora – památka UNESCO“, které shromažďuje mimo jiného veškeré dostupné informace týkající se obnov památek i kulturních aktivit města.

Sporným bodem bývají ovšem novostavby v prolukách uvnitř historického jádra nebo v jeho nejbližším okolí. Kutná Hora prošla několikasetletým společenským i stavebním vývojem. Jsou zde zachovány téměř všechny stavební slohy či směry. Nejde tudíž o homogenní charakter zástavby. Nové stavby by se měly přizpůsobit svému okolí, avšak rozhodně by neměly být replikami minulých stavebních slohů a současně by se neměly tvářit rozpačitě. Jde vždy o nesmírně složitý úkol a často až historie posoudí, jestli byla ta či ona realizace novostavby krokem ve správném směru. Stejně jako v minulosti.

PRAKTICKÁ OBNOVA KULTURNÍHO STATKU 1989–2010

V období 1989–2009 byly obnoveny desítky měšťanských domů, církevních památek i bývalých klášterů, neboť ve městě leží dvě katedrály, sedm gotických kostelů, tři kláštery, dvě gotické patrové kaple a nespočet barokních staveb s gotickými srdci. V programu regenerace jde o více než 300 nemovitostí, což je téměř polovina objektů, které jsou kulturními památkami v historickém jádru. Stejně jako kulturní památky byly opravovány nemovitosti, které leží v městské památkové rezervaci, ale nejsou kulturními památkami. Kvalifikovaným odhadem je dnes obnoveny asi 75 pro-

Zdroj © <http://www.zmizela.kutnahora.cz>

Mapa historického jádra

cent měšťanských domů v historickém jádru. Během rekonstrukcí byly objeveny a zdokumentovány jedinečné stavebně-historické konstrukce: sruby, kamenná ostění, malované záklopové stropy, gotické nástěnné malby atp. Tyto prvky byly odborně ošetřeny a buď v interiérech přiznány, nebo překryty tak, aby v budoucnosti mohly být prezentovány.

ZÁVĚR

Dnešní úhel pohledu umožňuje srovnání středověké Kutné Hory s Vítkovickými železárnami v kombinaci se Severočeskou hnědouhelnou pánví století dvacátého. I dnes je město chápáno jako havířské město, s bohatým gotickým potenciálem. Z výše uvedeného je ovšem zřejmé, že v Kutné Hoře jde téměř výhradně o městskou turistiku. Kutná Hora vznikla uskupením jednotlivých osad ve středověkou průmyslovou aglomeraci. Relativně malá vzdálenost od Prahy však s sebou přináší sice hojnost návštěvníků, avšak většinou formou jedno-

denních výletů. Poměrně neznámým fenoménem města jsou již zmíněné středověké sruby (prokázána těžba 1495), v nichž dodnes Kutnohořané žijí. S nejvyšší pravděpodobností tyto tak zvané „sruby v kožichu“ návštěvníci neuvídí. Stejně tak neuvídí malované renesanční stropy či gotické portály, neboť většina dotčených objektů je v soukromém vlastnictví. Okolí města postrádá i další doprovodné turistické atraktivity, jako například Máchovo jezero či Třeboňsko, dále pak horskou nebo „vodáckou“ turistiku, případně známé otáčivé hlediště s alespoň čtyřmi jevišti. Agroturistiku s havířským městem lze také těžko propojit. Zvýšení potenciálu turistického ruchu při zachování genia loci Kutné Hory je dnes možné vidět snad pouze v oblasti kongresové turistiky. I ta však nemůže být cílem přilákat „milióny“ turistů, protože rozvíjet cestovní ruch za každou cenu by mohlo být pro město smrtící. Každá památka UNESCO je jedinečná a neopakovatelná. Kutná Hora musí žít i nadále svým biorytmem, který bude zachovávat autenticitu památek a současně umožňovat přirozený rozvoj a život města v souznění s jeho obyvateli i návštěvníky.

*Mgr. Ondřej Seifert
Odbor památkové péče,
kultury, školství a tělovýchovy
Městský úřad Kutná Hora*

Specifika ČR ve městech lázeňského trojúhelníku

Václav Zůna

Města „lázeňského trojúhelníku“ se nacházejí v západní části České republiky v Karlovarském kraji. Terminus technicus „lázeňský trojúhelník“ zřejmě vzniká v porevoluční době v důsledku změny ve využívání a naplňování jednotlivých lázeňských měst. Mezi města lázeňského trojúhelníku patří Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně.

Tento příspěvek se zabývá specifiky těchto měst a reaguje na otázky:

- proč lázeňský trojúhelník,
- proč si města nevystačí sama o sobě,
- čím se liší,
- čím se doplňují,
- co je v nich zajímavého,
- jakým způsobem reagují na svá okolí.

Příspěvek svým charakterem a obsahem není úplným výčtem specifik nebo návodem, jaká města lázeňského trojúhelníku jsou. Jedná se o text praktikujícího architekta dlouhodobě žijícího v předmětné lokalitě, který se snaží své okolí přiblížit širší odborné veřejnosti.

Příspěvek je členěn do pěti oddílů. V prvním se definuje prostředí kraje, respektive místa, ve kterém se lázeňství odehrává, druhý až čtvrtý definuje jednotlivá místa lázeňského trojúhelníku se svými možnostmi a specifiky, pátý hodnotí synergii vzniklou propojením jednotlivých sídel, díky kterému se objevuje „nový kraj“ s přidanou hodnotou – „krajina“.

1. KRAJ – Definice a lokace měst lázeňského trojúhelníku

Okraj, končina, země, ještě původněji něco vzdáleného, hranice, je etymologický výklad pojmu kraj. Kraj Karlovarský, ve kterém se nacházejí všechna tři města lázeňského trojúhelníku, se svým apendixem Ašského výběžku, tento pojem zcela naplňuje. Vzdálenostně, budeme-li jej vztahovat k těžišti naší republiky (ne ku Praze), se jedná o jeden z nejdlejších koutů naší vlasti. Nebudeme-li uvažovat geografickou vzdálenost (kolik km), ale časovou vzdálenost (jak rychle), jedná se o nejvzdálenější kout především díky absenci dálniční sítě.

Z pohledu Evropy se ale o „kraj“ již nejedná – Karlovarský kraj by se dal, s trochou nadsázky, umístit do pomyslného středu Německa, potažmo celé Evropy (bez Evropy blízkého východu). Součástí kraje je i památník v blízkosti vrchu Dyleň (Český les), který odkazuje na geografický střed Evropy.

Konečné připojení kraje k České republice na úkor Německa je jistě díky morfologii terénu, který je poměrně členitý, ale i přesto dobře čitelný.

Karlovarský kraj je definován čtyřmi pohořími. Ze severu je ohraničen Krušnými horami po celé jeho délce spolu s jejich nejvyšší horou Klínovcem (1 244 m), ze západu v Ašském výběžku pohořím Smrčiny s nejvyšším

vrchem na české straně Háj (758 m), na německé straně je nejvyšší horou Smrčín Schneeberg (1 051 m, pramen řeky Ohře), dále z jihu pohořím Českého lesa, kterému v západní části dominuje již výše zmíněný vrch Dyleň (939 m) a konečně z východu pohořím Slavkovský les, které vstupuje ostře svou špičkou mezi Krušné hory a Český les svým nejvyšším vrcholem Lesný (983 m). Slavkovský les člení Karlovarský kraj na údolí kolem Mariánských Lázní a údolí kolem sokolovsko-karlovarské aglomerace. Údolí se spojují u města Chebu – historicky nejdůležitějšího města kraje.

Pravděpodobně právě díky velké členitosti kraje zde dochází k poměrně častému vyvěrání pramenů, čehož si všiml již Karel IV., a definitivní směřování k rozvoji lázeňství podpořili premonstrátský mniši z kláštera v Teple. Kromě lázní lázeňského trojúhelníku se zde nacházejí ještě další lázně, například Konstantinovy Lázně, Lázně Kynžvart apod. Krajina je dále zajímavá velikým množstvím vyvěrajících pramenů, někdy i teplých, nejznámější je přírodní rezervace SOOS v blízkosti Mariánských Lázní.

2. KARLOVY VARY

Krajským městem a zároveň největším městem kraje a lázeňského trojúhelníku jsou Karlovy Vary. V současnosti mají kolem 50 000 obyvatel a rozkládají se v údolích řek Teplá a Ohře.

Vznik a vývoj Karlových Varů byl vždy nerozlučně spjat s blahodárnými léčivými účinky jejich teplých minerál-

ních pramenů. Poznamenaly dějiny, architekturu, ekonomiku a celkový ducha města. Historie vřidelního města začíná 14. srpnem 1370, kdy Karel IV. udělil již stávajícímu sídelnímu místu svobody a práva, jakých v té době požívalo blízké královské město Loket.

Až do sklonku 17. století si Karlovy Vary zachovaly sevřený gotický ráz s městskými branami a těsnou zástavbou kolem Vřídla. Dominantou městečka byla gotická věž někdejšího loveckého hrádka Karla IV. na skále nad tržištěm. Domy byly většinou hrázděné, se šindelovými střechami.

Osmnácté století přineslo vřidelnímu městu dlouhá desetiletí rozkvětu a slávy. Slibný rozvoj lázní v I. polovině 18. století byl dne 23. května 1759 přerušen katastrofálním požárem, který zničil 224 domů. Následky požáru však byly v poměrně krátké době překonány. Následná výstavba města po požáru byla prováděna plánovitě a velkoryse. Namísto původních hrázděných staveb byly

budovány kamenné domy s více patry, s bohatými štukovými fasádami, kryté prejzovými střechami a značně výstavné. Nebyly již obnoveny původní městské brány, které brzdily rozrůstání města. Do obnoveného a vzhledného města přijíždělo stále více lázeňských hostů.

Poslední třetina 19. století byla pro Karlovy Vary obdobím rozsáhlých stavebních prací a budování moderních lázeňských objektů. Tato výstavba dala městu jeho dnešní architektonickou tvářnost, nesoucí výraznou pe-

čet historismu a secese. Byly postaveny dominantní lázeňské stavby Vojenského lázeňského ústavu (1855), Vřídelní kolonády (1879), Mlýnské kolonády (1871–1881), Tržní kolonády (1883), Lázní III. (1866) a honosný objekt Císařských lázní (1895), dále pak nové městské divadlo (1886), anglikánský kostel (1877), synagoga (1877) a ruský pravoslavný kostel (1897).

Rozsáhlá stavební činnost byla před I. světovou válkou završena zbudováním mezinárodního hotelu Imperial (1912). Zásadní význam pro další rozvoj města mělo jeho napojení na evropskou železniční síť roku 1870, kdy byl zahájen provoz na trati Karlovy Vary – Cheb. O rok později začal jezdit vlak na lince Praha – Karlovy Vary.

V padesátých a šedesátých letech došlo k mnohým neuváženým demolicím domovního fondu.

Stavební rozvoj Karlových Varů v období tzv. budování socialismu (1948–1989) se projevil především mohutnou bytovou výstavbou. Normalizační architektura je v Karlových Varech prezentována sanatoriem Thermal (1977) a Vřídelní kolonádou (1975).

Současná architektura je díky charakteru a směřování města nevýrazná a vzniká spíše na periferiích města (např. areál krajského úřadu spolu s knihovnou, nákupní centra Variáda, Globus...). Poslední, výraznější realizací, je nový terminál letiště (2009).

3. MARIÁNSKÉ LÁZNĚ

Druhým největším městem z lázeňského trojúhelníku je město Mariánské Lázně, které se nachází na úpatí Slavkovského lesa. V současnosti ve městě žije kolem 15 000 obyvatel.

Léčivá síla Mariánských pramenů byla známa již od 16. století, ale v místech, kde vyvěraly, nebylo po civilizaci tehdy ani stopy. Až v roce 1805 postavil ordinář tepelského kláštera dr. Johann Josef Nehr na místě původní dřevěné chýše u Křížového pramene první zděný dům pro lázeňské hosty. Tehdy se započala historie města, příliv lázeňských hostů znamenal brzy rychlý stavební boom.

Během let 1818–1824 probíhala hlavní výstavba lázní, která znamenala výstavbu nových domů, rozsáhlé terénní úpravy, odvodnění močálů a bažin a založení věhlasného parku. Za finanční podpory opata Karla

Gaspara Reitenbergera vytvořili zahradník Václav Skalník, architekt Jiří Fischer a stavitel Anton Turner z nehostinného, bažinatého údolí v letech 1817–1823 půvabné parkové město s klasicistními a empírovými domy, altány, pavilony a kolonádami. Geniální prostorové členění města vytvořené Václavem Skalníkem pak ještě ve 20.–30. letech 19. století dotvořil Josef Esch do formy mnohonásobně hierarchizovaného urbanistického okrsku lázeňského centra, ne nepodobného antické akropoli.

První hospodářský rozvoj lázní přineslo dopravní spojení s Karlovými Vary, Chebem a hlavně Prahou. Roku 1865 byly Mariánské Lázně povýšeny na město. Dopravní spojení se světem způsobilo znatelný nárůst klientely. Poslední čtvrtina 19. století znamená pro město nejhojnější období ve své historii. Město vzkvétá a roste, je postavena radnice, anglikánský kostel, městské zahradnictví, tržnice, jatky, první mateřská škola, vojenský lázeňský dům, komplex slatinných a vodoléčebných lázní, městská sportovní hala, mj. je postavena kolonáda, která je dodnes dominantou města. Ve městě je zřízen okresní soud a roku 1902 se Mariánské Lázně stávají okresním městem.

Konec 19. a počátek 20. století přinesl městu i některá významná technická díla: údolní přehradu s vodárnou, městskou elektrárnu, veřejné osvětlení i pouliční elektrickou dráhu. Postaveny byly i nové lázeňské provozy, budova společenského domu Casino, pravoslavný kostel. Před první světovou válkou vrcholí stavební rozmach města a Mariánské Lázně se stávají evropským lázeňským a společenským centrem.

Urbanistická koncepce tří obestavených umělých teras kolem přírodně krajinářského parku je z větší části zachována dodnes. Architektura dochovaných staveb pochází ve většině z přelomu 19. a 20. století v historizujícím stylu s charakteristickým užíváním dvouvěžových průčelí. Po válce se na Mariánskolázeňsku prakticky vyměnilo veškeré obyvatelstvo. Původní, převážně němečtí usedlíci, byli z Mariánských Lázní odsunuti a celý region doosídlen etnicky i kulturně různorodými skupinami. Roku 1948 získal stát výhradní právo nakládat s přírodními lé-

čivými zdroji a vlastnická práva k zřídelnému a lázeňskému majetku a v roce 1955 schválila vláda nový statut lázeňského města, který poskytl lázním zvláštní ochranu. V roce 1960 je zrušen okres Mariánské Lázně a město je správně začleněno do okresu Cheb. Odborářská rekreace přinesla do města celoroční provoz, v léčebných domech pobývalo přes 200 000 hostů ročně a počet návštěvníků města byl odhadován na 1,5 milionu.

V současnosti dochází spíše k úpadku lázeňství a chátování lázeňských domů. Vyjma nákupních center na periferii nevzniká nová architektura. Výjimkou je revitalizace Skalníkových sadů v roce 2008. Tento proces je nastartován dvěma fakty. Prvním je absence odborářských rekreací v důsledku omezení financování státních léčebných pobytů a druhým je orientace Mariánských Lázní dříve ke krajskému městu Plzeň (původní Západočeský kraj) a nyní k poměrně špatně dostupnému krajskému městu Karlovy Vary (Karlovarský kraj). Dříve existovala rovnocenná pozice Karlových Varů a Mariánských Lázní, dnes již ne.

4. FRANTIŠKOVY LÁZNĚ

Nejmenším a asi nejmalebnějším městem lázeňského trojúhelníku jsou Františkovy Lázně. Rozprostírají se v blízkosti historického města Chebu v rovině poměrně příznivého klimatu Chebské pánve. V současnosti mají kolem 5 000 obyvatel. Leží v nadmořské výšce 440 m a mají mírné klima. Rekreční povaha města a blízká hranice dělá z Františkových Lázní jednu z nejoblíbenějších

českých zastávek pro německé turisty. Nabízí velmi hustou síť ubytování, hotelů, penzionů a restaurací. Město je jedinečným architektonickým a urbanistickým celkem, který doplňují parky a lesoparky na rozloze 200 ha. Františkovy Lázně jsou městskou památkovou rezervací a svým prostředím lákají k odpočinku.

Se založením města je spojeno jméno lékaře Bernharda Adlera. Lékař si uvědomoval sílu léčivých účinků, které kyselka obsahovala, a zařídil vyčištění pramene. První plán nového města vytvořil abbé Tobiáš Gruber, lékař z Bíliny. Císař František I. je dekretem z 27. dubna 1793 schválil a Ves císaře Františka (Kaiser Franzensdorf, od roku 1807 Lázně Císaře Františka – Kaiser Franzensbad) byla na světě. Schvalovací dekret se zaměřením pozemků a plány několika budov z roku 1793 jsou zakládací listinou Františkových Lázní.

Zaměřilo se devatenáct parcel, z nichž patnáct bylo losováním přiděleno předním chebským občanům. Zbylé čtyři pozemky posloužily pro stavbu veřejných budov. Tak vznikla Ves císaře Františka (Kaiser Franzensdorf), na počátku 19. století přejmenovaná na Lázně císaře Františka (Kaiser Franzensbad) a později na Františkovy Lázně.

V roce 1820 byl vysvěcen kostel Povýšení sv. Kříže, který nahradil skromnou kapličku z roku 1784. V té době se už dvě desítky let využívala zdejší slatina pro léčebné účely, jezdily sem tisíce hostů z celé Evropy, kupříkladu včetně slavného Johanna W. Goetha. Změnilo se i okolí lázní. Původně rejtarské vyjíždkové aleje, které lemovaly hlavní třídu, se staly ulicemi, francouzské parky se proměnily na anglické a město získalo svou charakteristickou zeleň.

V roce 1865 povýšil císař František Josef I. Františkovy Lázně na právoplatné město. Město bylo vybudováno přesně podle plánů, nikdo nesměl překročit předepsanou výšku budov, vybrat si libovolnou barvu fasády (byla určena žlutá a bílá barva). Díky tomu vznikl v nejzápadnější části republiky nedaleko Chebu unikátní architektonický a urbanistický celek, který skvěle doplňují parky a lesoparky na zhruba dvou stech hektarech. Také proto byly Františkovy Lázně vyhlášeny městskou památkovou rezervací.

Centrum lázní je jednoduše řešené. Uprostřed vede hlavní ulice, lázeňské korzo, které spojuje Františkových pramen s městskými sady. Okolo jsou kolonády, lázeňské domy a rozsáhlé parky a lesoparky. V roce 1865 byly lázně připojeny na železniční síť. Stýkala se zde Královská saská, Královská bavorská a Rakouská severní dráha. Železnice otevřela bránu do světa a umožnila mnohem širším vrstvám obyvatelstva navštěvovat lázně. To se potom projevilo na prosperitě i modernizaci města.

Přes veškeré slohové experimenty si stavby ve Františkových Lázních zachovaly klasicistní vznešenost, kterou dnes podvědomě vnímáme jako přirozenou lázeňskou architekturu. Na počátku 20. století se v místech, kde bývaly dříve pastviny a slatiniště, rozkládalo téměř 200 ha parků a lesoparků. Františkolázeňští naplnili sen všech urbanistů – zahradní město s co největším podílem zeleně bylo nejen navrženo, ale i realizováno.

Stavební vývoj města trval zhruba do roku 1980, kdy byly Františkovy Lázně dokončeny v té podobě, jak je známe dnes. Proto se domy v centrální části již jen adaptovaly, rozšiřovaly a upravovaly.

5. KRAJINA – Synergie západočeského lázeňského trojúhelníku

Západočeský trojúhelník je hlavním mottem strategie rozvoje Karlovarského kraje. Orientace na lázeňství zviditelňuje území v republice i ve světě. Nese s sebou, jak již tomu bývá, dobré a špatné stránky. Mezi dobré by se dalo beze sporu uvést zviditelnění nejmenšího a nejméně lidnatého kraje v rámci republiky. Mezi špatné stránky patří příliš jednostranná orientace, možná lépe pozornost, právě na lázeňství, která potlačuje ostatní zajímavá místa kraje. Pro úplný výčet kladů a záporů spojení lázeňských měst do trojúhelníku a publicity kolem toho bohužel není v tomto příspěvku dostatek místa, proto předkládám pouze výčet některých s krátkým komentářem, členěný do skupin.

Akce

Nejvýznamnější akcí v rámci kraje je pořádní filmového festivalu v Karlových Varech. Festival je většinou pořádán na počátku července, trvá kolem 10 dní. Lázeňské prostředí se svým charakterem hodí k pořádání podobných akcí, nabízí krásné prostředí, vybavené sály pro promítání, hotely i pracovní sílu, zvyklou přes sezónu na migraci velkého počtu návštěvníků.

Strategie

Strategie rozvoje Karlových Varů, posílení lázeňství, vznik aglomerace Karlovarsko, Sokolovsko, rekultivace uhelných dolů na rekreační zóny (projekt Medard), posílení letiště, posílení a orientace na zintenzivnění propojení osy Cheb – Karlovy Vary – Praha a Podkrušnohorské magistrály Ústí nad Labem – Chomutov – Ostrov – Karlovy Vary (NUTS 2 Severozápad).

Publicita

Lázeňský trojúhelník aspiruje na kulturní památku Unesco (podaná žádost v roce 2008, konference na dané téma 7.–9. 10. 2009). Karlovarský kraj rozhodl usilovat ve spolupráci s dotčenými městy o zápis historických jader měst Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně na Seznam světového dědictví UNESCO pod názvem „ZÁPADOČESKÝ LÁZEŇSKÝ TROJÚHELNIK“. Unesco jako marketingový tah.

Turismus

V rámci Karlovarského kraje je mnoho turistických zajímavostí, historická města Cheb, Locket, Bečov nad Teplou..., přírodně zajímavých lokalit Slavkovský les, Krušné Hory, Český les, rašeliniště Kladská, SOOS apod.

Lázeňství

Zajímavé je porovnání měst „trojúhelníku“ z pohledu návštěvníků. Karlovy Vary vzhledem k tomu, že mají mezinárodní letiště, jsou nejlépe dostupné ze světa; historicky se zde vyskytovalo vždy více Rusů než v jiných částech republiky; v současnosti se tento trend ještě prohlubuje. Františkovy Lázně se orientují, díky své poloze 5 km od německých hranic, na německou klientelu, a Mariánské Lázně na českou klientelu. Zajímavé jsou i vlastnické vztahy. V Karlových Varech některé lázeňské domy vlastní Rusové, některé jsou v rukách soukromých vlastníků, ve Františkových Lázních většinu lázeňských domů vlastní Akciová společnost Františkovy Lázně, v Mariánských Lázních různí soukromí vlastníci.

Problémy, otázky závěrem

Otázka krajského města Karlových Varů. Historicky bylo vždy vnímáno krajským městem město Cheb, které má výhodnější polohu pro rozvoj (uprostřed Chebské pánve), než Karlovy Vary v poměrně sevřených údolích řek Teplá a Ohře.

Kolize mezi lázeňstvím a těžbou, respektive rekreace vyžadující spíše klid, kvalitní přírodní prostředí s existencí poměrně velkých ložisek uhlí. Řeší se ve vytěžených částech megalomanskými projekty rekultivace, například

zaplavení bývalého lomu Medard, na druhé straně zůstávají otázky existence stávajících měst na nalezištích, jako jsou například Františkovy Lázně. Problém změny poskytování lázeňských pobytů, dříve hojně podporované státní politikou, hromadné poukázky dotované státem, nyní většinou placené klienty.

*Ing. arch. Václav Zůna
architektonické služby, Cheb*

Použité zdroje:

ROUBÍNEK, Zdeněk – ROUBÍNKOVÁ, Dana. *Historismus v architektuře Karlových Varů*.
BŮHM, Jiří – DLASK, Vladimír. Karlovy Vary, Stará louka.
www.karlovy-vary.cz/cz/historie-a-soucasnost
www.karlovy-vary.cz/cz/vice-historie
www.airport-k-vary.cz/airport_history.php
KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl*. Nakladatelství Libri, Praha 1997, ISBN 80-85983-14-1.
JEŽEK, Jiří. *Aplikovaná geografie*. ZČU Plzeň 2005.
Wikipedia. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/>.
www.natur.cuni.cz/~slamak/uvm/textuvm.html
www.marianskelazne.cz/cs/
www.geology.cz/aplikace/fotoarchiv/
www.lazne-frantiskovy.cz/
www.cs.wikipedia.org/wiki/
www.franzensbad.cz/historie.php
www.krusnehorycz.cz/krusne-hory/lazne/frantiskovy-lazne.php
www.cykloturistika.ihned.cz/

Aktivity Pardubického kraje v oblasti podpory cestovního ruchu se zaměřením na oblast Králicka

Miroslav Stejskal & Miroslav Smejkal

ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA KRAJE K PROBLEMATICE PODPORY CESTOVNÍHO RUCHU

Cestovní ruch je oblastí umožňující urychlení hospodářského rozvoje kraje. Z pohledu rozvoje cestovního ruchu kraje byly jako prioritní vybrány oblasti Pardubicka a Chrudimska, Českomoravského pomezí a Králicka. Důležitou aktivitou je samozřejmě v maximální míře využívat možností, které nabízejí evropské fondy. Kraj chce být rovněž otevřený ke všem subjektům, které těmto cílům mohou napomoci (samosprávy, podnikatelé atd.).

• Základní rozdělení kompetencí v oblasti cestovního ruchu v Pardubickém kraji

Aktivity související s propagací kraje vykonává od roku 2008 Destinační společnost Východní Čechy (jedná se o sdružení právnických osob). Předsedou její výkonné rady je zástupce Pardubického kraje. Pardubický kraj má na starosti koncepční záležitosti, poskytuje poradenství pro projekty v oblasti cestovního ruchu směřované do evropských fondů, dále připravuje a administruje grantové programy na podporu cestovního ruchu atd.

• Strategie rozvoje cestovního ruchu pro období 2010–2015

V současné době se dokončuje Strategie rozvoje cestovního ruchu pro období 2010–2015. Důraz je kladen na podporu cestovního ruchu ve vybraných lokalitách (Pardubicko a Chrudimsko, Českomoravské pomezí, Králicko). Jako prioritní cílové skupiny jsou navrhovány rodiny s dětmi, senioři a organizované školní zájezdy. Velký prostor bude věnován problematice krátkodobých (víkendových) turistických produktů.

• Systém certifikace a podpory turistických informačních center (TIC)

Pardubický kraj má zpracovaný systém certifikace a podpory jednotlivých turistických informačních center TIC. V případě, že jednotlivá TIC naplňují cca 15 požadavků kladených na jejich provoz a vkládají data do turistického portálu Východní Čechy (www.vychodni-cechy.info), jsou ze strany Pardubického kraje finančně podpořeny. Během druhé poloviny roku 2010 bude připraven návrh aktualizace systému směřující k větší podpoře aktivních a kvalitně pracujících TIC.

• Grantový program pro podporu infrastruktury ČR

Pro rok 2010 byl vyhlášen grantový program Pardubického kraje na podporu infrastruktury cestovního ruchu. Na tento program je v rozpočtu Pardubického kraje vyčleněna částka cca 3 mil. Kč, přičemž celkový objem požadavků činil cca 6 mil. Kč. Rozhodnutí o dotacích učinilo Zastupitelstvo Pardubického kraje na svém jednání dne 29. 4. 2010.

OBLAST KRÁLICKA V RÁMCI ÚZEMÍ PARDUBICKÉHO KRAJE

Oblast Králicka je z pohledu Pardubického kraje naprosto výjimečnou oblastí. Z dopravního hlediska se jedná o oblast, díky existenci jižní části Orlických hor a Králického Sněžníku, poměrně izolovanou. Členitost reliéfu (nadmořské výšky od 500 do 1 420 m n. m.) však dávají významné možnosti pro rozvoj cestovního ruchu, který je pro tuto oblast základním rozvojovým prvkem. Po 2. světové válce zde došlo ke kompletní obměně obyvatelstva se všemi svými (často neblahými) důsledky.

• Podpora oblasti Králicka ze strany Pardubického kraje

Oblast Králicka je v návrhu Zásad územního rozvoje Pardubického kraje vymezena jako specifická oblast republikového významu Jeseníky – Králický Sněžník. Pro oblast Králicka je problematika cestovního ruchu jedním z hlavních a nosných prvků jeho rozvoje. Finanční podpora ze strany kraje šla jak do podpory vzniku organizace cestovního ruchu v oblasti – završená vznikem destinační společnosti Králický Sněžník o. p. s., tak i do podpory přípravy a realizace projektů v rámci evropských fondů i krajských dotačních programů.

• Významné atraktivity Králicka

Mezi zajímavosti patří poutní areál na Hoře matky Boží (klášter), rozhledny na Suchém vrchu, Křížové hoře a Klepým. Velmi navštěvovaný je i pevnostní systém pocházející z období 1935–1939 s pevnostmi Bouda a Hůrka a Vojenské muzeum Králíky. Králicko nabízí výborné podmínky pro aktivní trávení volného času jak v letní, tak zimní sezóně. V letním období lze provozovat pěší turistiku, cyklistiku, hipoturistiku, horolezectví, geocaching, paragliding či se svést na horských koloběžkách.

Foto © Štěpán Bartoš

Králicko – Suchý vrch

V zimě jsou v provozu skiareály Sněžník – Dolní Morava, Freestyle park – Dolní Morava, Skiareál Šanov – Červená Voda, Skiareál Mladkov – Petrovičky a Skipark – Červená Voda. Pro milovníky bílé stopy je v běžec-kých lyžařských areálech Buková hora – Suchý vrch,

Jeřáb a Králický Sněžník strojově upravováno celkem 100 km tras.

Vyznavači adrenalinových sportů ocení možnost vy-zkoušet si snowboardcross, snowtubing či snowkiting.

JUDr. Miroslav Stejskal

Člen Rady Pardubického kraje s gescí pro cestovní ruch

Mgr. Miroslav Smejkal

*Oddělení regionálního rozvoje a cestovního ruchu
Odbor strategického rozvoje kraje a evropských fondů
Krajský úřad Pardubického kraje*

Územní plánování v oblasti Krkonoš a jeho specifické problémy

František Pospíšil

Využití území Krkonoš jakožto území pro hospodářskou činnost se v různých formách projevuje celá staletí. Jestliže v současnosti je aktuální exploatace na úseku rekreace a cestovního ruchu, v minulosti to byla exploatace hospodářská, spojená především s těžbou dřeva, podobně jako i v jiných příhraničních územích republiky. Počátky pronikání člověka do Krkonoš souvisejí s hledáním a těžbou nerostů – tyto aktivity jsou následovány intenzivním osídlováním v 16. století. Osídlování „dřevařskými“ profesemi ze Štýrska, Korutan a Tyrol bylo vyvoláno potřebou těžby dřeva pro uspokojení poptávky kutnohorských dolů. Po vytěžení dřeva bylo umožněno rodinám dřevařů v horách zůstat trvale (těžba pokračovala v Orlických horách) a počátkem 17. století tak vzniká svébytná forma budního, pastevecko-travařského hospodaření, jejíž formy se odrážejí i v typickém charakteru dnešní rozptýlené horské zástavby Krkonoš. Vedle zemědělství a lesnictví je v 19. století patrný postupný a uměřený nárůst rekreačního významu, počátky letní i zimní turistiky.

Krkonoše – ilustrační foto

Zcela zásadním bodem zlomu ve vývoji Krkonoš byl poválečný násilný odsun přibližně devadesáti procent původních obyvatel, který představuje zásadní přetržení kontinuity ekonomicko-sociálního vývoje trvajících po staletí. Vyprázdňené území získává monofunkční rekreační charakter s minimem trvalého obyvatelstva a domovním fondem, který je v převažující míře využíván až do 90. let 20. století vázanými formami rekreace (podniková rekreační střediska, soukromé chalupy) a v menší míře zařízeními volného cestovního ruchu (hotely) či polovázanými formami zotavoven ROH.

Specifická forma rozptýlené formy zastavění na horských loukách, typická pro celé Krkonoše, a tzv. budní hospodářství vytvořila, v ironickém slova smyslu, „ide-

ální“ platformu pro nárůst ubytovací kapacity, ke které desetiletí dochází jednak postupnými změnami horských chalup na kapacitnější a komfortnější objekty, jednak zahušťováním rozptýleně zastavěného prostoru další výstavbou.

Pec pod Sněžkou – rozptýlená zástavba – „příležitost“ pro zahuštění zástavby i kapacit

Suma lůžek v cestovním ruchu vykazala počátkem 90. let 20. století kapacitu cca 70 000 lůžek v horách a bezprostředním zázemí jejich podhorské části. Po roce 1989 dochází ke komercializaci rekreačně ubytovacích zařízení. Nárůst ubytovací kapacity středisek se ale kupodivu zdaleka nekonzcentruje do výstavby penzionů či hotelů, ta je totiž investičně poměrně riziková, vzhledem k plnému využití kapacit pouze v zimní sezóně. Skrytý nárůst rekreačních lůžek tak významně směřuje do spekulativní výstavby apartmánových bytových domů či individuálních rekreačních nebo rodinných domů, a to nejen ve vlastních jádrových střediscích, ale i na mimořádných lokalitách typu Horní Mísečky.

Intenzivní nárůst rekreačního využití se přitom odehrává na mimořádně cenném území Krkonošského národního parku (KRNAP) vyhlášeného nařízením vlády č. 41 v roce 1963 a dále nařízením vlády ČR č. 165 z roku 1991 a jeho ochranného pásma (to bylo zřízeno až v roce 1986 nařízením vlády ČSR č. 58). Při novém vyhlášení KRNAPu v roce 1991 došlo ke změnám ve vymezení jeho hranic i jeho ochranného pásma. Zásadní novinkou bylo vyjmutí území ve střediscích cestovního ruchu Harrachov, Špindlerův Mlýn a Pec pod Sněžkou – Velká Úpa z území KRNAPu, úpravami hranic se mimo území KRNAPu dostaly rovněž Janské Lázně a Horní Maršov. Všechna tato intenzivně využívaná území se nyní nacházejí v ochranném pásmu. Ochranné pásmo je pracovně členěno na „vnější“, tedy standardní ochranné pásmo, zajišťující ochranu vlastního území národního parku před rušivými vlivy působícími z prostředí vně území národního

parku a „vnitřní“, tvořené územími středisek Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou – Velká Úpa a nově i Vítkovice (v důsledku rozšíření KRNAPu v roce 1991). Vnitřní ochranné pásmo je „specifikem“ Krkonošského národního parku a vlastně vyjadřuje rezignaci na plnění poslání národního parku v uvedených územích.

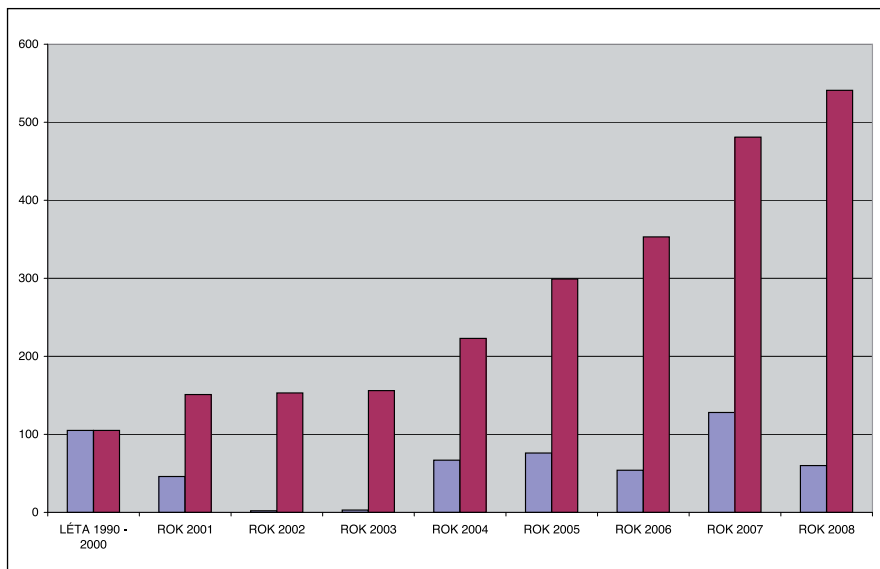
Celé území KRNAPu a jeho ochranného pásma je dále zařazeno do Biosférické rezervace Krkonoše/Karkonosze (BRKK), vyhlášené v roce 1992 v rámci programu Man and the Biosphere (MaB) OSN – UNESCO. Je tím zdůrazněna bilaterálnost a mezinárodní význam území obou národních parků (KRNAP, KPN – založen 1959), které v souvislosti s dalším vývojem v Evropě pravděpodobně budou sloučeny do jednoho národního parku. Území KRNAPu a jeho ochranného pásma je zařazeno do Evropského seznamu soustavy NATURA 2000 jako Evropsky významná lokalita (EVL) Krkonoše. EVL Krkonoše je dle přílohy č. 412 nařízení vlády č. 132/2005 Sb. vyhlášena na území o rozloze 54 980 ha.

Stále rostoucí zátěž území cestovním ruchem v souvislostech spojených s ochranou přírody, vytváří z oblasti Krkonoš území, kde intenzivně probíhá mnoho desetiletí územně plánovací činnost, aniž by se dařilo řešit narůstající rozpory a dosáhnout dlouhodobější účinné koncepce. Důsledkem uvedených skutečností je i to, že Krkonoše jsou v rámci Politiky územního rozvoje České republiky oprávněně zařazeny do Specifické oblasti 7 – Specifická oblast Krkonoše – Jizerské hory. Důvodem vymezení je zde mj. potřeba úměrně využívat rekreační potenciál Krkonoš, potřeba řešit střety aktivit rekreace a cestovního ruchu s přírodními a krajinnými hodnotami, potřeba snížení vysokého a stále rostoucího zatížení až přetížení území uživateli a aktuálním úkolem je přitom zejména regulace zatížení cestovním ruchem.

I závěry územně analytických podkladů zpracovaných pro jednotlivé obce s rozšířenou působností (v tomto případě jmenovitě ORP Vrchlabí) potvrdily existenci mnoha problémových okruhů, mezi které ve sféře regulace výstavby patří zejména apartmánová bytová výstavba a výstavba (rekreačních) rodinných domů a intenzivní snaha o další rozvoj lyžařských areálů a zařízení pro sjezdové lyžování. Vedle těchto dominantních problémů se pochopitelně projevují problémy další (deficit dopravní infrastruktury, deficit technické infrastruktury, těžba su-

rovin a její projevy atd.). Prvním dvěma výše uvedeným problémovým okruhům se budu věnovat podrobněji.

Oblast Krkonoš se v uplynulém desetiletí stala cílem spekulativní investorské výstavby apartmánových bytových domů a individuálních rekreačních či rodinných domů. Tyto stavby vznikají s cílem nikoli řešit stabilizaci

Bytová výstavba ve Špindlerově Mlýně – dokončené byty

Graf bytové výstavby ve Špindlerově Mlýně demonstruje v jednotlivých sloupcích počty dokončených bytů ve sledovaném roce či období (modré sloupce), fialové sloupce sumarizují celkový počet dokončených bytů k danému roku od roku 1990.

trvalých obyvatel, ale s cílem dosažení zisku prodejem (prodejní ceny překračují cenu 100 000 Kč/m²) nemovitostí jako tzv. druhého bydlení, za účelem individuální rekreace vlastníků těchto nemovitostí. Poptávka investorů je motivována mj. zájmem o uložení volných prostředků do nemovitostí v atraktivních lokalitách. Situace dosáhla mimořádných rozměrů zejména ve Špindlerově Mlýně, kde je v současnosti dosažen přebytek volných bytů v nabídce developerů a celkové množství dokončených bytů od roku 1990 do roku 2008 dosáhlo počtu 538 jednotek a další jsou ve výstavbě.

Paradoxně přes intenzivní výstavbu bytů se např. ve Špindlerově Mlýně nezvyšuje počet obyvatel – ten je prakticky stabilizovaný (rok 1991: 1 254 obyvatel, rok 2008: 1 285 obyvatel). Z toho vyplývá, že výstavba apartmánových bytů představuje výhradně nárůst rekreačních kapacit obce a nepřispívá nijak ke stabilizaci či dokonce potřebnému zvýšení počtu trvalých obyvatel. Kromě toho je nárůst kapacit důvodem pro další nárůst nedostatečnosti technické, dopravní a vybavenostní infrastruktury rekreačních středisek.

Zcela zásadním úkolem v rámci územně plánovací činnosti je nejen stanovení limitů přírůstku počtu bytů či lůžek, ale zejména nalezení nástrojů pro je-

jich nepřekročení. V případě Špindlerova Mlýna, jehož platný územní plán byl schválen v roce 1994, byly již v roce 2005 překročeny stanovené limity přírůstků počtu bytů dané územním plánem v rozmezí 199–288 bytů. Ke konci roku 2008 byly tyto ukazatele překročeny prakticky dvojnásobně a je otázkou, jaká je situace v současnosti (2010), kdy ještě nejsou k dispozici statistická data. Dalším problémem by bylo i posouzení dodržení hmotově prostorových a objemových regulativů staveb dle územního plánu – ale to je možná téma k nějakému příštím příspěvku.

V případě ostatních dotčených obcí v rámci ORP Vrchlabí zatím nedošlo k obdobnému nepřiměřenému nárůstu výstavby a v územně plánovací činnosti těchto obcí pak půjde o preventivní eliminaci tohoto rizika stanovením regulativů a limitních ukazatelů. Na příkladu realizované lokality Happy Hill v Čisté Lze demonstrovat další trend výstavby tzv. holandských vesnic – viz obrázek.

Detail architektonického pojetí rekreační zóny Happy Hill v Čisté (městys Černý Důl)

Dalším a dlouhodobým problémem v území je neschopnost dosáhnout plánovitého, koncepčního a všestranně přijatelného rozvoje sportovně-rekreační vybavenosti, a to především ve sféře sjezdařských zařízení. S trochou nadsázky lze konstatovat, že namísto koncepčního dlouhodobého plánování, které by v koordinaci s lesním hospodářským plánováním bylo zcela namístě, převládá salámová metoda ad hoc prosazování záměrů, jejichž koncepční pozadí se přitom poměrně často mění. Bez uspokojivých řešení přitom ubíhají celá desetiletí, během kterých mohly být lesní porosty na realizaci infrastruktury cíleně připraveny.

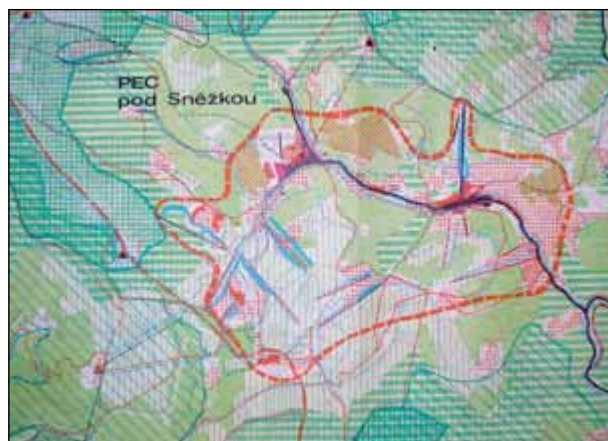
Ilustrativní je pohled na tuto problematiku ve vztahu k územním plánům velkých územních celků. Územní plán oblasti Krkonoš [1975, Terplan – Státní ústav pro územní plánování] disponoval značně optimistickou a velkorysou koncepcí rozvoje těchto zařízení, některá z nich jsou znázorněna červenými liniemi na následujícím zobrazeném výřezu výkresu z Průzkumů a rozbo-

Výřez z výkresu Průzkumů a rozborů ÚP VÚC Krkonoše – prostor Pec pod Sněžkou – Veká Úpa [1985, Terplan]

rů ÚP VÚC Krkonoše z roku 1985. Tento výřez zachycuje v uvedené době aktuálně uvažované záměry v oblasti Pece pod Sněžkou a Velké Úpy. Je zřejmé, že v době vrcholící destrukce lesních porostů v oblasti Krkonoš vlivem dálkového přenosu škodlivých emisí byla většina záměrů zjevně nepřijatelných.

ÚP VÚC Krkonoše [1994, Terplan Praha a. s.], jehož zpracování probíhalo od roku 1985 do roku 1994 přes prognózu, první a druhý koncept až ke konečnému schválení, postupně redukoval návrhy v této sféře, což dokládá další výřez – tentokrát konceptu územního plánu ve stejném prostoru. Z výřezu je patrná koncepce udržet rozvoj zařízení uvnitř rekreačního prostoru a nezasahovat do přírodovědecky nejhodnotnějších subalpínských a alpských poloh Krkonoš.

Výřez z výkresu Konceptu ÚP VÚC Krkonoše – prostor Pec pod Sněžkou – Veká Úpa [cca 1989, Terplan]

Rozpory při projednávání v této oblasti nabyly tak neřešitelný rozměr, že dokument byl nakonec schválen bez konkrétních návrhů v této oblasti s tím, že bude návazně doplněn územně plánovací podklad, který vyřeší danou problematiku. Následující obrázek zachycuje schválenou podobu Územního plánu velkého územního celku Krkonoše z roku 1994.

Zmíněný územně plánovací podklad byl zpracován až v roce 2000 jako Územní generel sportovně-rekreačního

Výřez z výkresu ÚP VÚC Krkonoše, schválená podoba –
prostor Pec pod Sněžkou – Veká Úpa [1994, Terplan Praha a. s.]

využití Krkonoš Ing. arch. Vepřekem, ale roli podkladu pro rozhodování, vzhledem k odmítnutí většiny záměrů nesehrál. Sílicí snahy a tlak představitelů provozovatelů

areálů a obcí, záměry v územních plánech jednotlivých obcí a všemožná snaha prosadit rozvojové záměry nakonec vedla k situaci, kdy aktuálním podkladem pro řízení výstavby ve sféře sjezdového lyžování nejsou nástroje územního plánování, ale závěry expertní skupiny z roku 2008 sestavené z iniciativy Správy KRNAPu, která posoudila a vyhodnotila 66 záměrů výstavby lyžařských zařízení a určila jejich přípustnost, či nepřípustnost.

Domnívám se, že rozvojové ambice jednotlivých investorů a závěry expertní komise rozhodně nebudou s konečnou platností usměrněny či utlumeny, a i nadále tak přetrvává potřeba nalézt všestranně přijatelnou koncepci rozvoje nejen lyžařské vybavenosti, ale i komplexní koncepci rozvoje využití území Krkonoš, která naplní jak podstatu poslání národního parku, tak i další funkce, které by Krkonoše měly uspokojovat. Přes mnohaletou a intenzivní plánovací činnost se toto dosud nepodařilo.

*Ing. arch. František Pospíšil
Atelier Urbis*

Příklady vlivu turistiky a rekreace na sídla a krajinu, potenciál, míra využití území a možnosti regulace nástroji ÚP – Špindlerův Mlýn

Oldřich Hysek & Zuzana Maroušková

1. Urbanistické srovnání měst

Špindlerův Mlýn – Cortina d'Ampezzo

Pro srovnání se Špindlerovým Mlýnem byla zvolena Cortina d'Ampezzo jako špičkové horské středisko italských Dolomitů.

- Cortina je urbanizované město s pevnou (jasnou) městskou strukturou, zejména centra (bloková zástavba, náměstí). Zástavbu Špindlerova Mlýna (dále i ŠM) tvoří shluk jednotlivých budov na svazích („vzdušné lázně“) bez urbanistické koncepce (chybí zejména v centru města).
- Cortina má výrazně kvalitnější občanskou vybavenost města (plavecké bazény, bobová a sáňkařská dráha, kultura – muzeum moderního umění, muzeum paleontologie).
- Cortina je více komfortní až luxusní středisko, s lepší občanskou a komerční vybaveností, luxusními obchody a noblesními butiky, pořadatel ZOH 1956, pravidelný pořadatel SP.

Špindlerův Mlýn – centrum

Foto: Petr Toman

Zdroj: publikováno v knize Petr Toman: Krkonoše z letadla

2. Srovnání zimní lyžařské vybavenosti

Špindlerův Mlýn – Cortina d'Ampezzo

- Poměr počtu a délky sjezdovek zhruba odpovídá velikosti města a počtu obyvatel.
- ŠM má výrazně (1,9 x) vyšší přepravní kapacitu lanovek a vleků než odpovídá velikosti střediska a počtu sjezdovek.
- Cortina poskytuje výrazně vyšší bezpečnost na sjezdovkách (menší hustota lyžařů).
- Cortina má výrazně vyšší komfort přepravních zařízení (kabinových a sedačkových lanovek).
- Cortina nabízí nadstandardní sportovní tratě (nejdelší 7,5 km, Tofana, Cristalla, Tondi).

3. Srovnání návštěvnosti

Špindlerův Mlýn – Cortina d'Ampezzo

Z porovnání měsíční návštěvnosti obou středisek vyplývá výrazná orientace ŠM na zimní lyžařskou sezónu (návštěvnost ŠM v zimě je cca 1,6násobek návštěvnosti Cortiny). Cortina má výrazně vyšší letní návštěvnost (návštěvnost Cortiny v červenci a srpnu je cca 3,5násobek návštěvnosti ŠM). Nerovnoměrnost návštěvnosti ve vrcholech sezóny (zima x léto) je u Špindlerova Mlýna výrazně vyšší (dvojnásobná) v porovnání s Cortinou. Dále je zřejmé, že vzhledem k velikosti města (ŠM je 5,4x menší než Cortina) má i srovnatelná návštěvnost významně větší vliv na Špindlerův Mlýn než na Cortinu.

4. Závěry srovnání návštěvnosti středisek

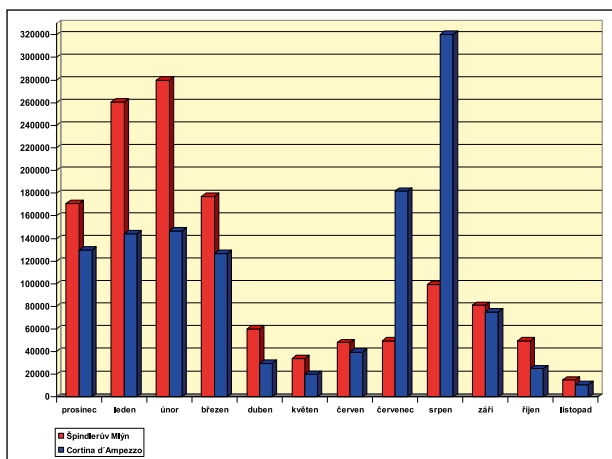
Špindlerův Mlýn – Cortina d'Ampezzo

Celoroční návštěvnost Cortiny je vyrovnanější během roku, Špindlerův Mlýn je jednostranně orientován pouze na zimní sezónu, tomu odpovídá vybavení města, vše je podřízeno zimní lyžařské sezóně a tvrdým formám rekreace (sjezdového lyžování), město je macešské k letním návštěvníkům, v létě se stává nehostinným vylidněným střediskem s mrtvými apartmánovými domy, velkými asfaltovými plochami parkovišť, nedostatečnou nabídkou koupání, letních hřišť, nedostatkem zeleně, parků, stromořadí, stínu, veřejných prostranství. Souhrnně má město ŠM velmi omezenou až chudou nabídku nezbytných služeb (autobusové nádraží) a občanské vybavenosti (kultura, správa, sport), citelná je absence upravených veřejných prostranství a zeleně. Podnikatelské prostředí ŠM jednostranně preferuje zimní lyžařskou sezónu na úkor letní návštěvnosti, cenová politika neodpovídá měnící se struktuře návštěvníků – struktura letních návštěvníků je jiná než zimní. Ekonomicky lze konstatovat, že nabídka služeb neodpovídá cenám, proto ŠM zažívá stagnaci návštěvnosti a výrazný propad tržeb v letní sezóně.

5. Analýza zimní rekreace Špindlerův Mlýn

Zdroj: Ecosign Europa – Mountain Recreation Planners GmbH
statistické údaje Skiaerálu Špindlerův Mlýn, města Špindlerův Mlýn

- Díky technickému zasněžování je i přes malou nadmořskou výšku (720 m n. m.) průběh zimní sezóny vyhovující díky příznivým klimatickým podmínkám (teplota a vlhkost).

měsíc	Špindlerův Mlýn (os/měsíc)	Cortina d'Ampezzo (os/měsíc)
PROSINEC	171 400	129 700
LEDEN	260 400	144 000
ÚNOR	280 000	146 600
BŘEZEN	177 000	126 650
DUBEN	60 100	29 600
KVĚTEN	34 100	20 000
ČERVEN	48 000	39 750
ČERVENEC	49 600	181 800
SRPEN	99 200	320 350
ZÁŘÍ	81 000	75 000
ŘÍJEN	49 600	24 950
LISTOPAD	15 000	11 100

Porovnání návštěvnosti

Zdroj: statistika města Špindlerův Mlýn, staitistica Movimento turistico

- Velmi nevyvážený vzájemný vztah analyzovaných struktur (kapacit) vleků a lanovek, sjezdových tratí, ubytování, parkování.
- Současná kapacita „svahů“ (sjezdovky 6 600 lyžařů, dopravní zařízení 9 400 lyžařů) je výrazně menší než kapacita „údolí“ (ubytování 12 250 lůžek).
- průměrný TOP 20 = 7 815 lyžařů neodpovídá kapacitě ubytování (7 815 lyžařů by cca odpovídalo 7 800 ubytovaných + 2 800 jednodenních lyžařů).
- Kapacita ubytování je značně předimenzovaná (kapacita ubytování odpovídající kapacitě svahů by byla cca 7 800 lůžek + 2 800 jednodenních lyžařů).
- Nevyvážená kapacita sjezdovek (6 600 os/hod.) a dopravních zařízení (9 400 os/hod.).
- Důsledkem je zvýšená hustota lyžařů na sjezdovkách a klesající kvalita a bezpečnost lyžování (TOP 20: ŠM 91 lyžařů/ha, Zell Am See 54 lyžařů /ha, Maria Alm 55 lyžařů/ha).
Struktura vleků neposkytuje dostatečný komfort (kabinových 0, sedaček 5, vleků 12).
- Nevhodná struktura sjezdovek, přebytek středních (červených) sjezdovek, nedostatek lehkých (modrých), téměř zcela chybí „loučky“ pro začátečníky (klidné slunné centrální místo v blízkosti hlavních parkovišť).
- Doprava – cca 50% ubytovaných používá osobní auto, aby se dopravili k vlekům, protože ubytovací kapacity jsou mimo docházkovou vzdálenost ke sjezdovkám nebo skibusům.
- Přepravní kapacita, četnost jízd, komfort skibusů je velmi nízká.

- Důsledkem je zvýšená doprava osobními auty po středisku, kolony, znečištění životního prostředí, obsazení 60% parkovišť ubytovanými lyžaři (potřeba dalšího počtu parkovacích stání).

6. Problémy k řešení zimní rekreace v ÚP Špindlerův Mlýn

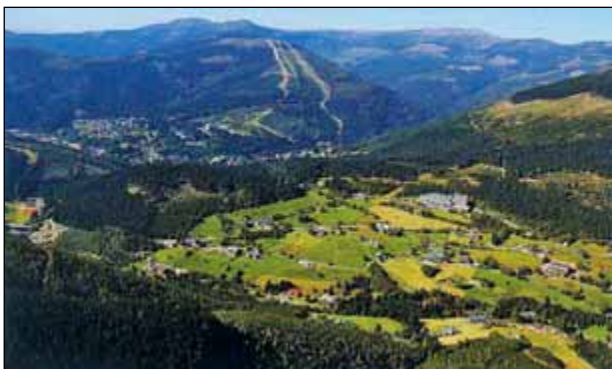
- Zastavení výstavby apartmánových domů, postupné snižování lůžkové kapacity střediska zvyšováním standardu vybavenosti při zachování stavebních objemů objektů.
- Snižování hustoty a zvýšení bezpečnosti lyžařů a kvality lyžování únosným rozšířením stávajících sjezdovek.
- Rozšíření nabídky rekreačního běžeckého lyžování pomocí okružní trasy.
- Odstranění denního pojiždění mezi lyžařskými areály jejich systémovým lyžařským propojením.
- Zachycení jednodenních návštěvníků na okraji města pomocí parkovacích ploch a víceúčelových terminálů P1, P2, P3, P4 a autobusového nádraží.
- Návrh lyžařských cest propojujících ubytovací kapacity s lyžařskými terminály.
- Návrh páteřních lyžařských tras a pěších promenád.
- Umožnění dopravy lyžařů v rámci města pomocí skibusů (točny).
- Zvýšení atraktivity střediska návrhem lehkých (modrých) sjezdovek a „louček“ pro začátečníky v dosahu velkokapacitních parkovišť (Bedřichov).
- Provozní a ekonomická přijatelnost propojení pomocí návrhu nové sjezdovky Hromovka.
- Regulační tlak na postupné snížení ubytovací kapacity a zvýšení vybavenosti objektů při zachování zastavěné plochy a obestavěného prostoru.

7. Problémy k řešení celoroční a komplexní rekreace v ÚP Špindlerův Mlýn

- Celkové celoroční zvýšení atraktivity města, zejména mimo zimní lyžařskou sezónu.
- Posílení občanské a komerční vybavenosti.
- Rozšíření veřejné zeleně (nábřeží, náměstí, parky, louky, stromořadí).
- Návrh páteřních promenádních cest (centrum – technická zóna, Dívčí lávky, Svatý Petr).
- Návrh pěších cest a propojení mezi jednotlivými částmi města.
- Návrh vycházkové trasy okolo města.
- Zastavení výstavby bytových apartmánových domů.
- Zastavení přestaveb horských bud v krajině na apartmánové domy (Davidovky, Petrovka).
- Regulační tlak na postupné snížení ubytovací kapacity a zvýšení vybavenosti objektů při zachování zastavěné plochy a obestavěného prostoru.

8. Problémy mimo kompetenci (možnosti řešení) územního plánování

- Zvýšení komfortu dopravních zařízení přestavbou vleků na kabinové a sedačkové lanovky.
- Snížení počtu apartmánových domů (bytů) nebo jejich změna na ubytovací objekty (pronájem).
- Změnu myšlení místního podnikatelského prostředí z jednostranné preference pouze zimní lyžařské sezóny na zájem o celoroční nabídku rekreace a služeb.

Svatý Petr, v pozadí Medvědín

Zdroj: publikováno v knize Petr Toman: Krkonoše z letadla

9. Urbanistická koncepce ÚP Špindlerův Mlýn

Správné území města Špindlerův Mlýn je řešeno v souladu s jeho významem a polohou v centrální části Krkonoš. Krajině území vykazuje vysoké přírodní hodnoty chráněné zařazením Krkonoš jako Evropsky významné lokality (EVL) a vymezením Krkonošského národního parku (KRNAP) členěného do jednotlivých zón podle stupně ochrany. Předmětem ochrany je krajina (geomorfologie terénu) a celkový krajinný ráz, lesy, rozptýlená zeleň, louky, voda, vodní zdroje, mokřady a vodoteče (horské řeky a potoky), živočichové a rostliny. Koncept ÚP zachovává převažující rekreační využití města a řešeného území při respektování přírodních a ekologických hodnot krajiny. V řešeném území je zásadní, citlivé a velmi obtížné hledání vzájemné vyváženosti rekreačního využívání krajiny s její ochranou. Řešení ÚP uvádí do souladu nároky a dopady rekreačního využívání krajiny s požadavky a limity její ochrany, možnosti stabilizace obyvatelstva oblastí, historicko-kulturní postavení města Špindlerův Mlýn. Nabízí dostatek ploch pro rozvoj širokého spektra celoročního rekreačního využití území pro relaxaci návštěvníků oblasti a ekonomické a sociální soudržnosti obyvatel města. S rozvojem rekreačního využití území úzce souvisí rozvoj pracovních příležitostí ve službách a nutná, byť velmi omezená nabídka ploch pro rozvoj nezbytného trvalého a nájemního bydlení a přechodného ubytování. Jako řešení největších problémů vyplývajících z rozdělení lyžařských areálů na dvě oddělené části ÚP navrhuje chybějící propojení lyžařských sjezdových areálů Medvědín – Svatý Petr přes navrhovaný terminál P1 v technické zóně u přepravy pomocí navržených lanovek a sjezdovek Bedřichov – terminál P1 a Hromovka – terminál P1. Dále ÚP navrhuje chybějící lyžařská propojení v rámci města (Bedřichov, centrum, Labská), s cílem umožnit dopravu na lyžích co nejbližší k ubytování. Těmito zásadními opatřeními snížit pojiždění ubytovaných mezi jednotlivými lyžařskými zařízeními v rámci města. V územním plánu je navrženo rozšíření stávajících lyžařských sjezdových tratí pro snížení hustoty lyžařů a zvýšení bezpečnosti lyžování. Pro zajištění lepšího celoročního využití střediska je navrženo letní využití sjezdových areálů a tratí jako golfová hřiště, příp. odpaliště. Jako podporu „měkkých“ forem rekreace ÚP navrhuje páteřní pěší (a lyžařské) trasy (promenády) v rámci města v úsecích centrum – technická zóna, centrum – Medvědín – Dívčí Lávky a centrum – Svatý Petr. ÚP dále navrhuje okružní pěší a lyžařskou cestu po obvodu města a chybějící pěší a lyžařské cesty a jejich propojení s cílem zvýšit podíl rodinného a rekreačního lyžování a celoročního využití obecně. Součástí návrhu je návrh ploch pro začátečnické lyžování (centrum, Bedřichov nad P1, Bedřichov nad P2, Svatý Petr). Řešení vlastního území města Špindlerův Mlýn a jeho bezprostředního okolí vychází z významu a postavení města jako nejatraktivnějšího rekreačního horského střediska v ČR, z latentních problémů převisu ubytovacích kapacit a nedostatku veškerého občanského vybavení města, funkcí (sport, kultura, doprava) i jednotlivých objektů. V rámci návrhu se střetávají požadavky

Skiareál Svatý Petr dříve

Zdroj: z knihy Petr Klimeš: Krajina Krkonoš v proměně století

Skiareál Svatý Petr nyní

Zdroj: z knihy Petr Klimeš: Krajina Krkonoš v proměně století

Koupaliště dříve

Zdroj: z knihy Petr Klimeš: Krajina Krkonoš v proměně století

Koupaliště nyní

Zdroj: z knihy Petr Klimeš: Krajina Krkonoš v proměně století

rozvoje rekreačního využití s omezeními danými limity ochrany přírody a krajiny. Rozvoj zástavby mimo stávající zastavěné plochy města je návrhem ÚP umožněn velmi omezeně, výhradně pro veřejné stavby rekreačního a dopravního charakteru (cesty, lyžařská a pěší propojení) při splnění přísných regulačních podmínek.

V zastavěném a zastavitelném území sídel je kladen důraz na urbanistickou obnovu významu a vzhledu veřejných prostranství a jejich vzájemnou strukturu (propojení), které spoluvytváří podmínky pro pozitivní formování mezilidských vztahů. Veřejnými prostranstvími jsou myšleny náměstí, parky, nábřeží, veřejné komunikace a cesty. Obecně bude v celém správním území součástí všech nově navrhovaných veřejných prostranství (ulice, tržiště, náměstí) v zastavitelných i přestavbových plochách vysoká zeleň (liniové, plošné výsadby). Součástí urbanistické koncepce ÚP je zachování charakteristického vzhledu zástavby tvořenou jednotlivými objekty přiměřené velikosti, proložené nezastavěnými mezerami luk a rozptýlené krajinné zeleně, v souhrnu vytvářející identifikovatelnou tvář tohoto horského střediska. V rámci nové výstavby byly navrženy plochy veřejné občanské a komerční vybavenosti pro chybějící kulturní, sportovní, rekreační a společenská zaříze-

ní. Součástí návrhu je jednoduchá regulace hmotového vzhledu a členění zástavby pro zachování identity a atraktivity města, která bude podrobně specifikována v navazujících regulačních plánech.

Základní koncepcí v celém správním území je podpora obnovy stávajícího historického stavebního fondu. Základně, zcela a bez výjimky všemi zákonnými prostředky se ÚP snaží zamezit další výstavbě apartmánových domů, která poškozují vzhled města a krajiny a přispívá k vyhlídňování a umrtvení sídla. Obdobně se ÚP regulacemi snaží zcela zamezit přestavbám stávajících ubytovacích objektů ve městě a horských bud v krajině na tuto formu bydlení. Naopak podporuje přestavbu objektů pro ubytování návštěvníků (hotely, penziony) a zejména zvýšení jejich vybavenosti (fitness, wellness, hřiště).

Celkovým posílením občanské vybavenosti města se ÚP snaží přispět k posílení celoročního rekreačního využití a návštěvnosti města. Územní plán navrhuje výrazně posílit všechny formy rekreační, občanské a komerční vybavenosti, jako jsou krytá zařízení fitness a wellness, plavecké bazény, veřejná koupaliště, tělocvičny, sportovní a tenisové haly, zimní kluziště, venkovní hřiště a dětská hřiště, i zvýšení vybavenosti jednotlivých objektů (fitness, wellness, hřiště) pro zvýšení atraktivity města pro návštěvníky.

Nejvýznamnějšími přestavbovými plochami jsou technická zóna a sportovně obslužná zóna Medvědin. Technická zóna situovaná na západním okraji města u přehrady na příjezdu do města vytváří uzlový bod dopravní a technické infrastruktury města. Její umístění u příjezdu do města vyvolává zvýšené nároky na kvalitu a objemové parametry architektury, které by měly respektovat účel využití a charakter staveb. Technická zóna má tři strategické funkce: technické zázemí města (ČOV, technické služby, sběrný dvůr, kompostárna), dopravní stavby (parkoviště, autobusové nádraží, čerpací stanice PHM), sportovně-rekreační zázemí města (páteřní promenáda, hřiště, koupaliště). V rámci dopravní a technické infrastruktury je nutné modernizovat stávající parkoviště. ÚP navrhuje možnost výstavby víceúčelových parkovacích domů – terminálů s dalšími doplňujícími službami (stravování, WC, půjčovny lyží, prodejny).

Sportovně obslužná zóna Medvědin na místě stávajícího parkoviště umožňuje výstavbu podlažních parkovacích objektů tvořících městskou ulici spojující aquapark a sjezdovky, lemovanou obchody a službami. V navrhované zóně je dále umístěna stanice lanovky a městský zimní stadion. Z důvodu reálné ekonomické návratnosti a již vydanému územnímu rozhodnutí jsou v severní části směrem k autokempu situovány objekty pro ubytování (hotel, penziony). Obdobný víceúčelový objekt (lyžařský terminál) s vícepodlažním parkovištěm a doplňkovými službami je v menším měřítku a kapacitě navrhován na Labské.

*Ing. arch. Oldřich Hysek, Ing. Zuzana Maroušková
Architektonické studio Hysek, spol. s r. o.*

Funkce rekreace v územně analytických podkladech obcí

Jitka Mejsnarová

ÚVODEM

Rekreace je jednou ze čtyř základních urbanistických funkcí a to pro svoji **zdravotně-preventivní funkci**, která souvisí územními požadavky s územním plánováním a to především s pilířem sociální soudržnosti obyvatel. Na významu nabývá i **hospodářský přínos** – cestovní ruch, pro který územní plánování koncepčně připravuje (nebo by mělo připravovat) na základě společenské objednávky – rozvoj zařízení pro cestovní ruch a rozvoj ploch pro rekreační aktivity.

Z hlediska územního plánování se uspokojování potřeb rekreace soustřeďuje na **řešení tří hlavních typologicky odlišných druhů rekreace**:

- rekreace každodenní (v pracovní dny po práci),
- rekreace víkendová, krátkodobá (ve dnech pracovního volna, max. 4 dny),
- rekreace o dovolené – pobytová, která je dlouhodobá – min. 7 dní.

Pro kvalitu života obyvatel, zejména ve městech, má největší význam **každodenní rekreace**. Ta nemusí být přímo předmětem zájmu komerčních aktivit; je však hlavním zájmem územního plánování a samosprávných orgánů.

Ve vyhláškách ke staveb. zákonu č. 183/2006 Sb., č. 500 a č. 501/2006 Sb. je rekreace uváděna jako **jedno z témat vyhodnocení udržitelného rozvoje** (vyhl. č. 500/2006 Sb. § 4, nově je **plocha rekreace** definovaná ve vyhlášce č. 501/2006 Sb. Zároveň v PÚR ČR 2008 jsou popsány **priority, zejména 14, 18, 22, 23**, kde jsou uloženy úkoly pro územní plánování „vytvářet podmínky pro rozvoj a využití předpokladů území pro **různé formy cestovního ruchu** (např. cykloturistika, agroturistika, poznávací turistika) a vytvářet předpoklady pro **lepší dostupnost území** a zkvalitnění dopravní a technické infrastruktury s ohledem na prostupnost krajiny“. V prioritě 29 – mj. „vytvářet podmínky pro vybudování a užívání vhodné sítě pěších a cyklistických cest“.

Podklady týkající se funkce rekreace jsou z velké části popisného charakteru (např. Atlas cestovního ruchu ČR) nebo slouží k usměrnění řízení cestovního ruchu. V regionech se nejčastěji setkáme s generely cestovního ruchu a strategiemi rozvoje, které jsou zaměřeny především na několik konkrétních projektů. Příkladem dostupného podkladu jsou např. Turistické oblasti ČR (CCR 2008), kde ukázka (viz obr.) připomíná problém, že tyto typy podkladů pro územní plánování nejsou **přínosem, podkladem ani koncepčním materiálem**.

PROBLEMATIKA REKREACE V ÚAPO

Územně analytické podklady a úřady územního plánování sledují funkci rekreace z pohledu svých úkolů a cílů:

- **zjišťování podmínek pro nadmístní rekreaci**, které je třeba řešit v jednotlivých ÚP,
- **formulování požadavků, které vyplývají z širších souvislostí** (průzkumy na území řešeném územním plánem nestačí),
- stanovování **požadavků do zadání ÚP** (zejména příloha č. 6 vyhlášky č. 500/2006 Sb. písmeno b) f),
- naplňování požadavků **priorit PÚR ČR** v oblasti rekreace č. 14, 18, 21, 22.

V oblastech je vhodné rozvíjet především:

- **cestovní ruch zaměřený na různé druhy turistiky (pěší, cyklistická, vodní);**
- **poznávací cestovní ruch (kulturní, historický, technický apod.);**
- **venkovský cestovní ruch a eko/agroturistiku (vč. hipoturistiky);**
- **cestovní ruch orientovaný na sportovní vyžití (např. golfová turistika).**

UKÁZKA ZPRACOVÁNÍ PROBLEMATIKY REKREACE V ÚAPo ORP ČERNOŠICE

Problematika rekreace byla v ÚAPo zjišťována v těchto krocích:

1) analýza podmínek pro rekreaci na území ORP

Obsahem analytické části podkladu bylo zejména zjištění trendů v turistických oblastech ORP Černošice a konečné sledování těchto vybraných témat:

- Rekreční potenciál řešeného území dle typologicky odlišných druhů rekreace
- Návštěvnost chatových osad
- Tramping
- Pěší turistika
- Cykloturistika
- Vodní turistika a vodní sporty
- Hipoturistika
- Kongresový cestovní ruch
- Golf, horolezectví
- Zimní turistika a zimní sporty

2) vytipování největších problémů

Na základě sledovaných témat byla sestavena analýza SWOT a hlavní problémy funkce rekreace v zájmovém území.

- Klasickým problémem je **chatová zástavba** – její množství, její nedostatečná technická infrastruktura a současný problém tlaku uživatelů na přestavby na rodinné domy bez řešení důsledků na okolí.
- Region je dlouhodobě svojí polohou předurčen k **relaxaci a pobytu Pražanů především ke krátkodobé a každodenní rekreaci**, zejména pro cyklisty, turistiku a hipoturistiku, má velký potenciál pro další rozvoj s malým podílem návštěvníků pobývajících delší dobu. Tato situace se nebude ani v budoucnosti měnit. Problémem je také, že Praha se svými uživateli je jiný samosprávný celek a jiný kraj.
- Nedostatečné **zimní atraktivity** spočívající ale převážně jen v organizaci možných nabídek (např. neudržované cesty v zimním období, otevírací doba kulturních památek).

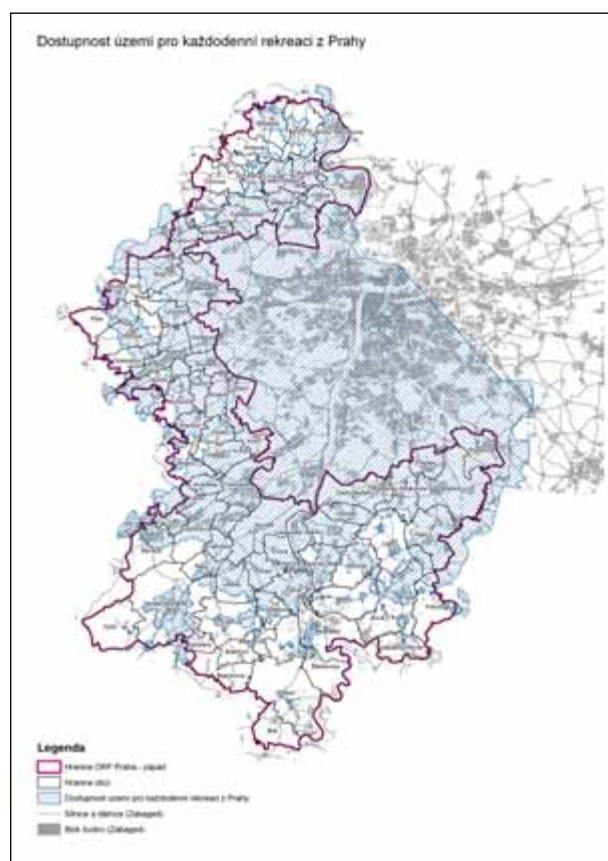
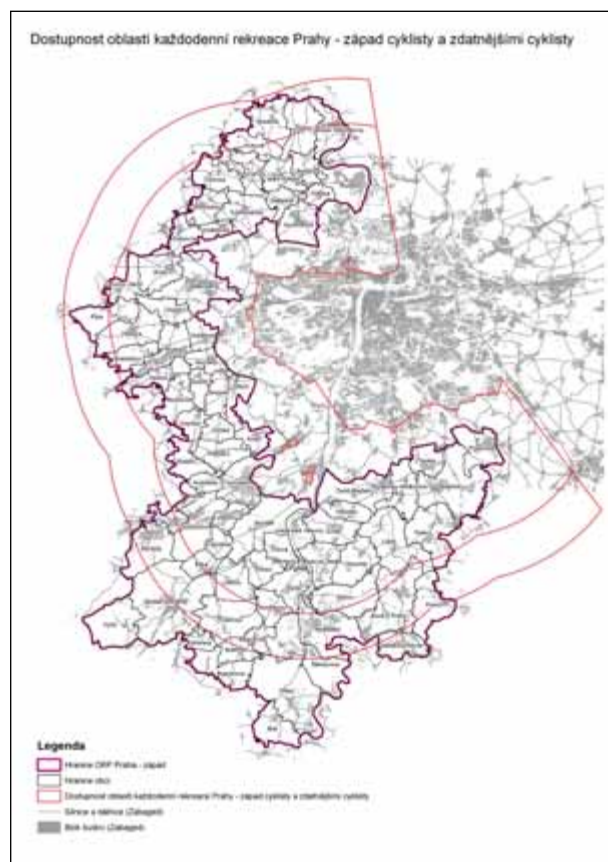
3) stanovení požadavků na jejich řešení v ÚPD

Na základě analýzy se ÚAPo zaměřily na:

- A) **stanovení rekreačních oblastí** a jejich charakteristiku, a
- B) **stanovení kategorizace chatových lokalit ve vztahu k možnému rozvoji**

A – REKREAČNÍ OBLASTI

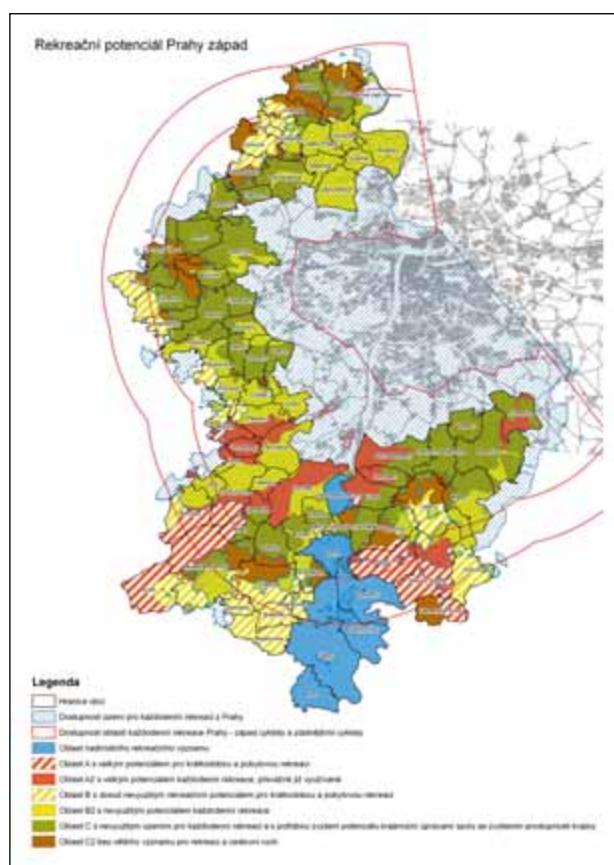
Ukázka rozboru – dostupnost území pro každodenní rekreaci

Ukázka rozboru – charakteristiky oblasti nadmístního rekreačního významu

kód	území	stav / návrh (návrh zvýrazněn kurzívou)
B9	údolí Berounky	Prakticky jediné údolí s výrazně širším dnem, poblíž turisticky atraktivních oblastí (Brdy, Český kras, Karlštejn), výborná dostupnost vlakem, nástupní prostor do výše zmíněných turistických regionů; velký potenciál (již využívaný) <i>pro cykloturistiku a lokální cyklistickou dopravu</i> , návrh: zlepšení <i>cyklotrasy podél Berounky – vést mimo hlavní silnice a pěší trasy po hřebenu, v ideálním případě plně segregovat od pěšáků</i>), <i>promenáda (oddělení provozů maminek s dětmi a rychlocyklistů; podél řeky cyklistickou a pěší dopravu od sebe oddělit) využít úseků, které jsou kryté stromy (příjemnější prostředí, stín; např.: Radotín – Černošice levý břeh, Mokropsy – Řevnice pravý břeh). Využití pro in-line bruslení.</i>

Ukázka výsledného podkladu – bylo stanoveno 7 typů charakteristických oblastí

B – STANOVENÍ KATEGORIZACE CHATOVÝCH LOKALIT

Při posuzování všech lokalit zájmového území byly sledovány tyto indikátory:

- zdroj pitné vody
- příjezd po veřejné komunikaci potřebných parametrů
- napojení na elektrické vedení a plyn
- způsob vytápění; s tím související zateplení objektů
- odloučená poloha
- kanalizace v obci
- kanalizace v chatové lokalitě
- plyn v obci

- vodovod v obci
- příjezdová obslužná komunikace zanesená v katastrální mapě
- příjezdová komunikace skutečná
- vyhovující velikost parcel
- lesní parcely
- umístění na území – CHKO – chráněná krajinná oblast Český kras
 - PP – Přírodní památka, OP 20 m
 - Q 5 – záplava stanovená
 - Q 20 – záplava stanovená
 - Q 100 – záplava stanovená
 - aktivní zóny záplavy, popř. chatové oblasti ležící v aktivní zóně
 - zrašeliněné půdy v údolních nivách (údaj z BPEJ)
 - nivní půdy
 - ZCHÚ – zvláště chráněné území
- třída ochrany BPEJ
- ochranné pásmo vodního zdroje

Řešení problému bylo zpracováno do výstupu, který se stal podkladem pro další rozhodování – stanovení výsledných kategorií:

Lokality rozvojové:

R možný rozvoj – změny dokončených staveb a nové stavby za podmínky rozšíření obslužných a příjezdových komunikací na parametry normy pro obytné území

R2 možný rozvoj lokality po podrobném prověření vč. zásobování inženýrskými sítěmi

Svými územními vlastnostmi vhodné lokality, kde ale nejsou splněny parametry pro obsluhu území, příjezdové komunální techniky, popř. chybí další investice do infrastruktury – zejména likvidace splaškových vod. Podmínkou pro rozvoj je realizace technické infrastruktury.

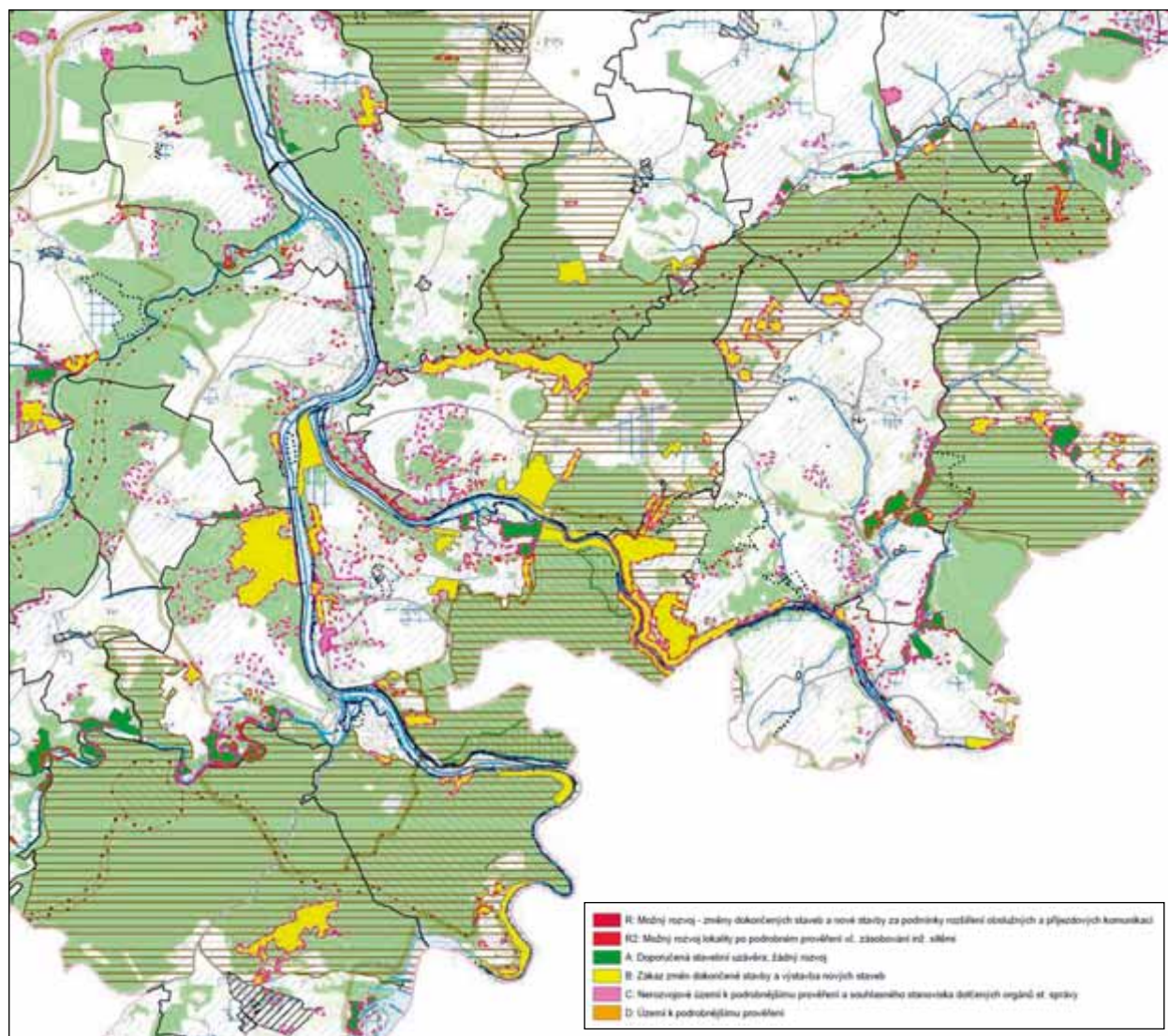
Lokality s omezením ochrany přírody a ochrany lesa:

A doporučená stavební uzávěra; žádný rozvoj

V této kategorii jsou lokality, které jsou ve střetu s plochou lesa nebo vzdáleností 50 m od lesa nebo lokality zasahující do limitů vodního režimu krajiny, tzv. do nivních a zrašeliněných půd dle údaje BPEJ.

B zákaz změn dokončené stavby a výstavba nových staveb
Plochy lokalit, které > 15 % zasahující do aktivní zóny zaplavovaného území.

Ukázka výsledného podkladu – bylo stanoveno 6 typů chatových lokalit s různou možností rozvoje

C nerozvojové území k podrobnějšímu prověření v ÚPD
Plochy k prověření v ÚPD (kde tedy bude zároveň souhlas všech dotčených orgánů při společném jednání nad návrhem využití území – návrh ÚP).

D území k podrobnějšímu prověření
Možnost rozvoje, modernizace a zainvestování bude prověřena v rámci ÚPD v souvislostech celého území obce a koncepce ochrany hodnot území.

Ing. arch. Jitka Mejsnarová
Urbanistické studio

Lokalita UNESCO „Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia“, – kultúrna krajina a cestovný ruch

Ľubica Paučulová

Lokalita „Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia“ bola zapísaná na Zoznam svetového dedičstva UNESCO v roku 1993 (ďalej len Lokalita UNESCO). Štát sa zaviazal dedičstvo UNESCO na vymedzenom území označiť, ochrániť, zachovať, prezentovať a odovzdať budúcim generáciám.

Lokalita pozostáva z katastrálnych území mesta Banská Štiavnica a 15 okolitých obcí.

Foto © Lužina

Banská Štiavnica – historické jadro

Na základe medzinárodného právneho záväzku Slovenskej republiky (Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, 1972, ďalej len Dohovor UNESCO) vznikli pre vymedzené územie špecifické podmienky využívania.

Cestovný ruch patrí samozrejme k najsledovanejším aktivitám v území – prirodzene využíva potenciál krajiny a súčasne je však zdrojom konfliktov.

Od doby zápisu Lokality UNESCO sa významne zvýšil stupeň poznania o kultúrnom a prírodnom dedičstve územia. Požiadavky zo strany UNESCO na plnenie medzinárodného záväzku sa priebežne upresňovali. Na základe skúseností z celého sveta sa formulovala nevyhnutná požiadavka nielen identifikovať jedinečné kultúrne a prírodné dedičstvo sveta, ale aj zaviesť mechanizmy riadenia procesov ochrany a zachovania dedičstva.

Mnohé UNESCO lokality v zahraničí bez zavedenia špecifických mechanizmov riadenia utrpeli škody následkom živelného využívania cestovným ruchom.

Ministerstvo kultúry SR v spolupráci s mestom Banská Štiavnica zabezpečuje v roku 2010 spracovanie Manažment plánu Lokality UNESCO s cieľom predchádzať problémom v území a vytvoriť súčasne primerané podmienky pre jeho ochrany aj využívanie. V súčasnosti sa manažment plány pripravujú alebo sú už spracované

i pre iné UNESCO lokality v SR. Banská Štiavnica a okolie je v porovnaní s nimi výnimočná rozsahom územia a prepojením predmetu ochrany na krajinu.

Lokalita UNESCO bola zapísaná ako „dielo človeka alebo kombinované dielo prírody a človeka, územia zahrňujúce archeologické lokality, ktoré majú výnimočnú svetovú hodnotu z historického, estetického, etnologického alebo antropologického pohľadu“ (všeobecne podľa I/1 Dohovoru UNESCO).

Predmetom ochrany Lokality UNESCO sú hodnoty, ktorých nositeľmi sú hmotné a nehmotné výsledky ľudských aktivít spojené s baníctvom a ostatnými ním podmienenými činnosťami v území od stredoveku do dnešných čias (úpravárenstvo rúd, hutníctvo, vodohospodársky systém, remeslá, priemysel, architektúra, urbanizmus, odborné školstvo, umenie). Kombinované z výsledkami prírodných procesov (geológia, živá príroda) spolu tvoria kultúrnu krajinu tzv. „Zem baníkov“.

Lokalita UNESCO je špecifickým územným celkom z hľadiska:

- požiadaviek vyplývajúcich z naplňania Dohovoru UNESCO,
- požiadaviek vyplývajúcich z ochrany prírody,
- administratívno-správneho členenia,
- sociologických, prírodných, geomorfologických, dopravných a iných charakteristík.

Požiadavky ochrany vytvárajú širokú paletu regulácie, ktorá však nie sú dodnes komplexne zadefinovaná a nie je súčasťou ÚPD.

Na území sa prekrýva ochrana pamiatok a prírody (Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy).

Lokalita UNESCO je plošne rozsiahla (jadrové územie 20 632 ha, ochranné územie 62 128 ha). Celkový po-

Banská krajina

Foto © Lužina

čet obyvateľstva je nízky (18 222), sídla okrem Banskej Štiavnice (10 612) sú vidieckeho typu a s malým počtom trvalých obyvateľov. Po útlme baníctva a priemyselnej výroby je v regióne vysoká miera nezamestnanosti a migrácie za prácou. Obyvateľstvo nemá skúsenosti s poskytovaním služieb a podnikaním v cestovnom ruchu. Sú tu zložité geomorfologické podmienky, väčšina územia je zalesnená, dopravná prístupnosť je obtiažna.

Foto © Lužina
Zem baníkov

Potenciál územia Lokality UNESCO pre cestovný ruch je veľmi bohatý v segmentoch: poznávací turistika – množstvo architektonických pamiatok, montánne lokality, hodnotná kultúrna krajina; kultúrna turistika – kultúrne podujatia s tradíciou hlavne v Banskej Štiavnici, ktoré priťahujú veľa návštevníkov, silný potenciál v okolitých obciach; kúpeľníctvo – viacero kúpeľných lokalít Sklené Teplice, Vyhne, v širšom regióne Dudince, Santovka; kongresová turistika – čiastočne zastúpená (Vyhne), avšak nie je vybudované zázemie vyššieho významu; prírodná turistika – dobré turistické, cyklistické a lyžiarske trasy, možnosť kúpania v umelých vodných nádržiach – tajchoch.

Zo strany miestnych obyvateľov a samospráv je cestovný ruch spojený s veľkými očakávaniami. Reálne výhľady pre rozvoj cestovného ruchu však zatiaľ nie sú podložené profesionálnymi analýzami. Viacerí autori rozvojových dokumentov pre sídla v regióne vychádzajú len z evidentných daností územia bez faktografických údajov o existujúcom cestovnom ruchu. Doteraz v záväzných dokumentoch sídiel v území (ÚPD, plány hospodárskeho, ekonomického a sociálneho rozvoja) nie jednoznačne zakotvené, ktoré formy cestovného ruchu sú, a ktoré nie sú vhodné pre územie. Vzhľadom na ochranu hodnôt územia je potrebné veľmi dôsledne zhodnocovať rozvoj intenzívnej areálovej turistiky. Regulačív cestovného ruchu v rámci ÚPD Veľkého územného celku Banskobystrického kraja preferujú rozvoj kultúrneho turizmu.

Platnú ÚPD sídla má zatiaľ len Banská Štiavnica, časť obcí má rozpracovanú ÚPD (2). Lokalita UNESCO má zásadný deficit v zabezpečení ÚPD, čo výrazne podmieňuje vznik neregulovaných aktivít v území.

Lokalita UNESCO od doby zápisu prešla 17 ročným vývojom, ktorý priniesol skúsenosti a vymedzil ďalšie potreby:

- spresniť predmet ochrany, definovať podmienky ochrany kultúrnej krajiny,
- zabezpečiť adekvátnu právnu ochranu hodnôt a zabezpečiť ÚPD pre celé územie Lokality UNESCO,
- vytvoriť koncepciu udržateľného cestovného ruchu,
- koordinovať ochranu Lokality UNESCO a rozvoja udržateľného turizmu,
- zapojiť miestne obyvateľstvo (výchova k povedomiu ochrany, zručnosti v cestovnom ruchu),
- profesionálne interpretovať hodnoty Lokality UNESCO a využiť ich pre cestovný ruch.

Je prínosné, že súbežne s prípravou manažment plánu sa rozvíjajú dôležité aktivity v oblasti organizovania regionálneho cestovného ruchu. Plánuje sa vznik Oblastnej organizácie cestovného ruchu, ktorá má na základe novej slovenskej právnej úpravy platnej od 1. 1. 2011 fungovať s finančným príspevom štátu.

Doteraz málo koncepčný vývoj využívania územia Lokality UNESCO pre cestovný ruch priniesol niekoľko príkladov ohrozenia kvalít a hodnôt územia. Týka sa to v dávnejšej minulosti neriadenej zástavby v tesnej blízkosti vodných nádrží, neregulovaného parkovania, a pohybu návštevníkov, architektonicky nevhodnej výstavby v blízkosti kultúrnych a prírodných atraktivít a iné. Väčšie konflikty vznikli pri administratívnom povoľovaní zatiaľ síce nerealizovanej, ale plánovanej výstavby väčších hotelových komplexov (hotel na archeologickej lokalite v centre pamiatkové rezervácie Banská Štiavnica, hotel v blízkosti chránených Rychňavských jazier).

Foto © Lužina
Portál štolne Zlatý stol

Lokalita UNESCO má v súčasnosti, napriek veľkým očakávaniam a potenciálu, pomalý nástup zvyšovania záujmu návštevníkov vzhľadom na čiastočne nedoriešené základné služby a nedostatočnú informovanosť o jeho hodnotách a atraktivitách. Je využívaná zatiaľ prevažne v letnej sezóne. Táto skutočnosť prináša pozitívnu možnosť pripraviť sa na rozvoj cestovného ruchu dôslednejšie a využiť skúsenosti z "preludnených" turistických destinácií.

Pohľad na Kalváriu

Snahou miestnych samospráv a hlavne mesta Banská Štiavnica, ako prirodzeného lídra v regióne, je samozrejme čo najväčší prospech z cestovného ruchu. Je dôležité, že miestne autority už v súčasnosti, keď by radi videli „čo najviac turistov“, vidia perspektívu v spojení riadenia záujmov ochrany dedičstva a cestovného ruchu. Pripravujú založenie organizácie zameranej na spoločné a koordinované riešenie problematiky ochrany a cestovného ruchu.

Dokladom životaschopnosti regiónu je množstvo drobných a stredných podnikateľských aktivít v cestovnom ruchu, ktoré je však potrebné koordinovane podporovať. Kvalita pomaly rastie rozširovaním konkurenčného prostredia. Samosprávy sa snažia čo najviac zviditeľniť región, pripravujú veľa kultúrnych podujatí, pravidelných festivalov.

Medzi veľmi dôležité prepojenia medzi ochranou dedičstva a cestovným ruchom patrí profesionálne interpretovania komplexných hodnôt územia. Úlohou interpretácie je „odozdávanie“ hodnôt dedičstva, ako významnej súčasť misie Dohovoru UNESCO. Viaceré medzinárodné charty a rezolúcie sú venované problematike interpretácie.

Vodná nádrž Velká vodárenská

Problematika cestovného ruchu, a to samozrejme nielen v špičkových chránených lokalitách UNESCO, musí byť riešená so zohľadnením verejnosti – domácej i návštevníkov. To, v akom stave zachovalosti a harmónie je vzácne a hodnotné miesto, veľmi závisí od vzťahu, ktorý je k nemu vybudovaný.

V súčasnosti jednou z najdôležitejších podmienok ochrany a zachovania dedičstva je sprostredkovanie, interpretácia jeho hodnôt dedičstva verejnosti. Interpretácia je aj mostom k príprave produktov práve tých segmentov cestovného ruchu, ktoré nemajú deštruktívny charakter na hodnoty územia. Je to cesta vysvetľovania, pochopenia cez príbeh a osobného stotožnenia sa s významom miesta.

Verejnosť, na základe bližšieho pochopenia a emocionálneho prežitia, môže výrazne pozitívne ovplyvňovať procesy ochrany a zachovania dedičstva. Súčasne sú domáci obyvatelia a návštevníci energiou pre cestovný ruch. Investovanie do kvalitných interpretačných programov o Lokality UNESCO „Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia“ prinesie spoločný pozitívny dopad tak pre zlepšenie ochrany hodnôt ako aj pre efektívnosť udržateľného cestovného ruchu.

*Ing. arch. Ľubica Paučulová
Ústav dejín a teórie architektúry
a obnovy pamiatok
Fakulta architektúry STU Bratislava*

Pamiatková rezervácia Banská Štiavnica a technické pamiatky jej príslušného okolia v územnoplánovacej dokumentácii

Jana Gregorová

Pamiatková rezervácia Banskej Štiavnice v súčasnosti pozostáva z dvoch častí – z pamiatkovej rezervácie historického jadra a pamiatkovej rezervácie areálu Kalvárie. Celé územie má vytyčené ochranné pásmo rešpektujúce ochranu siluety mesta ležiaceho v údolí, v strede kaldery v tvare elipsy o rozmeroch 18 x 20 km, ktoré vzniklo vulkanickou činnosťou.

Foto © J. Gregorová

Plocha NKP archeologickej lokality dominikánskeho kláštora, plánovaná na zástavbu hotela s viacúrovňovým parkoviskom pod terénom – súčasný stav

V dôsledku rozsiahlej vulkanickej činnosti sa na území vyskytovali drahokovné rudy, vďaka ktorým sa na predmetnom území vytvorila unikátna banská aglomerácia, pozostávajúca z geologických, prírodných, montánných a architektonicko-urbanistických štruktúr výnimočnej hodnoty. Z uvedených dôvodov bolo **historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky príslušného okolia zapísané 11. 12. 1993 na Listinu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.**

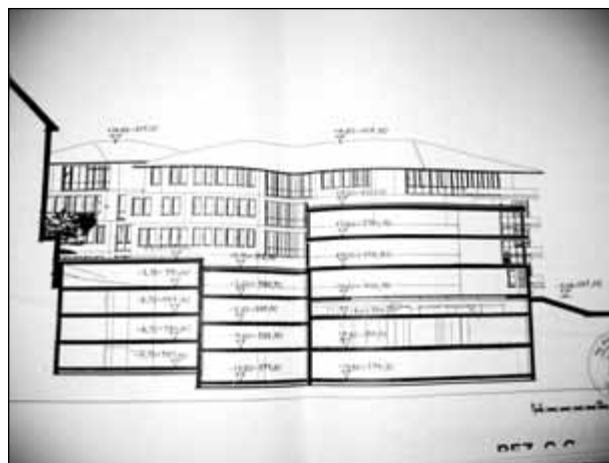
Toto vzácné územie bolo aj vďaka rudnému bohatstvu, vyskytujúceho sa na povrchu osídľované už v prehistorickom období (1 500 p. n. l.). Napriek tomu, že sa pojem terra banensium – zem baníkov, oficiálne uvádza až v archívnych zdrojoch z 11. storočia, dá sa predpokladať, že jej základ sa tvorí už spomínanej prehistorickej etape osídľovania.

Preto aj znaky vytvárajúce genius loci lokality, sú rôznorodé tak z hľadiska typu, miesta výskytu, miery výskytu v jednotlivých civilizačných vlnách...

Spomínané danosti boli dôvodom, že územie je v súčasnosti chránené tak z hľadiska pamiatkového, krajinného, prírodného... Na jadrovom území UNESCO sú sústredené najmä prejavy montánnej činnosti previazané s hodnotnými architektonicko-urbanistickými štruktúrami historických jadier banských miest a predmestí. Ochranné pásmo je tvorené územím Chránenej krajinskej oblasti Štiavnické Vrchy. Vysoká **miera autenticky zachovanej unikátnej kultúrnej krajiny baníkov** tvorí v súčasnosti rozsiahlu a **turisticky zaujímavú destináciu.**

Túto skutočnosť si uvedomovali spracovatelia koncepčných ÚPD materiálov celé desaťročia. Je možné konštatovať, že objektívny východiskový stav pre návrh rehabilitácie a revitalizácie predmetného územia nastal až po roku 1993, zápisom lokality na Listinu svetového dedičstva. Dovtedy sa koncepčné materiály na predmetnom území spracovávali pre individuálne sídla, bez širších väzieb v rámci jadrového územia UNESCO a jeho OP.

Obrat nastal až po dopracovaní ÚPN VÚC Banskobystrického kraja (2009), ktorý chápe územie UNESCO ako jeden celok, spolu s historickými sídlami. Tento koncepčný materiál okrem iného konštatoval, že útlmom banskej činnosti a ťažby nerastných surovín sa vytvárajú predpoklady pre postupnú revitalizáciu prírodného prostredia, s čím následne súvisí aj **rozvoj turistického ruchu.** Za predpokladu primeranej ochrany hodnotného územia boli definované jednotlivé opatrenia, ktoré stanovili podmienky hospodárskeho rastu s dôrazom na rozvoj turizmu. Boli navrhnuté špecifické vybavenosti centier cestovného ruchu medzinárodného a ná-

Rez plánovaným objektom hotela

Foto © J. Gregorová

Regulačný výkres areálu banskoštiavnickej Kalvárie s predpolím
(Grantový projekt – revitalizácia BŠ Kalvárie, 2009)

rodného významu, miesta pre vytvorenie turistických centier, turistické trasy a geoparky. Boli definované ekologické aspekty pri ochrane prírody a pôdneho fondu, navrhnutá ochrana a prezentácia kultúrneho dedičstva (v oblasti montánnej činnosti, evidovaných, známych aj predpokladaných archeologických nálezísk, mestských a predmestských sídel, liečebných areálov, sídel šľachty, parkov, kalvárií, ľudovej architektúry...). Boli navrhnuté predpoklady pre rozvoj kúpeľníctva, rozvoj školstva a vznik zariadení vyššej kultúrnej vybavenosti.

Pre kontinuitu procesu bolo odporučené pokračovať v pasportizácii kultúrno-historických štruktúr a vypracovať **management ich ochrany a prezentácie**. Tiež sa počítá s vypracovaním **Generelu cestovného ruchu BB kraja** v súlade s Regionalizáciou cestovného ruchu SR.

Analýzou vypracovaných koncepčných materiálov pre rozvoj územia sa zistilo, že okrem ukončeného ÚPN VÚC BBK, ÚPD mesta Banská Štiavnica a Zásad ochrany pamiatkových území Banská Štiavnica, Banská Hodruša a Štiavnické Bane, územie nemá spracovanú relevantnú ÚPD. Preto sa momentálne javí, že absencia ÚPN väčšiny sídiel v rámci územia UNESCO a jeho OP by mohla byť dôvodom pre vypracovanie jedného ÚPN na celé územie UNESCO. Tomuto efektívnemu kroku by však muselo predchádzať **vyhlásenie jadrového územia UNESCO za pamiatkovú zónu**, čím by sa vytvoril aj legislatívny predpoklad pre komplexnejšie a efektívnejšie opatrenia na cennom území.

Aj napriek spomínanému zisteniu sa rehabilitácia centra lokality (ktorou je mesto Banská Štiavnica) realizuje podľa dvoch koncepčných materiálov – Zásad ochrany pamiatkovej rezervácie Banská Štiavnica – historické jadro a Kalvária [Kvasnicová, Gregorová, Kláková a kol.,

december 2004], ktoré boli spracované podľa „Usmerenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území“ (2004) a Územného plánu mesta Banská Štiavnica [Szalay, G. a kol., AGS ateliér Prievidza, december 2006].

ÚPN sídla Banská Štiavnica vychádza z konceptu ÚPN VÚC BBK. Rozpracováva ho na podmienky Banskej Štiavnice, zohľadňujúc požiadavky investora (mesto BŠ) aj Zásad ochrany pamiatkovej rezervácie Banská Štiavnica.

Návrh regulatívov ÚPN mesta v zásade zohľadňuje všetky požiadavky na rehabilitáciu územia s vysokými nárokmi

na zachovanie autenticity a integrity. Očakávaný nárast turizmu a s ním súvisiaca potreba zabezpečenia prechodného ubytovania a adekvátnych rekreačných aktivít spôsobili, že pri formulovaní požiadaviek na intenzitu rehabilitácie (tak voči Závazným regulatívom ÚPN VÚC BBK, ako aj schváleným Zásadám ochrany

Vizualizácie – rehabilitácia areálu banskoštiavnickej Kalvárie do stavu z 18. storočia
(Grantový projekt – revitalizácia BŠ Kalvárie, autor vizualizácií – Kyjovská, V., 2009)

pamiatkovej rezervácia Banská Štiavnica – historické jadro a Kalvária) sa tieto javili v niektorých prípadoch ako neadekvátne. Prejavilo sa to:

- Pri návrhu zastavania rezervných plôch, kde je dôležité zohľadňovať vizuálne uplatňovanie novej zástavby v siluete údolného mesta, prejavujúce sa na pozadí prírodnej scenérie okolitých svahov. Na území kompaktného centra Pamiatkovej rezervácie bol navrhnutý vysoký koeficient zastavanosti, ktorý neumožňuje zachovať typický spôsob krídelovej historickej zástavby s vnútorným dvorom, ale naopak, dovoľuje v zásade plošné zastavanie prelúk v najcennejšej časti PR. V tejto súvislosti je za najväčší problém považovaný zámer výstavby objektu pre prechodné ubytovanie s dvojúrovňovým parkoviskom s kapacitou 100 miest na archeologickom nálezisku NKP dominikánskeho kláštora.
- Pri návrhu funkčného využitia územia, zameraného predovšetkým na rozvoj turizmu (s regulovanou mierou návštevnosti), kde sa na území UNESCO jedná predovšetkým o kultúrny turizmus (poznávací, kúpeľný, kultúrno-spoločenský, zameraný na pestovanie tradícií...), a nie o funkcie rozvíjajúce adrenalinové športy (Klinger), alebo cyklokrosový areál (Šobov), ako to bolo navrhnuté v ÚPN.
- Pri návrhu dopravy (statickej aj dynamickej, koncipovanej bez dopravných prieskumov) v snahe odbremeniť intenzitu automobilovej dopravy v compactnej časti historického jadra, bol v rámci dynamickej dopravy zokruhovaný súčasný stav zjazdných chodníkov v rámci rozptýlenej baníckej zástavby vo svahoch a prekategorizovaný na obslužné a skludnené komunikácie. Z hľadiska statickej dopravy sa ako neprípustným javí spomínané viacúrovňové záchytné parkovisko v rámci NKP archeologickej lokality.

Za dobrý príklad v oblasti vzdelávacieho turizmu je možné uviesť poriadanie workshopov a seminárov, zameraných na obnovu pamiatok. V roku 2009 bol interdisciplinárny odbornými kolektívami (architektonicko-urbanistická časť Gregorová, J., Gregor, P. a kol.) vypracovaný gran-

tový projekt – Revitalizácia Banskoštiavnickej Kalvárie (zaradenej do zoznamu 100 najohrozenejších pamiatok sveta), v ktorom sa stanovila základná koncepcia obnovy areálu. Táto sa aj postupne realizuje. Koncept je kompatibilný aj so spracovanými Zásadami... Aj napriek tomu, že územie predpolia Kalvárie nepatrí do PR, bolo už ako súčasť ochranného pásma PR a jadrového územia UNESCO spracované podľa metodických pokynov PÚ SR ako legislatívne chránené územie.

Použité zdroje:

- GREGOROVÁ, J. a kol. *Prezentácia architektonického dedičstva*. Vydavateľstvo STU Bratislava. Jún 2000, ISBN 80-227-1873-8.
- GREGOROVÁ, J. Moderné v tradičnom – hlavný problém koncepcie pamiatkovej obnovy Pamiatkovej zóny centrálnej mestskej oblasti Bratislava. In: *Projekt 01/07*, str. 20–27.
- GREGOROVÁ, J. – GREGOR, P. Diferencovaná pamiatková ochrana si vyžaduje diferencovaný architektonický návrh. In: *Projekt 03/2007*, str. 44–49.
- GREGOROVÁ, J. – ŠPAČEK, R. Kultúrna udržateľnosť ako podmienka kultivovanej obyvateľnosti mesta. In: *Životné prostredie 5/2008*, str. 227–234.
- DUDÁŠ, M. Nominácia drevených kostolov a chrámov slovenskej časti Karpatskej horskej oblasti do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. In: *Zborník prednášok BARDKONTAKT 2006 – Problematika mestských pamiatkových centier*. Bardejov, 23.–24. 8. 2006, s. 97–112, ISBN 80-969518-7-4.
- DUDÁŠ, M. Drevené kostoly – nominácia do Zoznamu svetového dedičstva. In: *Pamiatky a múzede – Revue pre kultúrne dedičstvo č. 1, 2007*, s. 43–48, ISSN 1335-435.
- GREGOROVÁ, J. – KVASNICOVÁ, M. – KLÁKOVÁ, O. a kol. *Zásady ochrany. Pamiatková rezervácia Banská Štiavnica – historické jadro a Kalvária*. Bratislava, december 2004 (schválené 2006).
- SZALAY, G. a kol. AGS ateliér Prievidza: *Územný plán mesta Banská Štiavnica. Zmeny a doplnky 1. Návrh riešenia*. Prievidza 2006 (schválený december 2006).
- Zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení zákona NR SR č. 479/2005 Z. z.
- Vyhľadka Ministerstva kultúry SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vydáva zákon o ochrane pamiatkového fondu.
- Zásady ochrany pamiatkových území. Metodické usmernenie MK SR k § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, vydané v auguste 2002.
- Vyhľadka Ministerstva životného prostredia č. 55/2001 o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii.
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EDoK).
- Medzinárodné dokumenty ICOMOS o ochrane kultúrneho dedičstva.

doc. Ing. arch. Jana Gregorová, PhD.
Ústav ekologickej a experimentálnej architektúry
Fakulta architektúry STU Bratislava

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen „AOPK ČR“) je organizační složkou státu zřízenou Ministerstvem životního prostředí. Zajišťuje prostřednictvím svého ředitelství, 24 správ CHKO a 13 krajských středisek výkon státní správy ochrany přírody a krajiny, odbornou podporu ostatních úřadů na všech úrovních a celou řadu dalších souvisejících činností včetně poskytování územně analytických podkladů z oboru ochrany přírody a krajiny.

Cestovní ruch se činností AOPK ČR dotýká na mnoha úrovních. Nejvíce jsou veřejností vnímána omezení plynoucí z potřeby ochrany přírody a krajiny, na druhé straně se AOPK ČR snaží místním obyvatelům i přespolním návštěvníkům zajistit možnost kvalitního odpočinku i poznání za využití potenciálu, který k tomu jí spravovaná území nabízejí. Oboje se na poli cestovního ruchu uplatňuje jak při výstavbě, tak při plánování a zajišťování dopravy i při zpřístupňování lokalit různým formám rekreace.

Cestovní ruch si za svůj cíl vybírá cíle kulturního i přírodního charakteru, někdy ve vzájemné kombinaci. Některé formy cestovního ruchu však žádný cíl nemají, respektive cílem je cestování samotné (viz např. „scenic roads“ oblíbené v USA). Požitek z takového cestování je přitom dán zejména zvoleným dopravním prostředkem, důležité je ale i vnímání okolí projeté trasy, a to i při „cílovém“ cestovním ruchu. V tomto kontextu se jako nešťastné jeví dnes časté budování protihlukových stěn u silnic a železničních tratí bez ohledu na použitý materiál (ani průhledné materiály neumožňují výhled do okolí, navíc jsou nebezpečné pro ptáky).

Cykloturistika i pěší turistika je v současné době charakteristická tím, že člověk se do blízkosti cíle většinou přibližuje automobilem, jen výjimečně veřejnou dopravou. To klade důraz na existenci parkovišť či alespoň ploch, kde je možné vozidlo odstavit. Nedostatek parkovacích ploch či jejich kapacity u přírodních cílů lze nepřímo dokázat tím, že parkování na zakázaných místech je jedním z nejčastěji pokutovaných přestupků v chráněných územích. Při projektování parkovišť je třeba věnovat pozornost riziku úniku ropných látek do vody, erozi způsobené koncentrovaným odtokem dešťové vody z velkých ploch s nepropustným povrchem a zavlékání nepůvodních druhů. Parkoviště by tedy měla mít povrch propustný a neměla by být v blízkosti vodních toků.

Při projektování cyklotras (značení) a cyklostezek je třeba věnovat stejnou pozornost jak výběru jejich trasy, tak u cyklostezek jejich technickému provedení. Při současném užívání stejné komunikace více uživatelskými skupinami je problémem zejména větší rozdíl

rychlostí jejich pohybu (např. cyklisté vs. bruslaři). Kromě snížené bezpečnosti je negativním výsledkem také zhoršená kvalita prožitku obou skupin, což je i z pohledu ochrany přírody nežádoucí. Dalším důležitým fenoménem cykloturistiky je fakt, že dnes drtivá většina cyklistů používá treková a horská kola, silniční jsou jednoznačně v menšině, a navíc pro ně (jak již z názvu vyplývá) postačují silnice, budování cyklostezek nevyžadují. I z tohoto důvodu čím dál více cyklistů projevuje zájem o jízdu po nezpevněných cestách, které pro ně nabízejí zajímavější zážitky.

Všechny výše uvedené skutečnosti zpochybňují současnou snahu o asfaltový povrch nově budovaných cyklostezek. Ten je zbytečně nákladný (což zřejmě při financování z „evropských peněz“ nehraje roli), zároveň přitom např. přitahuje plazy, kteří se zde s oblibou vyhřívají, před cyklistou přitom nestíhají včas prchnout právě díky hladkosti asfaltového povrchu. Další pochybnou vlastností řady předkládaných projektů je snaha o eliminaci výškové členitosti trasy, což také zbytečně ubírá cyklostezce na pestrosti. V projektech je dále třeba zabránit zásahům do břehů a břehových porostů, jak se významně stalo např. u nové stezky podél Orlice. Trasování stezek podél vodních toků je logické, je však třeba ve větší míře zohledňovat potřebu celé řady skupin živočichů putovat k vodě i zpátky kvůli zajištění různých životních potřeb (příjem potravy, rozmnožování, úkryt aj.). Některé doprovodné prvky na cyklostezkách jsou v přírodních územích kromě negativního působení na přírodu vyloženě zbytečné (mostky přes vysychající stružky, osvětlení, odpadkové koše...). Technické řešení projektovaných cyklostezek by také mělo maximálně snižovat potřebu údržby stezky (např. příčným sklonem povrchu), respektive zajištění údržby by mělo být jasně popsáno v projektech předkládaných ke schválení.

Jako dobrá praxe v cyklostezkách se jeví snaha o budování přírodě blízkých rekreačních stezek, reprezentovaná zejména „singltreky“ v podání o. s. ČeMBA. Zatím byl však realizován jen pilotní projekt na okraji Jablonce nad Nisou (cca 300 m, zprovoznění 2008) a na konci minulého roku konečně plnohodnotná stezka na úbočí Smrku v Jizerských horách. Za pozornost určitě stojí i certifikace služeb „cyklisté vítání“, zavádějící jasné standardy zejména na ubytování cyklistů.

Co se týče výstavby pro cestovní ruch – vzhled objektů pro rekreaci i rodinné bydlení je řešen v plánech péče o CHKO. Všechny ostatní stavby (hotely, penziony, restaurace, občerstvení aj.) obecně řešené nejsou a vyžadují tak i ze strany orgánů ochrany přírody a krajiny zcela individuální přístup. Pro zajištění jeho objektivitu, které při obsazení správ pouze jedním úředníkem odpovídají-

Přirozená monumentálnost horského prostředí je dnes velice často přetvářena stavbami a dalšími lidskými zásahy. Stále významnější část turistů však takovéto pohledy neuspokojují; vyhledávají raději místa bez zřetelných stop člověka – divočinu.

cím za výstavbu není vždy snadné, přistoupila AOPK ČR ke zřízení architektonických komisí, v nichž se řešení vykytnuvších se problémů ve výstavbě věnuje vždy několik významných architektů působících v daném regionu. V poslední době se také mírně vrací obliba levných nenáročných noclehů, ať již v ubytovnách, kempech nebo na jednoduchých nocovištích. U táboření však přetrvává zájem o rozdělávání ohňů, který je vhodné uspokojovat nabídkou ohnišť včetně palivového dřeva (zabránit živelnému zakládání nových ohnišť a nekontrolovanému sběru dřeva v přilehlých lesních porostech). Z pohledu ochrany přírody je nutné i zajištění záchodů na všech místech pro přenocování, naopak stálá obsluha vždy nezbytná není, mohou postačit pravidelné kontroly. Za pozornost určitě stojí projekt nouzových nocovišť Správy NP a CHKO Šumava, stejně jako záměr budování ekokempů různých typů v navštěvovanějších přírodních oblastech.

Tento příspěvek ve své stručnosti nemůže poukázat na všechny respektuhodné souvislosti mezi cestovním ruchem a ochranou přírody a krajiny, ani detailněji popsat ty významné, které se sem dostaly. Na závěr si však dovoluji vyjádřit politování nad tím, že někteří další autoři ve svých prezentacích uvádí ochranu přírody jako „problém“ pro územní plánování. Tím může být nanejvýš jednání některých konkrétních úředníků. Sama ochrana přírody a krajiny, stejně jako památková péče, musí být společnou snahou všech zúčastněných odpovědných osob, neboť zajišťuje ochranu hodnot, na kterých cestovní ruch v daném území je nebo může být stavěn, a bez nichž by neexistoval jako významný zdroj místní prosperity. Pojďme tedy společně tyto hodnoty chránit a umožnit jejich udržitelné využívání pro zvýšení kvality života místních obyvatel i návštěvníků.

*Mgr. Ondřej Vítek, Ph.D.
Odbor zvláštní ochrany přírody
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR*

1. Cestovní ruch a územní plánování – úvodní teze

Cestovní ruch je všeobecně považován za jeden z nejvýznamnějších odvětví, které mohou zajistit budoucí rozkvět měst a regionů. Předpokládá se, že platí přímá úměra: více turistů = více prosperity. Navíc je známo, že na rozdíl od ostatních průmyslových odvětví rozvoj cestovního ruchu lze poměrně snadno, rychle a levně zajistit. Cestovní ruch se proto stal pilířem rozvojových strategií téměř všech měst a regionů v ČR.

Skutečnost ovšem zdaleka není tak jednoduchá. Náklady na rozvoj cestovního ruchu jsou stále dosti vysoké a hrazené z velké části z veřejných financí, zatímco kolektivní výnosy jsou většinou nedefinované, zato ryze individuální, a většinou nesměřují do rozvoje místa nebo kraje, kde byly generovány. Ekonomické aspekty cestovního ruchu navíc nejsou soustavně a kvalifikovaně sledovány, proto většinou nelze určit, jak velký je společenský přínos rozvoje cestovního ruchu, které formy cestovního ruchu je vhodné podporovat, a které nikoliv, a nakolik je vůbec vhodné cestovní ruch v daném místě považovat za společensko-ekonomický přínos.

2. Ekonomický potenciál cestovního ruchu

- Cestovní ruch – největší světové odvětví průmyslu
- Stabilita a růst cestovního ruchu
- Lokální a globální aspekty
- Levné vstupy a vysoká přidaná hodnota
- Rychlá návratnost investic
- Vytváření nových pracovních příležitostí
- Nástroj regionálního rozvoje

3. Hlavní odvětví cestovního ruchu

- **Hlavní odvětví cestovního ruchu**
 - Dovolená u moře
 - Zimní vysokohorská dovolená
- **Další důležitá odvětví cestovního ruchu**
 - Poznávací turistika
 - Kongresová turistika
 - Lázeňství
 - Speciální nabídky

4. Udržitelný rozvoj cestovního ruchu

- **Udržitelný cestovní ruch**
 - Socioekonomický rozvoj
 - Zájmy dnešní i budoucích generací
 - Turistické atraktivity nelze reprodukovat
 - Veřejné statky nelze obchodovat, nemají tržní hodnotu
 - Necyklický rozvoj CR: valorizace, zachování kvality, limity rozvoje, management zdrojů, revitalizace, diverzifikace
- **Cestovní ruch a územní rozvoj**
 - Makro: krajina, nové čtvrti a města
 - Mikro: urbanistická opatření zejména v historických městech

5. Statistické údaje

- **Důvody návštěvy cizinců v České republice**

– rekreace a zábava	52,4 %
– návštěva přátel a příbuzných	22,1 %
– služební cesta	20,7 %

[zdroj: czechtourism.cz 2008]

- **Nejnávštěvovanější místa v ČR**

– Praha	60,9 %
– Karlovarský kraj	7,1 %
– Jihomoravský kraj	6,8 %

[zdroj: czechtourism.cz 2008]

- **Příjmy a výdaje cestovního ruchu v ČR**
 - Cestovní ruch tvoří 3,5 % HDP České republiky
 - » Příjmy cestovního ruchu v ČR (2008) 7,7 mld. USD
 - » Výdaje cestovního ruchu v ČR (2008) 4,6 mld. USD
 - » Náklady zahraničních turistů během pobytu 88,2 USD na os./den

[zdroj: czechtourism.cz 2008]

6. Cestovní ruch v České republice

- **Hlavní problémy**
 - Převaha kvantity nad kvalitou
 - Koncentrace turistů v několika málo lokalitách
 - Špatný marketing většiny kulturně-historických destinací
 - Nedostatek veřejných financí
 - Nefungující spolupráce veřejného a soukromého sektoru

7. Co je ekonomický potenciál cestovního ruchu

Ekonomický potenciál cestovního ruchu je souhrn ekonomických podmínek, za kterých se realizuje a dále rozvíjí cestovní ruch. Tím se rozumí především možnost ekonomických přínosů pro daný region při započtení nákladů na dosažení těchto přínosů.

Ekonomické hodnocení nákladů (investic) a přínosů cestovního ruchu je významným ukazatelem úspěšnosti (neúspěšnosti) rozvoje cestovního ruchu ve sledovaném regionu.

8. Složky ekonomického potenciálu cestovního ruchu

Ekonomické veličiny, ve kterých je vyjadřován ekonomický přínos:

- **v naturálních jednotkách:**
 - přírůstek pracovních příležitostí,
 - přírůstek kapacity ubytovacích a stravovacích zařízení,
 - přírůstek dalších zařízení obchodu a služeb,
 - vznik nových případně rozšíření dosavadních aktivit, které zvyšují atraktivitu příslušného regionu (kraje, ČR),
 - zlepšení životního (zejména přírodního) prostředí a jeho využitelnosti pro cestovní ruch;
- **ve finančních jednotkách:**
 - zvýšení finančního přínosu pro obce (kraj, stát) z podílu na daních a z obecních daní a poplatků,
 - zvýšení příjmů pro podnikatelskou sféru v podobě tržeb, podporujících zejména rozvoj drobného a středního podnikání.

9. Co je možné zlepšit už zítra?

- Vzdělávání odborníků – klíč ke změně
- Osvěta veřejnosti a lokální patriotismus

- Územní plánování: od regulativů k projektům
- Budování důvěry – komunikace jako cesta
- Marketing: mezi tradicí a továrnou na sny

10. Příklady ze zahraničí – Benátky

- **Situace**
 - 70 000 obyvatel a 18 000 000 návštěvníků/rok:
 - 80 % jednodenních
 - 20 % s přenocováním
 - Více nákladů než přínosů!
 - Hlavní problémy:
 - koncentrace turistů
 - vylidňování města
- **Řešení**
 - Udržitelný rozvoj: kvalita místo kvantity, od jednodenních k rezidenčním návštěvníkům (55 % : 45 %)
 - Respektování limitů udržitelného rozvoje (30 000 návštěvníků/den, 11 000 000 návštěvníků/rok)
 - Moderní management: Internet, city cards, rezervační systém, rozvoj infrastruktury, bezpečnost [Zdroj: Jan van der Borg: Coccosis and Mexa, 2004]

11. Příklady ze zahraničí – Maastricht

- **Strategie:**
 - Kvalita, ne kvantita (ne více, ale lépe) – přísná regulační opatření
 - Vícedenní turisté preferováni před jednodenními
 - Podpora festivalů a dalších krátkodobých akcí
 - Rozvoj kultury a kongresové turistiky
 - Zaměření na vědu a výzkum ve spolupráci s univerzitou
 - Maximální ohled na místní obyvatele (bydlení, veřejné investice, vysoká kvalita života, odpor proti elitářství)
 - Úspěšné soutěžení s většími městy [Zdroj: Math Jongen: Mikulov IFHP Conference Proceedings, 2009]

*Ing. Jaromír Stejskal
SAURA.CZ, s. r. o.*

Dvacet let vývoje cestovního ruchu v České republice a jeho prostorové a funkční souvislosti

Martin Šauer & Jiří Vystoupil

Příspěvek se ohlíží za posledními dvaceti lety vývoje cestovního ruchu v České republice. Zaměřuje se na nejvýznamnější procesy, které ovlivňovaly funkčně-prostorovou strukturu cestovního ruchu. Pozornost je věnována hlavně transformaci funkčního využití sídel a krajiny a rozvoji nových forem a druhů cestovního ruchu. Analyzován je jak vývoj prostorové diferenciaci ubytovací infrastruktury, tak základní charakteristiky vývoje poptávky cestovního ruchu.

ÚVOD

Rok 1989 a následný proces transformace naší společnosti a ekonomiky představoval zásadní zlom ve vývoji cestovního ruchu u nás. Privatizace základní turistické infrastruktury, faktický zánik vázaného cestovního ruchu, uvolnění podmínek ve volném pohybu osob, přesun role státu z direktivně řídicí pozice k spíše koordinační roli navrátily Českou republiku k normálním poměrům panujícím v evropském cestovním ruchu kontinuitně více než 100 let.

Cílem tohoto příspěvku je vyhodnotit tento vývoj a identifikovat nejvýznamnější procesy, které ovlivnily funkčně-prostorovou strukturu cestovního ruchu. V následujícím textu se budeme věnovat čtyřem základním problémovým okruhům cestovního ruchu u nás. Předmětem našich úvah a analýz bude rozvoj ubytovací infrastruktury cestovního ruchu, problematika druhého bydlení, vývoj poptávky cestovního ruchu a současná podoba podpory cestovního ruchu z veřejných zdrojů.

ROZVOJ UBYTOVACÍ INFRASTRUKTURY CESTOVNÍHO RUCHU

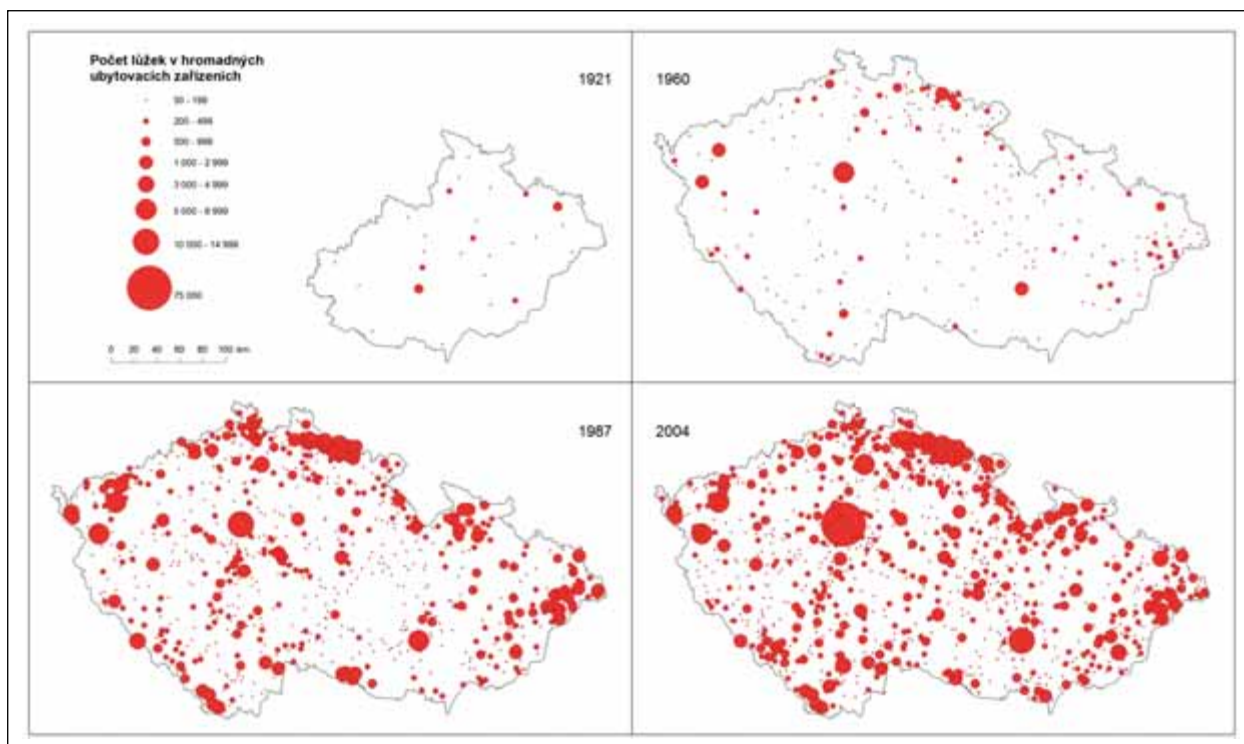
Rozmístění ubytovacích zařízení a jejich lůžkových kapacit obecně významně koreluje s existující i vnímanou turistickou atraktivitou území, resp. s dlouhodobou atraktivitou hlavních druhů cestovního ruchu. Koncentrace ubytovacích zařízení směřovala již od počátků rozvoje cestovního ruchu (od 2. poloviny 19. stol.) především do Prahy a velkých kulturně-obchodních středisek (měst), dále významně do našich lázní. V druhé polovině minulého století se k nim přidávají horská turistická střediska a lokality u rekreačních nádrží.

Po roce 1990 dochází v rozvoji ubytovací základny cestovního ruchu k výrazným kvantitativním a kvalitativním

změnám. V období 1987–2007 se celkový počet lůžek v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu zvýšil z 360 tis. na zhruba 500 tis. (lůžka ve všech ubytovacích zařízeních), tedy asi o 40%. Tato nová výstavba směřovala především do Prahy (36% z celkového přírůstku 140 tis. lůžek v tomto období). Kromě Prahy směřovala nová výstavba ubytovacích zařízení do přírodně atraktivních oblastí (především na Šumavu, do jižních Čech, do Krkonoš, částečně také na Vysočinu a do nově budovaných horských středisek v Jeseníkách, celoplošně pak také do lázeňských středisek při jejich celkové modernizaci) a výběrově do historicky atraktivních měst. V lokalizaci se zde významně projevila změna nové geopolitické atraktivity cestovního ruchu, tedy zájmu rozhodující zahraniční klientely, především z Německa, Nizozemí a částečně Rakouska. V této souvislosti např. stagnovala výstavba ubytovacích zařízení v moravsko-slovenském příhraničí. Lze tedy konstatovat, že nové kapacity se ve sledovaném období koncentrovaly především do již tradičních středisek, a docházelo tak k dalšímu posilování jejich pozice (horská a lázeňská střediska, velká města). Směrování do „nových“ lokalit bylo spíše výjimečné, i když selektivně došlo k významnému zlepšení pozice některých menších měst, především s historickými památkami (obzvláště, pokud se ocitly na seznamu UNESCO).

Kvalitativní změny v ubytovací základně můžeme dokumentovat na její druhové skladbě. Ve sledovaném období nejrychleji rostla výstavba těch nejluxusnějších ubytovacích zařízení. Podíl čtyř a pětihvězdičkových hotelů na celkové lůžkové kapacitě se dnes pohybuje okolo 12% (v roce 2000 to bylo asi 6%). Pro lokalizaci těchto zařízení je typický její vysoce výběrový charakter, jejich výskyt je omezen pouze na omezený počet středisek. Zároveň vývoj jejich výstavby nese znaky difúzního procesu, kdy se jejich prostorové rozmístění šíří z nejvýznamnějších středisek cestovního ruchu do středisek nižší řádovostní úrovně. I přes tento trend zůstává problémem kvalita ubytovacích zařízení ve venkovském prostředí.

Z hlediska dopadů a vlivu výstavby ubytovací a s ní často spojené rekreačně-sportovní infrastruktury na území lze naznačit dvě základní tendence. Většina nové výstavby směřuje a pravděpodobně bude nadále směřovat do intravilánu měst a do již existujících turistických středisek s minimálními negativními důsledky na rekreační krajinu. To samé platí o rozvoji šetrných forem cestovního ruchu, zejména o venkovskou a agroturistiku. Určité negativní dopady lze očekávat především v našich chrá-

Dlouhodobý vývoj výstavby ubytovacích zařízení v ČR v období 1960–2004

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů ČR 1970 a 1991 (ČSÚ, 1975, 1993)

něných krajinných oblastech, v nichž leží naprostá většina turisticky atraktivních horských středisek, a to v důsledku investorských tlaků a záměrů do rozvoje zimních sportů a rekreace.

DRUHÉ BYDLENÍ

Česká republika patří k zemím, kde má rekreační „druhé bydlení“¹⁾ velký význam jak ve struktuře domácího cestovního ruchu, tak i v jeho objemu a kapacitách. Objekty v individuálním vlastnictví obyvatelstva se podílejí v současnosti asi 70% na celkové lůžkové kapacitě cestovního ruchu a rekreace v ČR. Pokud však jde o kvalitativní stránku druhého bydlení, tak ta je u nás naopak v evropském srovnání více než průměrná. Většinu druhých domů u nás představují chaty, které jsou příznačné pro příměstské rekreační oblasti (zázemí větších měst), údolí „rekreačních“ řek (např. Berounka, Sázava, Vltava, Svratka) a také jako specifický rys v některých moravských horských oblastech (Beskydy). Naopak chalupy (jakožto zcela jiný funkční jev) se soustřeďují většinou v horských oblastech severního pohraničí České republiky (např. Krkonoše, Jizerské hory, Šumava, Orlické hory, Jeseníky) a na Vysočině.

Vývoj druhého bydlení v období 1991 až do současnosti můžeme jen hrubě nastínit, neboť neexistují relevantní data o prostorové lokalizaci jeho výstavby. Porovnání můžeme pouze učinit z dat o počtu rekreačních objektů

v roce 1991 a vybavenosti bytových domácností rekreačním objektem v roce 2001 (sčítání lidu). Při sčítání v roce 1991 bylo sečteno 397 tisíc rekreačních objektů, při sčítání 2001 celkem 433 tisíc bytových domácností uvedlo vlastnictví rekreačního objektu. Ve stručném zhodnocení lze konstatovat předpokládaný fakt o konci boomu druhého bydlení, a to ať již v souvislosti se změnou preferencí hodnot využívání volného času společnosti, tak i s finanční náročností této výstavby v současnosti. Na druhé straně řada průzkumů dokládá [např. Bičík, I. a kol. 2001], že po roce 1989 nedošlo k oslabení významu druhého bydlení (nepotvrdily se teorie o spjatosti tohoto jevu s charakterem totalitní společnosti) a významně neklesla ani frekvence využití objektů individuální rekreace.

Zatímco v posledních 10–15 letech došlo ke stabilizaci a celkovému nasycení tradičního druhého bydlení (víkendový pohyb a pobyt v příměstských rekreačních zázemích a horách), v polovině sledovaného období přichází do našeho prostoru nový fenomén apartmánové výstavby rekreačních domů. Jejich výstavba se soustřeďuje do našich nejatraktivnějších lokalit (Krkonoše, Šumava, Lipno, Beskydy, Jizerské hory, Krušné hory). Jak upozorňuje Kadlecová [2009] – apartmánová výstavba přináší do dotčených lokalit problémy v podobě zvýraznění sezónnosti (efekt „mrtvých domů“), ničení krajinného rázu, růstu zastavěnosti území a ztráty genia loci. Neméně významné jsou i ekonomické efekty spojené se zvýšenými náklady na údržbu komunikací, nakládání s odpady a téměř nulovým příjmem pro místní rozpočty.

1) V české odborné literatuře se také běžně používá termínu objekty individuální rekreace.

VÝVOJOVÉ TRENDY POPTÁVKY CESTOVNÍHO RUCHU

Objem poptávky je u nás stabilní, dlouhodobě se pohybuje okolo 125 mil. účastí ročně. Ve finančním vyjádření však roste, a to díky růstu výdajů účastníků cestovního ruchu. Ze Satelitního účtu cestovního ruchu ČR (ČSÚ, 2008) vyplývá, že i přes absolutní převahu domácích účastníků cestovního ruchu je význam příjezdového cestovního ruchu pro spotřebu vyšší (viz následující tabulka). Z toho pohledu je pro celkové zdroje v cestovním ruchu nejcennější zahraniční turista, který je více než trojnásobně „finančně“ přínosnější než domácí turista. Podobná situace je i u jednodenních návštěvníků.

	Počet návštěvníků (v tis.)	Výdaje návštěvníků (v mil. Kč)	Výdaje na návštěvníka (v Kč)
Zahraníční návštěvníci	24 538	128 639	5 242
Turisté (celkem)	10 162	96 459	6 896
<i>v HUZ</i>	6 680	x	x
<i>ostatní</i>	3 482	x	x
Jednodenní návštěvníci	14 376	29 509	2 052
Domácí návštěvníci	99 167	105 449	1 063
Turisté (celkem)	28 481	63 815	2 241
<i>v HUZ</i>	6 281	x	x
<i>ostatní</i>	22 200	x	x
Jednodenní návštěvníci	70 686	41 634	589

Základní charakteristiky poptávky cestovního ruchu v ČR v roce 2007

Pramen: ČSÚ, 2009

Po celé sledované období můžeme sledovat ve vývoji poptávky následující trendy:

- Koncentrace zahraničních proudů do vybraných lokalit, i když oslabený poměrně rozsáhlým zájmem o pohraničí, zejména české hory. To je zásadní změna oproti situaci před rokem 1989, kdy byla zahraniční návštěvnost daleko více ovlivněna organizovaností pobytu (cestování v rámci vázaného CR) a směřována do mnohem rozptýlenější struktury přírodně atraktivních lokalit. Praha je nejdůležitějším turistickým cílem České republiky, dokonce její postavení se v posledních letech ještě posiluje (v roce 1992 byl její podíl na celkové zahraniční návštěvnosti 45 %, dnes je to téměř 61 %). Současné postavení Prahy je i z pohledu ostatních evropských destinací výjimečné.²⁾

- Česká republika patří k nemnoha zemím, kde příjezdový cestovní ruch celkově oslabuje sezónní charakter cestovního ruchu. To souvisí se zaměřením zahraniční poptávky na městský a lázeňský cestovní ruch, který není spojen s přírodními danostmi území vyvolávající sezónní charakter návštěvnosti.
- I přes silný růst zahraničních příjezdů do České republiky dochází k poklesu počtu přenocování a zkracování délky pobytu.
- Mění se struktura zdrojových zemí příjezdového cestovního ruchu. Zatímco druhá polovina devadesátých let a první polovina druhého tisíciletí je obdobím růstu západoevropských trhů (Itálie, Francie, Španělsko, USA, Spojené království), poslední roky jsou charakteristické růstem zájmů z východoevropských destinací (Rusko, Polsko atd.). Také sledujeme úbytek zahraničních návštěvníků (hlavně Nizozemců a Němců) z českého venkova a hor, za kterým stojí postupná ztráta cenové konkurenceschopnosti (v důsledku posilování české koruny) a zaostávání v kvalitě poskytovaných služeb.
- Ve srovnání s příjezdovým cestovním ruchem je pro domácí cestovní ruch typická vyšší míra disperze. Domácí návštěvníci sice navštěvují daleko více lokalit, nicméně dochází k posunu sezónního rozložení jejich pobytu. Především horská střediska a střediska rekreace u vody čelí poklesu letní návštěvnosti (vliv mimo jiné konkurence přímořských destinací). Výjimkou jsou pouze prostory dříve nepřístupné, či přístupné v omezené míře (přírodně atraktivní české pohraničí – Šumava, Podyjí). Česká pohorí se tak začínají spíše zaměřovat na zimní sezónu, která se postupně stává zásadním impulzem jejich rozvoje. Dnes nejvýznamnější horská střediska cestovního ruchu jsou zároveň i nejvýznamnějšími centry sjezdového lyžování (Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou, Harrachov, Rokytnice nad Jizerou, Železná ruda apod.).
- Díky rozvoji nových forem cestovního ruchu – venkovský a vinařský cestovní ruch – sledujeme jisté dekoncentrační procesy v rozložení turistické poptávky domácích návštěvníků. Selektivně tak můžeme registrovat určité oživení povětšinou hospodářsky problémových venkovských oblastí.
- Významné změny ve využívání zejména horské krajiny, bohužel zdaleka ne jen pozitivní, vyvolala výstavba nových zimních rekreačních středisek, resp. nové infrastruktury pro sjezdové lyžování v nich. Hlavní zájem v posledních 20 letech směřoval kromě nejexponovanějších Krkonoš a Jizerských hor na Šumavu a do Jeseníků.

2) Např. podíl Londýna na zahraniční návštěvnosti se pohybuje těsně pod 50 %, podobně podíl Budapešti nepřesahuje 55 %.

PODPORA CESTOVNÍHO RUCHU Z VEŘEJNÝCH ZDROJŮ

Systémová podpora cestovního ruchu nemá v České republice příliš dlouhou tradici. Formální deklaraci podpory cestovního ruchu sice nalezneme již v polovině devadesátých let, její praktickou realizaci můžeme sledovat až na přelomu nového tisíciletí. Dnes je podpora cestovního ruchu výrazně spojena s implementací strukturální politiky Evropské unie. Nejvýznamnějšími nástroji veřejné podpory cestovního ruchu jsou operační programy evropské politiky hospodářské a sociální soudržnosti. V letech 2004–2006 to byl hlavně Společný regionální operační program (SROP) a v současném období je to sedm regionálních operačních programů regionů soudržnosti NUTS II na období 2007–2013 (dále jen ROP) a na národní úrovni Integrovaný operační program ČR (dále IOP).

Alokace finančních prostředků na cestovní ruch je nemalá. Podle Vystoupila a Šauera [2010] pouze z regionálních operačních programů bude v současném plánovacím období investováno do cestovního ruchu asi 29–30 mld. Kč (tj. 4 mld. ročně). To je zásadní posun ve srovnání s lety 2000–2006, kdy lze veřejnou podporu z národních a krajských prostředků odhadovat v ročním průměru řádově kolem 900 mil. Kč (Státní program podpory cestovního ruchu, Program rozvoje venkova, dále prostředky ministerstva dopravy a životního prostředí, Společný regionální operační program, program přeshraniční spolupráce PHARE aj.).

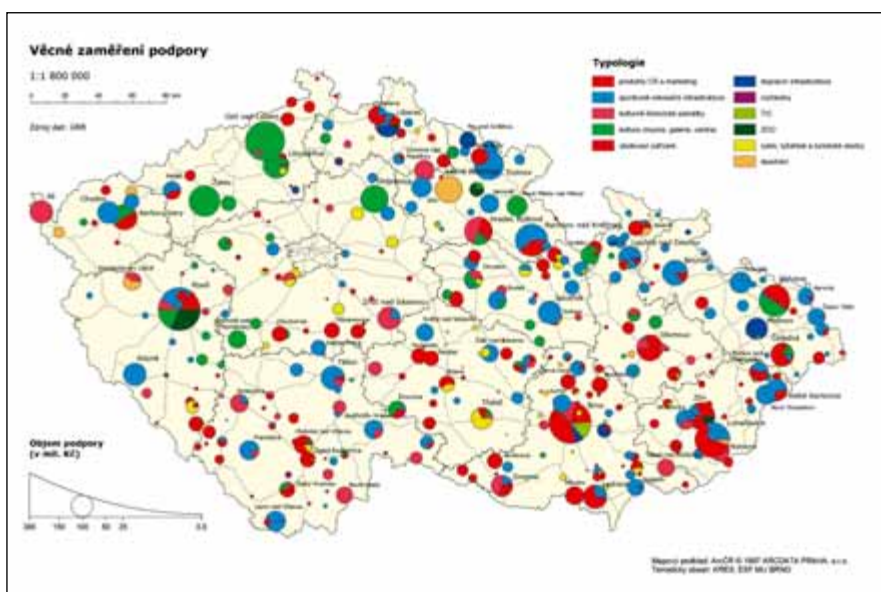
Jak jsou tyto prostředky využívány? Dosavadní analýzy ukazují, že důraz je kladen na podporu sportovní a rekreační infrastruktury (31,5 % z celkové podpory všech ROP), ubytovacích zařízení (24,7 %), muzeí, galerií, resp. společenských kulturních center (15,6 %) a kulturně-historických památek (11,1 %).

Ze znalosti dosavadního procesu směřování podpory cestovního ruchu můžeme učinit následující doporučení:

- Prvním doporučením je celkově zkvalitnit proces orientace a výběru projektů se zaměřením na strategické (nejvýznamnější) projekty. K tomu je nutné stanovení výběrových kritérií na základě kvantifikační analýzy, řešící následující zásadní otázky: Jaké jsou nosné (strategické) formy a druhy cestovního ruchu v regionu? Která střediska cestovního ruchu jsou regionálního (krajského) a nadregionálního (národního) významu?

Která území mají nejpříznivější (strategické) předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu? Na jaké oblasti v budování turistické infrastruktury by měly být strategické projekty zaměřeny?

- S prvním doporučením souvisí i požadavek na funkčně-prostorovou propojenost takových projektů. Nelze podporovat solitérní objekty bez vazby na ostatní turistickou nabídku. Projekt nesmí být hodnocen pouze sám o sobě, ale ve vztahu k jeho potenciálu musí funkčně doplnit současnou nabídku a přinést širšímu zájmu přidanou hodnotu v podobě zvýšené atraktivity území.
- Klást důraz na využití památkového objektu. Klíčovými pojmy musí být inovativnost, jedinečnost a zvyšování konkurenceschopnosti turistické nabídky se silnou vazbou na cíle ROP (prodloužení sezóny, rozšíření nabídky v případě špatného počasí). Oprava památkového objektu (fasády, střechy apod.) je pouze udržovací strategií. Zachovává úroveň využitelnosti potenciálu na současné úrovni, resp. zabraňuje její budoucí degradaci.
- Česká republika má 12 památek UNESCO, tedy nejvýznamnějších atraktivit cestovního ruchu. I když z ROP nemohou být přímo podporovány (pro ně je určen IOP), jejich zájem byla v ROP věnována pozornost jen poměrně malá. Finanční dotace směřující do těchto středisek zatím tvořily jen 0,5 % z „produktivních“ projektů a 3 % z infrastrukturních projektů. Podobně jen minimum schválených projektů je věnováno vesnickým památkovým rezervacím a zónám. Příznivější situace je u městských památkových rezervací a zón, které čerpají finanční dotace také z priority Rozvoj měst a obcí.

Podpora cestovního ruchu z regionálních operačních programů 2007–2009

Pramen: Úřady regionálních rad (2009), vlastní šetření

- Omezit celkově podporu výstavby ubytovacích zařízení, zejména ve střediscích cestovního ruchu lokálního významu nebo na „zelené louce“. Výběh projektů by se měl soustředit na dovybavení stávajících středisek regionálního významu kvalitativně vyšší úrovní ubytovací infrastruktury včetně nezbytných navazujících turistických služeb a infrastruktury.
- V oblasti marketingu a propagace by mělo dojít k výraznému zkvalitnění konzultační činnosti ÚRR a zpřísnění výběrových kritérií v oblasti projektů produktů cestovního ruchu a jejich marketingu a propagace. Tento segment je asi nejdůležitější přidanou hodnotou v rozvoji cestovního ruchu (i když není často vidět) a zároveň stále slabou stránkou všech našich turistických regionů. Výrazné zkvalitnění projektů je jedním z výchozích požadavků překonání ekonomického krizového období – potenciální zákazníci žádají a budou jistě přednostně žádat novou kvalitu při omezení svých aktivit v oblasti volného času a cestovního ruchu. Z rozboru vybraných „produktových“ projektů je patrné, že skutečná příprava a tvorba specifických regionálních produktů a programů cestovního ruchu není konkrétní, často je pouze v obecné rovině, nevytváří se „produktové balíčky“ a za „drahé“ peníze se projekty většinou soustředí na obecný marketing a propagaci.

Použité zdroje:

- [1] BIČÍK, I. a kol. *Druhé bydlení v Česku*. Praha: PĚF UK, 2001.
- [2] FIALOVÁ, D. – VÁGNER, J. Struktura, typologie, současnost a perspektivy druhého bydlení v Česku. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 110 (2), 2005, s. 73–81.
- [3] KADLECOVÁ, V. *Geografické aspekty problematiky apartmánových rekreačních domů a bytů*. (diplomová práce). Praha, 2009, 124 str.
- [4] PÁSKOVÁ, M. *Analýza změn vyvolaných rozvojem cestovního ruchu*. (disertační práce). Praha, 2003, 230 str.
- [5] *Regionální operační programy NUTS II pro období 2007–2013*.
- [6] *Satelitní účet cestovního ruchu České republiky. Vývoj za roky 2003 až 2007*. Praha: ČSÚ, 2008.
- [7] *Sčítání objektů individuální rekreace k 30. 6. 1971*. FSÚ: Praha, 1976.
- [8] ŠAUER, M. Prostorové aspekty podpory cestovního ruchu ze SRP. In: *Sborník z XI. mezinárodního kolokvia o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 206–216.
- [9] Schválené projekty v rámci výzev jednotlivých 7 regionálních operačních programů.
- [10] *International Tourist Arrivals, 1950–2005*. UNWTO, 2006.
- [11] *Tourism Highlights 2009, Madrid*. UNWTO, 2009.
- [12] VÁGNER, J. – FIALOVÁ, D. *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku*. Praha: KSGRR PĚF UK Praha, 2004, 286 s.
- [13] VYSTOUPIL, J. *Geografické problémy (krátkodobé) rekreace v ČR*. Disertační práce. Brno: Geografický ústav ČSAV, 1981, 146 s.
- [14] VYSTOUPIL, J. Vývoj cestovního ruchu a rekreace v ČSSR a jeho územní organizace. *Sborník ČSGS*, 93, 1988, č. 3, s. 210–230.
- [15] VYSTOUPIL, J. Tschechoslowakei, Teil I. (Aktuelle Beiträge zur Geographie, Raumforschung und Raumordnung). In: *Perspektiven des Fremdenverkehrs im östlichen Mitteleuropa*. Wien: Arbeitskreis für Regionalforschung, 1993, s. 27–35.
- [16] VYSTOUPIL, J. a kol. *Atlas cestovního ruchu České republiky*. 1. vyd. Brno: ESF, Praha: MMR, 2006, 157 s.
- [17] VYSTOUPIL, J. – HOLEŠINSKÁ, A. – KUNC, J. – ŠAUER, M. *Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR*. Brno: ESF MU, 2007, 98 s. + 8 mapových listů.
- [18] VYSTOUPIL, J. Přístupy a metody k hodnocení problémových a hospodářsky slabých oblastí v souvislosti s možnostmi jejich aktivace podporou rozvoje cestovního ruchu. In: *Czech Hospitality and Tourism Papers*, zvl. č. 2, 2008, s. 40–49.

doc. RNDr. Jiří Vystoupil, CSc.

Ing. Martin Šauer, Ph.D.

Katedra regionální ekonomie a správy
Ekonomicko-správní fakulta MU

Seminář pořádaný v „ukázkovém“ městě Litomyšli, ve dnech 22.–23. dubna 2010, měl jako nosné téma cestovní ruch. Vysoká účast a bohatá náplň fundovaných referátů ukázaly, jak velký je zájem o tuto tematiku. Tedy nejprve velký dík patří obětavým organizátorům.

Náplň semináře byla natolik obsažná a bohatá, že nebyl čas na potřebné reflexe účastníků. Aktivity cestovního ruchu a rekreace jsou v územním plánování těžko uchopitelné, ač jsou jednou z hlavních složek klasického schématu urbanistického zájmu: bydlení, práce, rekreace, neboť jsou rozčleněny do řady složek územně plánovací dokumentace (zejména veřejná infrastruktura a rekreace). Proto několik poznámek:

Základní informace

o možnostech, destinacích a atraktivitách cestovního ruchu nejsou sice součástí ÚPD, potřebné je si však uvědomit, že jsou doposud jakoby přehlíženy a nahrazovány množstvím málo efektivních, avšak finančně náročných publikací na dílčí území (barevné, na křídovém papíře, mnohdy s fotografiemi nepřístupných objektů), avšak chybí nebo jsou nedostatečně realizovány tři základní prvky:

- celkový průvodce ČR v češtině a anglické verzi, příp. dalších jazykových mutacích, zejména v jednotlivých světových řadách turistických průvodců, např.: IKAR, Rough Guides, Lonely Planet aj. Zahraniční turisté navštěvují převážně pouze Prahu, přičemž je však mimo ČR (obrazně řečeno od Los Angeles po Sydney) možno koupit pouze průvodce Prahy a to až v 10 různých publikacích, celá ČR však chybí (v současnosti je možno k jejich zpracování využít např. dokumentů kampaňové aktivity, jež sleduje divy ČR, v souvislosti se světovou výstavou Expo v Šanghaji);
- obecně volně dostupné („free“) jednoduché černobílé letáky na jednotlivé turistické cíle a atraktivity (formát A4 na recyklovaném papíře, složený na 3 díly);
- informační tabule u jednotlivých atraktivit cestovního ruchu.

Veřejná prostranství a urbanistická zeleň

Charakter a přitažlivost sídla jsou do značné míry podmíněny pohodovostí veřejných prostranství a kvalitou urbanistické zeleně. Mnohdy je však jejich řešení zanedbáváno, a tak množství sídel působí šedě, neboť nedochází k jejich erudované tvorbě. Dokonce ani předepsaná kapitola obsahu územního plánu „Vymezení architektonicky nebo urbanisticky významných staveb, pro které

může vypracovávat architektonickou část projektové dokumentace jen autorizovaný architekt“, není využívána (a tak při konkrétním řešení veřejných prostranství mnohdy dochází k diletantsky rigidním řešením, navíc omezeným úřednickým způsobem prosazovaným stavebním zákonem). Systém sídelní zeleně patří k nejméně sledovaným složkám ÚPD. Přesto je možno říci, že koncepční urbanistická zeleň je základním prvkem pohodové a hygienické úrovně životního prostředí, do značné míry vytváří přitažlivost pro návštěvníky a stimuluje potenciální investory, jako projev stabilizované obce. Obecně dochází k trvalému úbytku zeleně v obcích, zejména ve prospěch dopravy (především pro tzv. dopravu v klidu – parkování vozidel) i zástavby. Dále klesá kvalita ploch nedostatečně funkční sídelní zeleně (která převážně není navrhována autorizovanými krajinářskými a zahradními architekty).

Dopravní dostupnost

Kvalitní dopravní infrastruktura je zásadním potenciálem území a jeho rozvoje, včetně cestovního ruchu. Řešení dopravní problematiky je nejsledovanější problematikou ÚPD nejen z těchto důvodů, ale i z důvodů střetů s potřebami ochrany přírody, urbanistické hygieny i vlastnickými požadavky. Trasování silničních komunikací je značně problémové zejména v hraničních, obvykle chráněných pohořích, včetně obnovy historických komunikací (mnohdy převedených na účelové).

- Cesty v krajině se pro pěší a cyklo-přesun téměř přestaly užívat, některé účelové komunikace jsou obnovovány obvykle v rámci pozemkových úprav. Nadmístní nemotorové komunikace, sloužící jako pěší či cyklistické stezky, nebývají zatím koncepčně

Litomyšl – areál Klášterních zahrad, duben 2010

Foto © Hostislav Košťál

řešeny, případně realizovány (příkladem může být již v r. 2002 navržená přeshraniční cyklistická magistrála č. 3 Praha – Plzeň – Domažlice – Regensburg), takže trvale dochází především ke značení silnic, jako tras „schopných“ pro cyklistickou přepravu. Realizace cyklostezek dosud často závisí na politické síle vládnoucích krajských politiků a starostů, ne na jejich konkrétní potřebě a vhodnosti.

- Prostupnost státní hranice pro šetrnou turistiku je trvale blokována zejména fundamentální ochranou přírody. Příkladem může být dlouholetá kauza Modrého sloupu na Šumavě aj.
- Parkoviště (plochy dopravy v klidu) jsou základním předpokladem návštěvy nejen turistických cílů, ale i přírodních území. Problémové bývá jejich rozsáhlé situování na náměstích památkově chráněných měst, kde dochází k narušení potřebného prožitku. Nedostatečná je jejich realizace u kulturně-historických památek. Velmi obtížné je jejich situování ve velkoplošných chráněných územích, kde zásadním důvodem jejich odmítání je asanace části lesa, který je tzv. významným krajinným prvkem ze zákona, byť se jedná o plantáž hospodářských dřevin. Trvale tak dochází ke znepřístupňování stále větších území (průměrný „euroturista“ se nevzdálí více než 3–5 km od svého dopravního prostředku).

Volná příroda

Volná příroda je základním fenoménem rekreačních potřeb, proto je potřebné sledovat její využitelnost pro šetrnou turistiku. Obecně je možno konstatovat netransparentnost chráněných území, mnohonásobný ochranný překryv a plošně i regulativy trvale vzrůstající nadměrnou ochranu. Dochází k rozsáhlému znepřístupňování relativně přírodních, dříve extenzivně využívaných území, např. Šumavy. Na Šumavě jako zástupný důvod znepřístupňování je ochrana tetřeva, který však na bavorské straně národního parku žije ve stejném počtu, byť tam procházejí četné turistické trasy. Území národních parků, jako veřejný statek, by měla především sloužit k výchově a pochopení přírodních vazeb a zákonitostí. Novou problematikou je utajovaný záměr fundamentálních ochranářů („puristických naturalistů“) zajistit tzv. bezzásahovost na 3/4 rozlohy našich národních parků, tedy jejich vizi „naší identity v divočině s vlky a medvědy“, pod tichým heslem „nic než příroda“. Modelovým příkladem obecně neprojednané koncepce je aktuální situace největšího chráněného území ČR – Šumavy.

Foto © Rostislav Kostál

Účastníci semináře v kostele Povýšení sv. Kříže, duben 2010

Zdejší prosazovaný neasistovaný a rychlý bezzásahový přechod je katastrofálně problémový (neboť žádoucí ekologická stabilita přechází v labilitu, s degradací prostředí (viz sborník konference Šumava na rozcestí: www.urbioprojekt-valtr.cz), přičemž:

- většinu porostů tvoří druhotné kulturní smrkové lesy, kde původní lesní porosty byly ochuzeny o základní kosterní „stabilizační“ taxony zejména buků, klenů a jedlí;
- sukcesním zalesněním většiny bezlesí (na Šumavě klesá podíl bezlesí z někdejších více než 30% pod 5%) dochází k „nařízené“ likvidaci množství ohrožených chráněných taxonů (více než 150 taxonů, často evropsky chráněných), vázaných právě na bezlesí a k rozsáhlému snižování biodiverzity;
- rozšiřováním souvislých smrkových porostů (jež jsou potravní i vegetační pouští) dochází k závažnému narušení krajinných hodnot a krajinného rázu;
- vhodným počinem by bylo skutečné vytváření společných přeshraničních chráněných území, jako prostoru setkávání české a sousedské kultury (po příkladu některých skandinávských parků).

Celkový zdravý, harmonický vývoj společnosti i světa spočívá v citlivém, vyváženém stanovení řádu a volnosti, ve vyvážené harmonizaci vztahů. Měli bychom nalézat odpovědný vztah k naší přírodě a krajině, k obraně a zachování stávajících hodnot, pro jejich zachování budoucím generacím, vycházející však z erudovaného poznání širších interakcí, zpětných vazeb (i na obyvatelstvo) a globálních souvislostí ČR, Evropy a křehkých ekosystémů naší Země.

Ing. aut. Arch. Pavel Valtr
UrbioProjekt Plzeň
Ateliér urbanismu, architektury a ekologie

Rekonstrukce zámeckého pivovaru v Litomyšli
Josef Pleskot a kol., AP ATELIER, 2004

Foto © Pavel Vopálka

Litomyšl – Evropské školicí centrum YMCA

MĚSTO, KULTURA a CESTOVNÍ RUCH

sborník ze semináře auúp ▪ litomyšl ▪ 22.–23. dubna 2010

Foto na titulní straně obálky:

ulice Josefa Váchala, Litomyšl © Pavel Vopálka

Foto na zadní straně obálky:

detail fasády, ulice Josefa Váchala, Litomyšl © Rostislav Košťál

Vydal:

Ústav územního rozvoje
jako přílohu časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 4/2010

Redakce a grafická úprava:

Tamara Blatová

Sazba a tisk:

GRAFEX – agency, s.r.o.
Výstavní 17, 602 00 Brno

1. vydání, Brno 2010

ISBN 978-80-87318-11-9

Příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 4/2010

